

چکیده مقالات

اولین همایش ملی قیام گوهرشاد

رویارویی فرهنگ ایرانی اسلامی با فرهنگ مهاجم غرب

تیرماه ۱۳۹۵

_____ ۴ _____ ۴ _____ ۴ _____ ۴ _____

انتشارات بوی شهر بهشت

چکیده مقالات

اولین همایش ملی قیام گوهرشاد

تیرم ۱۳۹۵ هـ

نویسنده: جمعی از نویسندگان

بیه اهتمام: معاونت

فرهنگی شهرداری مشهد

ویراستار علمی: علی باغدار دلگشا

ویراستار ادبی: مرتضی نامور

ناشر: بوی شهر بهشت

طراح جلد و صفحه آرا: حامد امانی

ناظر فنی چاپ: الیاس ناصری پور یزدی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت: تومان

شابک:

نشانی: میدان امام حسین علیه السلام

خواجه ربیع ۷، انتشارات بوی شهر بهشت

تلفن: ۳۷۴۲۹۲۲۵ پیامک: ۳۰۰۸۳۳۲

www.shahrebeheshht.ir

www.ketab.ir/boyeshahrebeheshht

عناوین

- ۱۳ / محورهای همایش ملی قیام گوهرشاد.....
- ۱۵ / اعضای کمیته علمی همایش.....
- ۱۷ / پیشگفتار.....
- ۲۱ / پیامدهای کشف حجاب در گسترش و عمق بخشیدن به اسلام سیاسی.....
- محمدمسعود آقایی.....
- ۲۳ / حجاب اسلامی و حضور زن در اجتماع.....
- رضا الهامی، مریم احمدی آذر داش آتان.....
- ۲۵ / تحلیل گفتمانی دور و پیداتاریخی در مسجد گوهرشاد.....
- فریدون الهیاری، سمیه بختیاری.....
- ۲۷ / کشف حجاب؛ راهبرد نوین شبکه بی بی سی فارسی.....
- منیره اخوان.....
- ۲۸ / واقعه کشف حجاب و عکس العمل مردم سبزوار در مقابل آن.....
- محمد اسماعیلی.....
- ۲۹ / حجاب زنان ایران باستان.....
- مجتبی اخوان ارمکی.....
- ۳۰ / نقش روشن فکران در قیام گوهرشاد.....
- مهدی احمدی.....
- ۳۱ / بازتاب کشف حجاب در آثار شاعران و نویسندگان در دوره پهلوی اول.....
- پریسا امینیان، کیمیا کشتی آرا.....
- ۳۲ / مشکله حجاب در عصر پهلوی: هویت ستیزی یا دین گریزی.....
- حسین اطهری، امید حسینی.....
- ۳۴ / حجاب و عفاف قرآنی در سیره حضرت زهرا.....
- رضا الهامی، سید امیر جهدمیر.....
- ۳۵ / بازتاب واقعه کشف حجاب در مطبوعات اصفهان.....
- سید علیرضا ابطحی، پریسا امینیان.....
- ۳۶ / بررسی انگیزه‌های مبارزاتی روحانیان و علما در جریان کشف حجاب.....
- فاطمه اسحاقیان، بتول سلیمانی.....

- ۳۸/ گروه‌های متأثر از آراء و آثار متجددان عرب در جریان کشف حجاب و واکنش علما در برابر آن‌ها
فاطمه اسحاقیان.....
- ۳۹/ نقش خانواده قرآنی در ترویج فرهنگ حجاب و عفاف در عصر حاضر.....
محمد اسماعیل زاده.....
- ۴۰/ نقش واقعه گوهرشاد در مشروعیت‌زایی از رژیم پهلوی.....
حمیدرضا اکبرزاده.....
- ۴۱/ نقش بازیگران و ستاره‌های سینماهای ایران در ترویج بدحجابی جوانان.....
محمد رضا براهویی.....
- ۴۳/ تأثیر کشف حجاب اجباری دوره رضاشاه بر افزایش شکاف اجتماعی زنان ایران.....
صدیقه بیات.....
- ۴۴/ بازتاب مسئله کشف حجاب در مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی دهم.....
علی باغدار دلگشا.....
- ۴۶/ مسئله حجاب «نسوان ایرانی» در مطبوعات دوره مشروطه.....
علی باغدار دلگشا.....
- ۴۸/ تبیین آزادی حجاب زنان بهایی در پیشبرد اهداف رضاخان در کشف حجاب.....
حسین بخشنده، ملیحه زمانی، علی اکبر جعفری.....
- ۵۰/ بررسی عملکرد سیاست‌مداران اصفهان در واقعه کشف حجاب.....
حسین بخشنده، ملیحه زمانی.....
- ۵۲/ بررسی نقش ماهواره در ترویج بدحجابی بین جوانان شهر زاهدان در سال ۱۳۹۴.....
آمنه براهویی خوش‌روز، حلیمه شیبانی مقدم.....
- ۵۴/ مرضی به نام اصابت گلوله (در جست‌وجوی نام کشته‌شدگان واقعه گوهرشاد).....
حسین بیات.....
- ۵۶/ علل و پیامدهای کشف حجاب در دوره پهلوی اول.....
حمید بصیرت‌منش، فرهاد سهامی، سمانه کریمیان.....
- ۵۸/ کشف حجاب و دربار رضاشاه پهلوی.....
محمد حسین پندار.....
- ۵۹/ کشف حجاب در اصفهان؛ برنامه‌ها و مقاومت‌ها (بررسی اسنادی).....
محسن پرویش.....
- ۶۰/ زمینه‌های داخلی کشف حجاب در دوران پهلوی.....
اعظم تقی‌پور جاوی، غدیر تقی‌پور جاوی.....
- ۶۱/ بررسی و تحلیل گزارش‌های واقعه گوهرشاد در مطبوعات.....
علی اکبر جعفری، عطیمه پاینده.....
- ۶۳/ واقعه گوهرشاد؛ الگویی برای تحلیل عکس‌العمل‌های مردمی علیه کشف حجاب.....
علی اکبر جعفری، بهناز قائدشرفی، مینا معینی.....

- ۶۵/ بررسی علل و تحلیل پیامدهای قیام مسجد گوهرشاد مشهد.....
- علی اکبر جعفری، زهرا حسین هاشمی، فاطمه علیان
- ۶۷/ بررسی تحلیلی نقش محمدتقی گنابادی در قیام گوهرشاد
- علی جعفری، مرضیه یحیی آبادی، معصومه بندانی
- ۶۹/ بررسی تأثیر رهبری و حضور روحانیان و علما بر قیام گوهرشاد به روش سری زمانی رگرسیون ..
- محمد جهانگیری، مهتاب عشقی عراقی، میترا محمدطالبی.....
- ۷۱/ زمینه‌های تاریخی واقعیت حجاب در ایران.....
- محمدجعفر چمنکار
- ۷۳/ بررسی زمینه‌ها و مقدمات اعلام کشف حجاب.....
- محمدجعفر چمنکار، نشان پرندی.....
- ۷۵/ زمینه تأثیرات واقعه گوهرشاد در روزنامه‌های سال ۱۳۱۴ ش.....
- ابوالفضل حسن آبادی
- ۷۶/ در آمدی بر بازشناسی خاطرات واقعه گوهرشاد در مشهد
- ابوالفضل حسن آبادی
- ۷۷/ بررسی آموزه‌های تربیتی حماسه گوهرشاد.....
- مریم حق‌وردی طاقانکی
- ۷۹/ واکنش مردم دزفول به کشف حجاب باتکیه بر تاریخ شفاهی (۱۳۱۴-۱۳۲۰ش).....
- حبیب حیاری
- ۸۱/ آسیب‌شناسی حجاب زنان ایرانی در عصر حاضر.....
- بی‌بی حکیمه حسینی، سیده جمیله هاشم‌نیا.....
- ۸۳/ روان‌شناسی برچسب به‌مثابه زیرساخت اجتماعی حجاب بانوان.....
- بی‌بی حکیمه حسینی، معصومه بیات
- ۸۵/ نقش حجاب و عفاف در کاهش آسیب‌های اجتماعی.....
- فرشته حسین آبادی.....
- ۸۶/ مسئله تغییر لباس در ایران و ترکیه.....
- حسین خمسه‌ای
- ۸۸/ کشف حجاب در بیرجند و واکنش مردم به آن.....
- علی خسروی، عباس سرافرازی
- ۸۹/ کشف حجاب در آینه تجددگرایی.....
- طهورا خجسته ثانی، بهاره عرفانی.....
- ۹۱/ واکنش زنان ایرانی به مسئله کشف حجاب
- طهورا خجسته ثانی، شادی حاجی‌زاده
- ۹۲/ کشف حجاب؛ از مزمه‌ها تا اجرا
- ملیحه خوش‌بین

- ۹۴/متدولوژی ترمینولوژی دینی با تطبیق بر معناشناسی اصطلاح حجاب.....
مرتضی خرمی، جواد سلمان زاده.....
- ۹۵/قیام گوهرشاد و نسل امروز.....
حسین خزایی.....
- ۹۶/نقش حجاب و عفاف در کاهش آسیب‌های اجتماعی.....
کبری خواجه‌پور.....
- ۹۸/بررسی مقدمات اعلام کشف حجاب در زمان رضاشاه.....
حسن دهنوی.....
- ۹۹/کشف حجاب واقعه گوهرشاد در آیین مطبوعات خراسان.....
علی درویشانی.....
- ۱۰۰/مستندات دینی و تاریخی حجاب با تأکید بر عامل حرّیت و شخصیت زن مسلمان.....
محمدکاظم رحمان ستایش، فاطمه اسحاقیان.....
- ۱۰۱/روند صدور قانون متحدالشکل کردن البسه و واقعه مسجد گوهرشاد.....
سید حسین رئیس‌السادات.....
- ۱۰۳/بررسی اشعار شاعران دوره مشروطه در مخالفت با حجاب زنان.....
تهمینه رئیس‌السادات.....
- ۱۰۵/بررسی قیام ۱۷ دی زنان، آخرین حلقه از مبارزات مردمی با سیاست کشف حجاب رضاخانی
سمیه ذوقی، ملیحه بخشی نژاد.....
- ۱۰۶/واکنش زنان در قبال مسئله کشف حجاب.....
حسن زندیه، ماریا اسرافیلیان.....
- ۱۰۸/واکنش مطبوعات دینی به مسئله زنان و کشف حجاب در عصر پهلوی اول.....
حسن زندیه، حسینعلی قربانی.....
- ۱۱۰/واکنش اقشار مختلف زنان به کشف حجاب از ۱۳۱۴ تا شهریور ۱۳۲۰.....
بتول سلیمانی، مینا معینی، بهناز قاندرشرفی.....
- ۱۱۲/کتاب‌شناسی واقعه کشف حجاب.....
محسن سعیدی.....
- ۱۱۳/جریان کشف حجاب در همدان.....
فرهاد سهامی، سمانه کریمان.....
- ۱۱۴/معلمان سپاه دانش و نقش آن‌ها در گسترش بی‌حجابی.....
عباس سرافرازی، رضا عباسی ماکرانی.....
- ۱۱۵/واکنش زنان منطقه خواف به فرمان کشف حجاب.....
عباس سرافرازی، رحیم جوان لاجی، مصطفی لعل شاطری.....
- ۱۱۶/تأثیر سفر آیت‌الله قمی به تهران در قیام گوهرشاد.....
صفورا سلیمانی.....

- ۱۱۸/ رویای جرم‌انگاری بدحجابی در فقه و حقوق موضوعه
- عباس علی سلطانی، میثم شعیب
- ۱۱۹/ بررسی نقش و مواضع آیت‌الله شیخ علی اکبر نهاوندی در قیام گوهرشاد
- علی جان سکندری
- ۱۲۰/ قیام گوهرشاد؛ اوج ایستادگی مردم و روحانیان در برابر مدرنیته آمرانه رضاشاه
- اسماعیل شرفی
- ۱۲۱/ بررسی فلسفه و اهداف قیام گوهرشاد و ویژگی‌های تربیتی آن
- شهرزاد شاه‌سنی
- ۱۲۳/ کارکردهای تربیتی حجاب و نقش آن در سلامت روان براساس آیات و روایات
- وحیده شهریاری
- ۱۲۴/ امریه کشف حجاب در خراسان (اقدام‌ها، پیامدها و واکنش مردم به آن)
- حمیده شهیدی
- ۱۲۵/ واکنش نخبگان حکومتی رضاشاه به کشف حجاب
- مهدی صلاح، عباس سرافرازی
- ۱۲۷/ جریان روشنفکری و کشف حجاب دوره رضاشاه
- مهدی صلاح، معصومه یاراحمدی
- ۱۲۸/ بررسی نقش روشن‌فکران در سیاست‌های فرهنگی رضاشاه
- مهدی صلاح، معصومه یاراحمدی
- ۱۳۰/ نگاهی قرآنی به پیامدهای ایجابی، سلبی، اجتماعی‌پایبندی و بی‌اعتنایی آن به حجاب
- علیرضا طیبی، نازی نجات
- ۱۳۱/ پیامدهای اقتصادی کشف حجاب در دوره رضاشاه پهلوی
- آرزو علومی بایگی
- ۱۳۲/ فرهنگ‌سازی حکومت پهلوی اول رای‌گسترش بی‌حجابی در مازندران
- رضا عباسی ماکرانی
- ۱۳۳/ بررسی میزان تأثیرگذاری قیام گوهرشاد بر سیاست‌های رضاخان در مشهد به‌روش رگرسیون
- مهتاب عشقی عراقی، محمد جهانگیری، میترا محمدطالبی
- ۱۳۴/ سیاست‌های پهلوی دوم در مورد قانون کشف حجاب
- علی اکبر عباسی، اعظم تقی‌پور
- ۱۳۵/ واکاوی مسئله پوشش در برابر محارم
- احسان علی اکبری، زهره آقائی خوزانی
- ۱۳۸/ واکاوی آثار رعایت‌نکردن پوشش مناسب در برابر محارم
- احسان علی اکبری، زهره آقائی خوزانی
- ۱۴۰/ بررسی نقش حجاب و عفاف در کاهش آسیب‌های فردی و اجتماعی
- مجید عسکری، ملک‌سیما تقی‌زاده، مریم حاجیلو

- ۱۴۱/ تأثیر فرهنگ غرب در دگرگونی اندیشه حجاب و لباس متحدالشکل.....
 سعدالله غدیری جز.....
- ۱۴۳/ کشف حجاب و مقاومت در برابر آن در شهرها و روستاها.....
 سعدالله غدیری جز، مرضیه رادمهر.....
- ۱۴۵/ بررسی رابطه نگرش به حجاب با نگرش دانشجویان به آینده شغلی.....
 فریبا غلامی چه کند، محمود سعیدی رضوانی، اعظم محمدزاده قصر.....
- ۱۴۷/ رضاشاه و روحانیت.....
 اکبر غفوری.....
- ۱۴۸/ کشف حجاب در ایران.....
 اکبر غفوری.....
- ۱۴۹/ کشف حجاب در آیین تجددگرایی.....
 اکبر غفوری، معصومه قاسمی مصرمی.....
- ۱۵۱/ نقش تجددگرایی در حجاب‌زدایی فرهنگ ایران.....
 یونس غلامی، مرتضی طهماسبی، مسعود رسولی.....
- ۱۵۳/ تأملی در مفاهیم حجاب و عفاف باتکیه بر مبانی دینی.....
 منصوره فصیح رامندی.....
- ۱۵۵/ نظریه‌نوسازی؛ زمینه‌ای برای کشف حجاب در عصر رضاخان.....
 یوسف فتحی.....
- ۱۵۷/ آرمان‌ها و اهداف قیام گوهرشاد.....
 یوسف فتحی، معصومه رجبی.....
- ۱۵۹/ بررسی حجاب از منظر روان‌شناسی.....
 فتحیه فتاحی‌زاده، فاطمه ترکاشوندزاده.....
- ۱۶۰/ اهمیت حجاب و عوامل مؤثر بر رعایت‌نشدن حجاب.....
 امان محمدقلی‌راد دانشلی برون، زهره قللی‌راد دانشلی برون.....
- ۱۶۲/ تاریخ شفاهی کشف حجاب در منطقه پیربکران.....
 ولی‌الله مسیبی قمبوانی.....
- ۱۶۴/ زنان قمی و تقابل با کشف حجاب در آیین اسناد و خاطرات.....
 سید حسن قریشی.....
- ۱۶۶/ کشف حجاب در اصفهان؛ اقدامات، واکنش‌ها.....
 مریم قانونی، علی اکبر جعفری.....
- ۱۶۷/ بی‌حجابی ره‌آوردی از ره‌آوردهای گزینشی مدرنیته برای جامعه ایران.....
 رضا قسیمی.....
- ۱۶۹/ مشارکت زنان در فعالیت‌های اجتماعی (از مشروطه تا کشف حجاب).....
 آرزو کروی.....

- ۱۷۱/ نقش حجاب در کاهش انحراف جنسی.....
- امین کیانی.....
- ۱۷۲/ کشف حجاب و مسئله سکولاریزه کردن ایران.....
- نقی لطفی.....
- ۱۷۳/ روش مواجهه امام خمینی علیه السلام با قیام مردم در مسجد گوهرشاد.....
- رضا لکزایی.....
- ۱۷۴/ بررسی نقش حجاب در پویایی زنان.....
- مصطفی لعل شاطری.....
- ۱۷۶/ بررسی زمینه‌ها و مقدمات اعلام کشف حجاب در ایران.....
- حبیبه مختاریان.....
- ۱۷۸/ تأثیر غرب در دگرگونی اندیشه حجاب و لباس متحدالشکل مقاومت مردم نورآباد ممسنی...
اصغر منتظر القائم، عارف اسحاقی.....
- ۱۸۰/ بررسی عوامل مؤثر بر واکنش اجتماعی مردم به قانون کشف حجاب در دوران پهلوی اول ...
اصغر منتظرالقائم، زهرا سادات کشاورز.....
- ۱۸۱/ اصلاحات رضاشاه و اقدامات بهلول (مطالعه موردی قیام مسجد گوهرشاد).....
اصغر منتظرالقائم، زینب احمدوند.....
- ۱۸۳/ نقش روحانیت و موضع‌گیری علما در واقعه گوهرشاد (حاج شیخ عباس علی محقق واعظ خراسانی)
محمدعلی ملکی.....
- ۱۸۴/ بررسی نقش خانواده‌های سادات فعال در تشکیلات آستان قدس رضوی در قیام مسجد گوهرشاد
امیر میرفندرسکی.....
- ۱۸۵/ تحلیل دستور کشف حجاب در چهارچوب مدل نوسازی هانتینگتون.....
آرش منشی‌زادگان.....
- ۱۸۶/ هویت‌سازی و هویت‌ستیزی در عصر پهلوی اول و رابطه آن با کشف حجاب.....
سید هاشم منیری.....
- ۱۸۷/ حجاب‌ستیزی، از مشروطه تا رضاشاه.....
طوبی مدنی.....
- ۱۸۸/ مقایسه تحلیلی حجاب در قرآن و کلام امام حسین علیه السلام و ادیان دیگر.....
جابر مستانه، محمدناصر مرادپور.....
- ۱۸۹/ مبانی فقهی حقوقی حجاب از دیدگاه اسلام.....
سید جمال موسوی.....
- ۱۹۰/ زنان ایرانی و تقابل با مسئله کشف حجاب.....
حسین مهدوی پارسا.....
- ۱۹۲/ نقش زن مسلمان در مبارزه با استعمار.....
جواد معدنی.....

- ۱۹۴/ دلایل و پیامدهای بی‌حجابی در عصر حاضر.....
- مهدی مظفری زاده.....
- ۱۹۶/ نقش نهادهای فرهنگی در گسترش حجاب.....
- محسن موحدی.....
- ۱۹۷/ نسبت قیام گوهرشاد با سیاست‌های فرهنگی رضاشاه.....
- علی جان مرادی جو.....
- ۱۹۸/ بررسی زمینه‌ها و مقدمات کشف حجاب در ایران.....
- قاسم مرادی.....
- ۱۹۹/ مقایسه تطبیقی تجددگرایی در ایران و ژاپن در اوایل قرن بیستم میلادی.....
- کونومی مورایاما.....
- ۲۰۰/ مسئله حجاب و مشارکت سیاسی زنان در دوره پهلوی اول.....
- بهرام نوازی، آرام یزدی.....
- ۲۰۲/ تحلیل مناسبات فتح‌الله پاکروان با ایرج مطبوعی و محمدولی اسدی در قیام مسجد گوهرشاد
- هادی وکیلی، جلیل قصابی گرکوه.....
- ۲۰۴/ مواضع روشن‌فکران عصر رضاشاه در برابر کشف حجاب.....
- هادی وکیلی، رضا عباسی ماکرانی.....
- ۲۰۵/ تأثیر آموزه‌های اسلامی بر مقاومت‌های جامعه در مقابل سیاست تغییر کلاه در دوره رضاشاه
- هادی وکیلی، مصطفی لعل شاطری، امید مجنونئی.....
- ۲۰۷/ قیام مسجد گوهرشاد؛ تهدیدی برای سیاست‌های غرب‌گرایی رضاخان در فرایند توسعه ملی..
- ماریا یزدانی، رضا آقایی مزرچی.....

محورهای همایش ملی قیام گوهرشاد

الف) محورهای تاریخی

۱. آرمان ها و اهداف قیام گوهرشاد
۲. قیام گوهرشاد در آیینۀ اسناد
۳. قیام گوهرشاد از منظر تاریخ شفاهی
۴. اندیشه و ایدئولوژی قیام گوهرشاد
۵. آسیب شناسی قیام گوهرشاد
۶. دیدگاه و مواضع رهبران و شخصیت های مؤثر در قیام گوهرشاد
۷. ارزیابی و تحلیل دیدگاه ها در زمینۀ قیام گوهرشاد
۸. تاثیر قیام گوهرشاد بر تحولات تاریخ معاصر
۹. کشف حجاب در آیینۀ تجددگرایی
۱۰. بررسی زمینه ها و مقدمات اعلام کشف حجاب در ایران
۱۱. تاثیر فرهنگ غرب در دگرگونی اندیشه حجاب و لباس متحدالشکل
۱۲. موضع گیری علما، روشن فکران و سایر طبقات در برابر سیاست فرهنگی رضا شاه و مسأله کشف حجاب
۱۳. کشف حجاب و مقاومت های مردمی
۱۴. کشف حجاب و واکنش دولتمردان
۱۵. روشن فکران و کشف حجاب
۱۶. روشن فکران و قیام گوهرشاد

۱۷. کشف حجاب و مقاومت در برابر آن در شهرها و روستاها
۱۸. نقش کشتار مردم مشهد در مشروعیت زدایی از رژیم پهلوی
۱۹. کتابشناسی واقعه کشف حجاب
۲۰. کشف حجاب در دوران پهلوی دوم
۲۱. تاریخچه حجاب و بی حجابی در ایران
۲۲. واکنش زنان ایرانی در مقابل کشف حجاب
۲۳. نسبت قیام گوهرشاد و سیاست‌های فرهنگی رضاشاه
۲۴. روشن فکران و سیاست‌های فرهنگی رضاشاه
۲۵. هویت سازی و هویت ستیزی در عصر پهلوی و واقعه کشف حجاب
۲۶. بازتاب، نتایج و پیامدهای فرهنگی-اجتماعی قیام گوهرشاد

ب) محورهای دینی، فرهنگی - اجتماعی

۱. مفهوم شناسی و مستندات دینی عفاف و حجاب
۲. معرفی آثار و رسائل حجابیه
۳. حجاب از منظر روانشناسی
۴. قیام گوهرشاد و نسل امروز
۵. نقش حجاب و عفاف در کاهش آسیب‌های اجتماعی
۶. حجاب و بی حجابی و مسأله اشتغال
۷. نقش زن مسلمان در مبارزه با استعمار و استبداد
۸. آسیب شناسی حجاب زنان ایرانی در عصر حاضر

اعضای کمیته علمی همایش

دکتر سهیلا پیروزفر

دانشیار گروه علوم قرآن و حدیث دانشگاه فردوسی مشهد

دکتر موسی حقانی

معاون پژوهشی موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

دکتر براتعلی خاکپور

دانشیار گروه جغرافیا دانشگاه فردوسی مشهد
رئیس پیشین مرکز پژوهش های شورای اسلامی شهر مشهد

دکتر سید حسین رئیس السادات

استادیار بازنشسته گروه تاریخ دانشگاه بیرجند

دکتر علیرضا روحی

استادیار گروه تاریخ دانشگاه علوم اسلامی رضوی مشهد

دکتر عباس سرافرازی

دانشیار گروه تاریخ دانشگاه فردوسی مشهد

دکتر مهدی صلاح

استادیار گروه تاریخ دانشگاه سیستان و بلوچستان

دکتر اصغر منتظرالقائم

استاد گروه تاریخ دانشگاه اصفهان

دکتر ناهید مشایی

استادیار گروه معارف اسلامی دانشگاه فردوسی مشهد

دکتر هادی وکیلی

دانشیار گروه تاریخ دانشگاه فردوسی مشهد

پیش‌گفتار

تاریخ معاصر ایران در عصر قاجار و پهلوی صحنهٔ رویارویی اندیشه‌های گوناگون و سیاست‌های مختلف و متعارض است. انباشتی از درس‌ها و عبرت‌هاست که در یک سو تلاش و جهاد و مبارزه برای احیای عظمت ایران و اسلام، شکوفائی و پیشرفت، برپایی عدالت و آزادی و در دیگر سو دولت‌ها و حکومت‌های مرعوب یا دل‌باخته و وابسته به بیگانگان بوده‌اند. نمونه‌ای از این رویارویی را می‌توان در عصر رضاشاه پهلوی دید. وابستگی مرئی و نامرئی او به بیگانگان، همگرایی سیاست‌هایش با سیاست‌های انگلیس در ایران و منطقه و تلاش برای تخلیهٔ ایران از عناصر اصیل هویتی و ملیتی و تبدیل کردن نهادهای هویت ملی دینی این ملت به نهادهای وارداتی غربی در کنار دیکتاتوری و خودکامگی کم سابقهٔ او، فضایی ملتهب و معترض و متشنج را ایجاد نمود که روز به روز فاصله بین دولت-ملت را بیشتر می‌کرد؛ تا آن‌جا که حکومت او در دههٔ دوم جز به طریق سرنیزه نمی‌توانست ادامهٔ حیات دهد. در همین دهه بود که او، با تقلید گفتمان استعماری حاکم بر کشورهای منطقه مبنی بر تغییر لباس، طرح تغییر لباس ایرانیان را که هویتی دینی-ملی داشت در دستور کار خود قرار داد. شگفت آن‌که او که به شدت دم از ملی‌گرایی و ناسیونالیسم و باستان‌گرایی می‌زد، لباس ملی ایرانیان را حذف و لباس بیگانه را بر قامت ایرانی پوشاند، آن‌هم به زور سرنیزه! فرزندان محمدرضا با صراحت و جسارت اذعان می‌کنند که: «در سال ۱۳۱۳ آموزگاران

و دختران دانش‌آموز از داشتن حجاب ممنوع شدند و افسران ارتش با زنانی که حجاب داشتند راه نمی‌رفتند. بالاخره روز ۱۷ دی ۱۳۱۴ پدرم با اعلام کشف حجاب قدم نهایی را در این راه برداشت... به موجب این دستور هیچ زن و یا دوشیزه‌ای حق پوشیدن چادر و نقاب نداشت و اگر زنی با روبند و چادر در کوچه پیدا می‌شد پاسبان از وی تقاضای می‌کرد که روبند خود را بردارد و اگر امتناع می‌کرد، جبراً چادر او را برمی‌داشتند و تا زمانی که پدرم سلطنت می‌کرد در سراسر کشور این امر برقرار بود. بدین ترتیب ایران پس از ترکیه دومین کشور مسلمانی بود که رسماً حجاب را ممنوع ساخت»^۱.

در واقع رضاشاه آگاهانه و به نیابت از بیگانه، عزم جنگ با فرهنگ ایرانی اسلامی و عمل به دکترین «فرنگی شدن از فرق سر تا ناخن پا» را در دستور کار قرار داده بود. شگفت آن که حتی غرب‌گرایی او هم نه معطوف به فهم و دریافت مبانی بنیادین رشد و پیشرفت آن تمدن، بلکه متکی به درکی بس سطحی و ساده‌انگارانه از تمدن غرب و علل توسعه آن بود؛ چنان که به گفته مهدی قلی‌خان مخبرالسلطنه هدایت که شش سال نخست وزیر رضاشاه بوده او در پی «تمدن بولواری» غرب بود نه «تمدن لابراتواری»^۲.

اما برغم آن که این سیاست با تبلیغات شدید و با نهایت خشونت اعمال می‌شد، نمی‌توانست مورد اقبال و پذیرش ملت غیور و صبور ایران زمین باشد. مقاومت دینی و ملی در این زمینه آن قدر گسترده و قدرتمند بود که به اذعان همه پژوهشگران، رضاشاه قلدر را به زانو درآورد و او و دوستانش بارها عجز و ضعف و شکست خود را در این مسیر ابراز می‌کردند^۳. اما این سیاست اسلام‌ستیز که باعث تحقیر ملت بزرگ ایران مقابل بیگانه می‌شد، در مشهد منجر به اعتراض علما، روحانیون و مردم مجاور و زائر گردید که در نهایت در قیام مسجد گوهرشاد در تیرماه ۱۳۱۴ به اوج خود رسید؛ همانسان که چهره

کریه فرهنگ ستیز و ضد مردمی رضاشاه نیز در همین صحنه به وضوح نمایان شد.

متأسفانه باید گفت درباره این قیام مهم و مؤثر که از آن به عنوان «جدی‌ترین حادثه حکومت رضاشاه»^۴ یاد شده تاکنون کار در خوری، نه در عرصه مطالعات علمی و پژوهشی و نه در قلمرو فعالیت‌های فرهنگی انجام نشده است. هم از این رو با مساعدت همه جانبه معاونت محترم فرهنگی و اجتماعی شهرداری مشهد و همچنین استادان و پژوهشگران برجسته دانشگاهی و حوزوی، طرح برگزاری همایش ملی با هدف بازخوانی و تحلیل ابعاد و جوانب گوناگون این حرکت مهم ملی دینی به اجرا درآمد؛ همایشی که رویکردی کاملاً علمی پژوهشی دارد و البته در کنار آن، برنامه‌های مفید و ارزشمند فرهنگی نیز تدارک شده است. کمیته علمی همایش نیز مرکب از اساتید ارجمند: آقایان دکتر موسی حقانی، دکتر برائعلی خاکپور، دکتر سید حسین رئیس السادات، دکتر علیرضا روحی، دکتر عباس سرافرازی، دکتر مهدی صلاح، دکتر اصغر منتظرالقائم و دکتر هادی وکیلی و خانم‌ها: دکتر سهیلا پیروزفرو و دکتر ناهید مشایی؛ از آبان ماه جلسات و کار خود را شروع کرد و فراخوان محورها و موضوعات مقالات منتشر شد. وصول حدود یکصد و پنجاه چکیده مقاله که تعداد ۱۲۴ چکیده مورد تأیید داوران قرار گرفته و در مجموعه حاضر به زیور چاپ آراسته شده و حدود یکصد و بیست مقاله کامل (که به زودی منتشر خواهد شد)، نشان دهنده اقبال جامعه علمی کشور به این مقوله مهم است و موجب دلگرمی دغدغه‌مندان مباحث تاریخی - فرهنگی می‌باشد.

ضمن تقدیر و سپاس از تمام اساتید، پژوهشگران و نویسندگان، مدیران مجموعه‌های مرتبط و تشکل‌های همراه و همکار در این مسیر، به ویژه

جناب آقای وحید جلیلی معاون محترم فرهنگی و اجتماعی شهرداری مشهد، امید است این همایش، مقدمه تشویق و انگیزش بیشتر عالمان و دلسوزان و مدیران کشور و نظام ارزشی جمهوری اسلامی ایران برای ورود گسترده تر کمی و کیفی به عرصه‌هایی از این گونه باشد.

والحمد لله رب العالمین

هادی وکیلی

دبیر علمی همایش ملی قیام گوهرشاد

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- پهلوی، محمدرضا، ۱۳۴۹. مأموریت برای وطنم، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، صص ۴۶۴-۴۶۶.
- ۲- هدایت، مهدی قلی خان مخیرالسلطنه، ۱۳۷۵. خاطرات و خطرات، تهران، زوار، ص ۳۸۳.
- ۳- دربارهٔ اعتراضات رجال و عناصر رژیم پهلوی به مقاومت شدید مردم و ناکامی طرح نگاه کنید به مجموعه‌های اسناد کشف حجاب همچون: کتاب تغییرلباس و کتاب کشف حجاب به روایت اسناد.
- ۴- آوری، پیترو دیگران، ۱۳۷۱. سلسله پهلوی و نیروهای مذهبی به روایت تاریخ/ایران کمبریج، ترجمه عباس مخبر، تهران، طرح نو، ص ۲۸۵.

پیامدهای کشف حجاب در گسترش و عمق بخشیدن به اسلام سیاسی

محمد مسعود آقایی^۱

چکیده

با روی کار آمدن رضاخان روند روبه رشد غرب زدگی، علاوه بر عرصه صنعت در رفتارها و ارزش های اجتماعی نیز دگرگونی عمیقی به وجود آورد. در این دوره حوزه ترسیمی فعالیت زنان در اذهان عمومی از محدوده خانواده فراتر رفت و شکلی اجتماعی و عمومی به خود گرفت. اعلام رسمی کشف حجاب از سوی رضاخان در ۱۷ دی ۱۳۱۴، پس از طی مقدماتی نزدیک به ده سال طول کشید. کشف حجاب که یکی از سیاست های ضداسلامی بارز رضاشاه بود، باعث رویارویی علنی غرب گرایان با علما و متدینان شد. از نظرگاه سیاسی اجباری شدن کشف حجاب، بسیاری از نیروهای اجتماعی از جمله متدینان را به واکنش و مقاومت واداشت و آنان را به مخالفان بالفعل رضاشاه تبدیل کرد. همان طور که می دانیم، در دوره رضاشاه فشار بر نیروهای مذهبی دوچندان شد و آن گونه که مورخان و جامعه شناسان تحلیل کرده اند، فشارهای این دوره به فشردگی نیروهای اجتماعی انجامید. جالب آنکه همان چند اعتراض مهم

۱. دانشجوی دکتری تاریخ اسلام، دانشگاه اصفهان.

و در خورتوجهی که در تاریخ ثبت شده است، بعد از ماجرای کشف حجاب یا کلاه پهلوی اتفاق افتاد. براین اساس، مسئله این تحقیق این است: «آیا کشف حجاب در سیاسی ترشدن اسلام در آن دوره نقش داشت یا خیر؟» واقعیت این است که این اقدام حکومت باعث فاصله توده‌ها از حاکمیت سیاسی شد و از رضاشاه و حکومت پهلوی در اذهان و افکار عمومی چهره‌ای منفی به وجود آورد. این اقدام، عامل برانگیزاننده‌ای شد تا بسیاری از روحانیان که به اصل تقیه معتقد بودند، به عرصه سیاست کشیده شوند. در این مقاله سعی بر این است که به پیامدهای سیاسی کشف حجاب و بالطبع، حادثه مسجد گوهرشاد پرداخته شود و درباره نقش این موضوع در سیاسی شدن جامعه مسلمان و متدین و رویارویی آن‌ها با نظام سیاسی حاکم کنکاشی تاریخی صورت گیرد. پرسش اصلی این مقاله این است: «کشف حجاب تا چه اندازه در گسترش و عمق بخشیدن به اسلام سیاسی مؤثر بود؟»

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، اسلام سیاسی، واقعه مسجد گوهرشاد، روحانیان،

رضاخان.

حجاب اسلامی و حضور زن در اجتماع

رضا الهامی^۱

مریم احمدی آذر داش آتان^۲

چکیده

یکی از مسائل مهمی که در همه اقوام و ملل و ادیان وجود داشته و مورد نیاز فرد و جامعه است، مسئله حجاب و عفاف است. فرد و جامعه و خانواده برای داشتن تعادل روانی و آرامش و امنیت، نیازمند حجاب و عفاف از جانب مرد و زن است تا با عفت و حیای باطنی و حجاب ظاهری با معیارهای انسانی، در سالم سازی فضای جامعه و ایجاد امنیت روانی در آن مؤثر باشند. البته این پوشش در اسلام نوعی ارزش گذاری است که خداوند به عنوان تاج کرامت برای انسان در نظر گرفته و خواسته است در معاشرت افراد با یکدیگر ملاک ارتباط، انسانیت فرد باشد، نه جنسیت او. از آنجا که اسلام دینی جامع و معتدل است، به صفت فطری زن برای خودنمایی و جلوه‌گری توجه کرده و آن را به محیط خانوادگی و شوهر اختصاص داده است؛ ولی برای اینکه همین زن بتواند در جامعه حضور فعال و سالمی داشته باشد، حجاب را برای او تشریح کرده است.

۱. استادیار گروه فقه و حقوق، دانشگاه تبریز.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان.

در این نوشتار تلاش شده است به روش تحلیلی و تحقیق کتابخانه‌ای به این سؤالات پاسخ داده شود: «کیفیت حجاب اسلامی چگونه است؟» و «چگونه می‌توان بارعایت حجاب از نقش اجتماعی زنان مسلمان نیز برخوردار بود؟» در پایان نیز نتیجه گرفته شده است که منظور از حجاب اسلامی، صرف پوشیدگی زن نیست؛ بلکه هدف اصلی آن این است که تمتعات مرد از زن به محیط خانه اختصاص یابد و ارزش زن حفظ شود؛ از این رو حکومت اسلامی وظیفه دارد، برای رساندن فرد و جامعه به سعادت در اجرای این قانون الهی اقدام بکوشد.

کلیدواژه‌ها: حجاب، ستر، فطرت، زن، جلباب، عورت.

تحلیل گفتمانی دورویداد تاریخی در مسجد گوهرشاد

فریدون الهیاری^۱

سمیه بختیاری^۲

چکیده

مسجد گوهرشاد یکی از شاهکارهای معماری ایرانی در دوره تیموری است که در جنوب آرامگاه علی بن موسی الرضا علیه السلام قرار دارد. در سال ۱۲۹۰ ش برابر با ۱۳۳۰ ق، این مسجد محل تجمع شورشیانی شد که به تحریک روس‌ها به مخالف با مشروطه و حمایت از محمدعلی شاه مخلوع پرداختند و سرانجام باعث تهاجم نظامیان روس با توپ و تفنگ به حرم مطهر شدند. سردسته این شورشیان، محمد طالب‌الحق و یوسف‌خان هراتی بودند که از حمایت روسیه برخوردار بودند و پس از تصرف حرم رضوی، به تعرض به مردم و غارت اموال آنان و آستانه پرداختند. در سال ۱۳۱۴ ش، نیز این مسجد محل تجمع روحانیان، علما و مردمی شد که در برابر دیکتاتوری رضاشاه و طرح کشف حجاب مقاومت کردند. حکومت، این مقاومت را با قتل‌عام مردم شکست

۱. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان.

۲. دانشجوی دکتری تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه اصفهان.

و رضاشاه برخی روحانیان و علما را از مشهد تبعید کرد. سردسته این حرکت انقلابی، آیت الله العظمی حاج آقا حسین قمی و شیخ محمد تقی بهلول گنابادی بودند که طیف فکری آن‌ها مبارزه با استعمار و استکبار جهانی بود. این دو رویداد که در مسجد گوهرشاد اتفاق افتاد، برآیند دو جریان سیاسی است که یکی رویکرد استعماری داشت و دیگری رویکرد ضد استعماری. این پژوهش با بررسی چهارچوب و مؤلفه‌هایی که این دو گفتمان براساس آن شکل گرفته، درصدد تحلیل گفتمانی این دو رویداد تاریخی در مسجد گوهرشاد است.

کلیدواژه‌ها: گفتمان، مسجد گوهرشاد، مشروطه، دوره قاجار، کشف حجاب، استعمار، دوره پهلوی.

کشف حجاب؛ راهبرد نوین شبکه بی بی سی فارسی

منیره اخوان^۱

چکیده

دولت انگلیس دیپلماسی رسانه‌ای اش را از طریق سرویس جهانی بی بی سی برای جذب مخاطب و هدایت افکار عمومی جهان با هدف برآوردن منافع غرب (بریتانیا) با جدیت پیگیری می‌کند. به ویژه شبکه بی بی سی فارسی که در شکل دهی به تحولات ناهنجار در ایران نقش مهم و ویژه‌ای بازی کرده است و اغلب در تضاد با اصول و سیاست‌های کشور هدف، به برنامه‌سازی می‌پردازد. باتوجه به اهمیت جذب مخاطب در شبکه بی بی سی و اینکه این شبکه به موضوع حجاب و «کشف حجاب» بانوان ایرانی هجوم کرده است، روش این پژوهش تبیینی تحلیلی است و با بهره‌گیری از مدل پروپاگاندا به تحلیل و بررسی اهداف و راهبردهای شبکه بی بی سی با محوریت موضوع کشف حجاب می‌پردازد. در انتها نیز، این نتیجه حاصل می‌شود که شبکه مذکور از طرق مختلف به کشف حجاب و مخدوش کردن مسئله حجاب با روش‌های نوین در ایران می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: شبکه بی بی سی، کشف حجاب، دیپلماسی رسانه‌ای،

مشروعیت‌زدایی، جنگ نرم.

۱. دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه اصفهان.

واقعۀ کشف حجاب و عکس العمل مردم سبزوار در مقابل آن

محمد اسماعیلی^۱

چکیده

در این تحقیق برآنیم تا با روش اسنادی تاریخی و با استفاده از چهارچوب نظری جامعه‌شناسی و بر به موضوع کشف حجاب در شهرستان سبزوار بپردازیم. طبق نظر وبر، کنش‌ها و اعتراضات مردمی ریشه در اعتقادات و سنت‌ها و مسائل عرفی جامعه دارد. اهمیت این موضوع در شناخت دقیق و جزئی‌تر ابعاد این مسئله در ایران عصر رضاشاهی است. سؤال مهمی که در این نوشته در پی پاسخ دادن به آن هستیم، «نحوه عمل حکومت و واکنش مردم این شهرستان به مسئله کشف حجاب» است. بدین منظور، به بررسی اسناد به‌جامانده از آن دوره می‌پردازیم تا با ارائه این مقاله، نتیجه و حاصل کار را در هویت بخشی و بازگشت به اعتقادات دینی، به‌ویژه در حیطه حجاب و حفظ آن در میان مردم و به‌طور خاص در میان نسل جوان بیان کنیم.

کلیدواژه‌ها: سبزوار، تاریخ شفاهی، کشف حجاب، مردم و علما، رضاشاه، اسلام، اسناد.

۱. کارشناسی ارشد تاریخ انقلاب اسلامی، پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی تهران.

حجاب زنان ایران باستان

مجتبی اخوان ارمکی^۱

چکیده

ریشه بیشتر انحرافات اخلاقی نسل جوان را باید در لابه لای افکار و اندیشه‌های آنان جست‌وجو کرد. راهنمایی و آگاهی دادن به این نسل اهمیت فوق‌العاده‌ای دارد. یکی از مسائل مهم جامعه امروز ما، مسئله حجاب است که اندیشه‌های بسیاری را مشغول کرده است؛ تا جایی که گروهی از مخالفان حجاب، پوشش زنان ایران را به دوران اسلامی نسبت داده و زنان ایران قبل از اسلام را بی حجاب معرفی کرده‌اند. از آنجا که عفت و حیا فطری است، انسان به صورت طبیعی پوشش را دوست دارد و از برهنگی گریزان است؛ لذا زنان از دوران‌های گذشته پوشش داشته‌اند. شاهنامه فردوسی که کهن‌ترین سند تاریخی ایران باستان است، زنان اصیل ایران را با حجاب معرفی کرده است. در این تحقیق که به روش پژوهش کیفی مبتنی بر رویکرد توصیفی و تحلیلی انجام خواهد شد، بعد از بررسی چگونگی حجاب پیروان ادیان و تمدن‌های قبل از اسلام، حجاب زنان دوره‌های ماد تا ساسانی را بررسی خواهیم کرد و با ذکر شواهدی از زنان آن دوره که در کتیبه‌ها به دست آمده است، به این نتیجه خواهیم رسید: زنان اصیل ایران باستان پوششی داشته‌اند که از سرتا پا را می‌پوشانده است.

کلیدواژه‌ها: حجاب، شاهنامه، ایران باستان، زنان.

۱. دانش‌آموخته دکتری منابع طبیعی، دانشگاه تهران.

نقش روشن فکران در قیام گوهرشاد

مهدی احمدی^۱

چکیده

در هر جامعه‌ای، رهبری فکری اجتماع در دست دولت یا روشن فکران است و بسته به نوع و ماهیت نظام آن جامعه، این نقش به یکی از این دو یا هر دو محول شده است. نقش و دغدغه روشن فکران در نظام‌های اقتدارگرا بیش از آنکه دستخوش نیازها و آرمان‌ها و ایده‌آل‌های مردم باشد، درگیر تنش با نظام حاکم است. به طوری که روشن فکران به جای تجویز و توصیه راهکارها برای برون رفت از نظام بسته و انعطاف ناپذیر حاکم و سامان دادن به جامعه و مهندسی فکری جامعه، وقت و انرژی‌شان را صرف شیوه‌های مبارزه و ایجاد شکاف در ساختارهای بسته نظام برای اصلاحات کوچک می‌کنند. تردیدی در این مسئله نیست که هر ایده اصلاحی نیازمند نهادهای پشتیبانی کننده‌ای است تا بتوانند آن ایده‌ها را اجرا کنند. در جوامعی مثل ایران به واسطه خلأ ناشی از نهادهای مدنی، این پشتیبانی را نظام سیاسی برعهده دارد. نوسازی در زمان رضاشاه، طی فرایند مدرن سازی از بالا انجام شده است. این مقاله که به روش توصیفی تحلیلی تدوین شده است، این سؤال را مطرح کرده است: «روشن فکران چه تأثیری بر قیام گوهرشاد گذاشتند؟» استدلال نویسنده این است که روشن فکران این دوره در ظاهر با ترویج گفتمان هویت، استفاده از گفتمان مخالف و گفتمان نفی استبداد مطلقه، خواهان تغییرات اجتماعی به منظور عقلانی شدن جهان سنتی و تحقق نیازهایی نظیر آزادی، عدالت و مبارزه با استبداد مطلقه رضاشاه بودند.

کلیدواژه‌ها: روشن فکران، قیام گوهرشاد، هویت، اسلامیت، غرب، رضاشاه.

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد روابط بین الملل، دانشگاه خوارزمی تهران.

بازتاب کشف حجاب در آثار شاعران و نویسندگان در دوره پهلوی اول

پریسا امینیان^۱
کیمیا کشتی آرا^۲

چکیده

با شکل‌گیری حکومت پهلوی، ایران با تحولات عمده‌ای روبه‌رو شد. به دنبال سیاست تجددگرایی پهلوی اول در ایران، وی سیاست ضد مذهبی شدیدی را در برابر مردم و روحانیت به کار گرفت. کشف حجاب نمونه بارز به کارگیری سیاست ضد دینی و تجددگرایی این حکومت در ایران بود. این عمل پهلوی اول، در میان گروه‌ها و اقشار مختلف مردم موافقان و مخالفان زیادی داشت. نویسندگان و شاعران که در آن برهه از زمان به فعالیت‌های ادبی، فرهنگی و اجتماعی مشغول بودند نیز، به شیوه خودشان واکنش‌های متفاوتی را در برابر کشف حجاب نشان دادند. هدف از این پژوهش، معرفی شاعران و نویسندگان آن دوران و بررسی واکنش‌های موافق و مخالف این گروه در آثارشان به وسیله آثار نوشته شده آن‌ها به روش کتابخانه‌ای است.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، پهلوی اول، شاعران و نویسندگان.

۱. کارشناس ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی نجف‌آباد.

۲. کارشناس ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی نجف‌آباد.

مشکله حجاب در عصر پهلوی: هویت ستیزی یا دین‌گریزی

حسین اطهری^۱
امید حسینی^۲

چکیده

“هویت” از مهم‌ترین شاخصه‌های تمایز و جداسازی گروه‌ها، قوم‌ها و افراد از یکدیگر محسوب می‌گردد. به عبارتی هویت با ابتناء بر ویژگی‌های فرهنگی / انسانی مشخص خود، می‌تواند موجبات تمایز میان افراد و گروه‌ها را فراهم آورد زیرا هویت، کارکردی “معناساز” و “معنا‌کاو” در زیست جهان انسانی بر عهده دارد. “برساختی”، “فرازمانی و فرامکانی بودن” هویت مهم‌ترین ویژگی فرهنگ انسانی است که می‌بایست در بررسی این موضوع مورد توجه خود قرار گیرد. مسئله حجاب و عفاف یکی از مهم‌ترین الزامات و بایسته‌های بنیادین دین مبین اسلام می‌باشد که با هدف مصونیت انسان در مقابل عوامل نفسانی و کژکارکردی‌های ساختاری و ناملازمات اجتماعی در نظر گرفته شده است. هر چند این امر در ارتباط با جنسیت زن از توجه بیشتری برخوردار

۱- دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی دانشگاه فردوسی مشهد

است اما حجاب، امری جنسیتی نیست و همه انسانها را شامل می‌گردد. به نظر می‌رسد واقعه‌ی کشف حجاب در دوره پهلوی اول از آنجا که نوعی عمل هویت‌ستیز تلقی گردید، اعتراضات و مخالفت‌هایی را ترتیب موجب داد. بر این اساس این مقاله درصدد پاسخ به این سوال است که چرا رهبران و علمای مذهبی به همراه مردم، با این اقدام دولتِ رضا شاه -کشف حجاب- به مخالفت و ستیز برخاستند. با توجه به این سوال به نظر می‌رسد از آنجایی که مسئله حجاب امری هویتی - هویتِ دینی - برای ایرانیان محسوب می‌گردید و اقدام رضا شاه نیز در خصوص کشف حجاب، عملی هویت‌ستیزانه ضد دینی و در راستای سیاست‌های نوسازی وی تلقی گردید، منجر به مخالفت‌های گروه‌های مختلف اجتماعی و گروه‌های مرجع دینی شد.

کلید واژه‌ها: هویت، کشف حجاب، نوسازی دولت، هویت‌ستیزی، هویت دینی.

حجاب و عفاف قرآنی در سیره حضرت زهرا

رضا الهامی^۱
سید امیر جهدمیر^۲

چکیده

روح و روان زن مانند رودی است که چون آرام و ساکت باشد، نیروی مفیدی است؛ ولی اگر طغیان کند، نتیجه‌ای جز تخریب ندارد. این طغیان نتیجه کمبود در شخصیت و تربیت اوست؛ بنابراین هرگاه دختران خوب تربیت شوند و روح سالمی داشته باشند، شخصیتی متعالی خواهند داشت که رو به رشد و کمال است. در غیر این صورت، بی‌حیایی دامن دختران را می‌گیرد و بایی حجابی سعی در تکمیل کمبودهای شخصیتی‌شان می‌کنند و این نتیجه‌ای جز ویرانی و تباهی نخواهد داشت. این مقاله، حجاب و عفاف قرآنی را با استناد به سیره حضرت زهرا علیها السلام بررسی می‌کند. ضرورت این تحقیق در ارائه راهکاری عملی برای ترویج یکی از مظاهر عمومی سبک زندگی اسلامی یعنی «حجاب مطابق با سیره حضرت فاطمه در جامعه» است که با نگاهی به مبانی «حجاب و عفاف» برخاسته از حقایق دین، تدوین و تبیین شده است. در عصر برهنگی، تنها پاسخ مثبت و حقیقی به نیازهای درونی و بازگشت به گرایش فطری جامعه انسانی، سلامت، امنیت و کمال را در خانواده و اجتماع میسر می‌سازد. مبانی، ریشه‌ها و راه‌های این حقیقت را می‌توان از بطن قرآن و روایت‌های اصیل اسلامی الگو قرار دادن حضرت زهرا به دست آورد. این مقاله درصدد بیان مفاهیم حجاب و عفاف و رابطه بین آن‌ها، ویژگی‌های حجاب حضرت فاطمه و ارزش زن از نظر ایشان است.

کلیدواژه‌ها: حجاب، عفاف، زن، سیره، حضرت زهرا علیها السلام.

۱. استادیار گروه فقه و مبانی حقوق، دانشگاه تبریز.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق، دانشگاه تبریز.

بازتاب واقعه کشف حجاب در مطبوعات اصفهان

سید علیرضا ابطی^۱
پریسا امینیان^۲

چکیده

واقعه کشف حجاب در دوره پهلوی اول، از وقایعی بوده است که از هنگام وقوع آن تاکنون درباره اش بحث و گفت‌وگوی بسیاری شده است. موضوع این مقاله این است: «این واقعه در مطبوعات اصفهان، همچون اخگر، فرهنگ اصفهان و صدای اصفهان چه بازتابی داشته است؟» تلاش می‌شود درباره آن به روش تاریخی و به شیوه توصیفی و تحلیلی، با رجوع به مطبوعات منتشرشده در اصفهان در دوره پهلوی اول بحث و بررسی شود. با توجه به تلاش‌های گسترده برای تبلیغ این رویداد در مطبوعات و همچنین فضای مذهبی و سنتی شهر اصفهان، باید دید روزنامه‌های منتشرشده در این شهر، چه نوع دیدگاهی به این واقعه داشته‌اند و چگونه آن را منعکس کرده‌اند.

کلیدواژه‌ها: پهلوی اول، کشف حجاب، اصفهان، مطبوعات.

۱. استاد یار گروه تاریخ، دانشگاه آزاد اسلامی نجف‌آباد.

۲. کارشناس ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی نجف‌آباد.

بررسی انگیزه‌های مبارزاتی روحانیان و علما در جریان کشف حجاب

(بر اساس اعتقاد به وجوب فردی یا اجتماعی بودن مسئله حجاب)

فاطمه اسحاقیان^۱

بتول سلیمانی^۲

چکیده

از آغاز طرح کشف حجاب تا به سرانجام رساندن این طرح، اقشار مختلف جامعه واکنش‌های زیادی علیه رژیم پهلوی نشان دادند. یکی از این اقشار بانفوذ، علما و روحانیان بودند. درمبانی فقهی و اعتقادی شریعت اسلام، حجاب جایگاه مهم، حساس و پرچالشی داشته و دارد؛ لذا باتوجه به اقدامات اولیه رژیم برای برقراری تجدد در سطح جامعه، این مقابله‌ها گریزناپذیر بود. تاکنون مباحث مختلفی درباره این موضوع مطرح شده است؛ از جمله دیدگاه جنجالی وجوب فردی یا اجتماعی بودن مسئله حجاب و چگونگی برخورد با آن در سطح جامعه است. در جریان کشف حجاب، برخلاف دیدگاه‌های نوین امروزی در این رابطه، در پی بررسی‌های تاریخی دریافت می‌شود که در

۱. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه قم.

۲. کارشناس ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی، دانشگاه اصفهان.

آن دوران، حجاب مسئله‌ای شخصی و فردی به حساب نمی‌آمده است؛ بلکه امری اجتماعی و دینی تلقی شده و تا حدی به خطر افتادن دین و ارکان اسلام نیز پیش رفته و منجر به اعتراضات وسیع در سطح علما و مردم شده است. این مقاله بر آن است تا با رویکردی توصیفی و تحلیلی به بررسی انگیزه‌های دینی برخورد علما با موضوع کشف حجاب و نحوه اقدام پیردازد و در مقام پاسخ به این پرسش برآید: «رویکرد غالب و محرک اصلی روحانیان و نحوه برخورد آن‌ها با مسئله حجاب و جنبه وجود فردی یا اجتماعی آن چگونه بوده است؟»

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، علما و روحانیان، واجب فردی، واجب اجتماعی، رضاشاه.

گروه‌های متأثر از آراء و آثار متجددان عرب در جریان کشف حجاب و واکنش علما در برابر آن‌ها

فاطمه اسحاقیان^۱

چکیده

جریان کشف حجاب زمینه‌های مختلف فرهنگی، دینی و اجتماعی و در دو جهت موافق و مخالف داشته است. از گروه‌های زمینه‌ساز و موافق جریان کشف حجاب و قشر مقابل روحانیان و مردم همراه آن‌ها، روشن‌فکران و متجددان از فرنگ برگشته یا مقیم اروپا و متأثر از فرهنگ‌های خارجی، از جمله متجددان کشورهای همسایه متجدد، مثل ترکیه و هند و به ویژه مصر هستند. این پژوهش تأثیر آثار و آرای روشن‌فکران عرب در جریان کشف حجاب در بین روشن‌فکران ایران و واکنش علما و روحانیان در برابر آن‌ها را بررسی می‌کند.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، علما و روحانیان، تجدد، متجددان عرب،

رضاشاه.

۱. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه قم.

نقش خانواده قرآنی در ترویج فرهنگ حجاب و عفاف در عصر حاضر

محمد اسماعیل زاده^۱

چکیده

بدون تردید فرهنگ حجاب و عفاف نمادی از روح همزیستی و عطوفت انسانی، برخاسته از ایده‌ والا و ایمان است. حجاب از یک طرف، وسیله‌ای بسیار خوب برای ایجاد مصونیت و جلوگیری از تجاوز به حقوق فردی است و از طرف دیگر، وسیله‌ای برای ارتقای سطح سلامت رفتاری جامعه است؛ لذا به جرئت ادعان می‌کنیم که بسط فرهنگ حجاب و عفاف یکی از کارهای شایسته‌ای است که باقی می‌ماند و آثار و برکات آن نصیب افراد جامعه می‌شود. خانواده مطلوب قرآنی از جمله ارکانی است که نقش مفید و مؤثری در این زمینه داشته است. این مقاله در صدد است ضمن تبیین ارزش و اهمیت خانواده مطلوب قرآنی و مبانی و مؤلفه‌های آن از دیدگاه اسلام، به بیان نقش و کارکرد ویژه آن در بسط فرهنگ حجاب و عفاف بپردازد.

کلیدواژه‌ها: خانواده مطلوب قرآنی، اسلام، قرآن، اهل بیت (علیهم‌السلام)، حجاب و عفاف، راهکار.

۱. سطح چهارم حوزه رشته فقه و اصول، حوزه علمیه قم.

نقش واقعه گوهرشاد در مشروعیت زدایی از رژیم پهلوی

حمیدرضا اکبرزاده^۱

چکیده

در ایجاد و ادامه کار حکومت‌ها عوامل متعددی مؤثر است. برخی از این عوامل، مشروعیت‌زا و برخی دیگر مشروعیت‌زدا هستند. این نوشتار به بررسی عامل حجاب به عنوان یکی از عوامل مشروعیت‌زدا از حکومت پهلوی پرداخته و سعی کرده است نقش این عامل و میزان تأثیرگذاری آن بر سقوط حکومت پهلوی را بررسی کند.

کلیدواژه‌ها: حکومت پهلوی، مشروعیت، عوامل مشروعیت‌زدا، واقعه مسجد گوهرشاد.

۱. کارشناسی ارشد تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

نقش بازیگران و ستاره‌های سینماهای ایران در ترویج بدحجابی جوانان

محمد رضا براهویی^۱

چکیده

سینما به‌عنوان یکی از مظاهر تمدن هنر جدید، صنعتی است که نمی‌توان منکر تأثیر شگرف و گسترده آن در تثبیت ارزش‌های اجتماعی و فردی شد. به‌گفته‌ی نیچه، ذاتاً هنر براداره اجتماعی تأثیر می‌گذارد؛ لذا نظام‌های هوشمند باید توجه ویژه‌ای به این عرصه داشته باشند. سینما می‌تواند در ارائه الگوهای حجاب، بدحجابی و بی‌حجابی بر نسل جوان ما، به‌ویژه بردختران و زنان تأثیر بسیار اعجاب‌آوری داشته باشد. بی‌توجهی به این مسئله مهم موجب ترویج فرهنگ بی‌بندوباری در میان نسل جوان می‌شود و شبیخون فرهنگی در جامعه به‌راه می‌اندازد و جامعه را به ورطه سقوط می‌کشانند. از نظر روان‌شناسی تربیتی نیز این‌گونه یادگیری‌ها به مراتب اثربخش‌تر و کارسازتر از آموزش‌های مستقیم و کلاسیک است که به شکل گفتار صرف و محض ارائه شود. در این میان، سینما مجموعه‌ای از جاذبه‌های تصویری و صوتی در حد بسیار بالایی است و طبیعتاً اثرگذاری آن هم بسیار زیاد است. به تبع این اثرگذاری زیاد، رسالت

۱. کارشناسی مهندسی فناوری اطلاعات، دانشگاه پیام نور زاهدان.

سینما بسیار بالاست. امروزه به دلیل پیشرفت‌های بسیار سریع فناوری، خانواده به‌عنوان بهترین نهاد اجتماعی در تربیت و شناخت شخصیت انسان به‌تنهایی، شاید کمتر از عهدهٔ این مهم برآید. امروزه رسانه‌ها و نهادهای قوی به موازات خانواده عمل می‌کنند و برخی از آن‌ها به‌دلیل جاذبه‌ها، زیبایی‌ها و شگفت‌هایی که می‌آفرینند، اثرگذاری بیشتری بر تربیت مستقیم نسل جوان دارند. الگوهای تصویری که به‌نحوی الگوی جوانان و نوجوانان ما می‌شوند، در ارائهٔ فرهنگ و ارزش‌های دینی مثل حجاب، بسیار اهمیت دارند؛ زیرا به‌ویژه در اوایل و پایان دورهٔ نوجوانی، فرد خودش را در نهادها و منابع دیگر جست‌وجو می‌کند. به‌جز خانواده که وظیفهٔ انتقال فرهنگ را به‌دو شیوهٔ گفتاری و کرداری برعهده دارد، جوان مجذوب نهادها و به‌ویژه رسانه‌هایی مثل سینما می‌شود که تصاویر بسیار جذاب در حد اعجاب‌آور دارد. سؤالات مطرح‌شده عبارت‌اند از: «نقش رسانه در گرایش به حجاب بیشتر بوده است یا در گرایش به بدحجابی؟» «آیا جوانان از تصویر بازیگران در جلوی دوربین الگو می‌پذیرند یا از زندگی آنان در پشت دوربین؟» «خانواده‌ها تا چه اندازه در معرفی الگوهای درست به جوانان نقش دارد؟» «رسانه تا چه اندازه توانسته است الگوی حجاب را در جامعه ترویج دهد؟»

کلیدواژه‌ها: سینما، روان‌شناسی تربیتی، حجاب، ترویج بدحجابی، ایران.

تأثیر کشف حجاب اجباری دوره رضاشاه بر افزایش شکاف اجتماعی زنان ایران

صدیقه بیات^۱

چکیده

از اوایل حکومت رضاشاه (۱۳۰۴ تا ۱۳۳۰)، اقداماتی تدریجی برای تغییر پوشش مردان و زنان ایران به شیوه غربی آغاز شده بود. سرانجام در ۱۷ دی ۱۳۱۴ این روند تدریجی رفع حجاب، با دستور رضاشاه اجباری شد. سردمداران حکومت پهلوی هدف از این اقدام را پیشرفت با هدف وفاق و همدلی و یکسان سازی زنان عنوان می‌کردند. در این مقاله سعی شده است، با به کارگرفتن روش اسنادی و اسنادی به توصیف تحلیل پاسخ این سؤال پرداخته شود: «آیا به راستی حجاب در دوره رضاشاه در به هم خوردن طبقات جامعه زنان ایران تأثیر داشته است؟» به نظر می‌رسد تنفر و انزجار زنان مذهبی و سنتی از کشف حجاب اجباری، واکنش مخالفت آمیز زنان روستایی و عشایر، هواداری و طرفداری سرسختانه زنان روشن فکر و متجدد از اقدام رضاشاه، فاصله و شکاف اجتماعی زنان را افزایش داده است.

کلیدواژه‌ها: رضاشاه، زنان، کشف حجاب، شکاف اجتماعی.

۱. دانشجوی دکتری تاریخ تمدن ملل اسلامی، دانشگاه آزاد مشهد.

بازتاب مسئله کشف حجاب در مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی دهم

علی باغدار دلگشا^۱

چکیده

سال ۱۳۱۴ش به دلیل طرح مبارزات فرهنگی، اعتراضات اجتماعی و همچنین تصمیمات آمرانه رضاشاه درباره اجباری کردن کشف حجاب، سالی مهم در بررسی تحولات اجتماعی جامعه ایران است. دلیل این اهمیت را در وقوع دو رخداد باید جست و جو کرد: ۱. واقعه قیام گوهرشاد در تیرماه ۱۳۱۴ش؛ ۲. مسئله کشف حجاب در دی ماه سال ۱۳۱۴ش. در این سال از یک سو مردم به تقابل با برخی اقدامات فرهنگی رضاشاه روی آوردند و از دیگر سو، چند ماه پس از طرح اعتراضات اجتماعی، رضاشاه بر اساس الگوی تجددآمرانه و بر پایه قدرت سیاسی اش دستور ممنوعیت حجاب برای زنان ایرانی را صادر کرد. در این بین با توجه به وجود نوعی تقابل فرهنگی و اجتماعی میان باورهای اجتماعی و تصمیمات حکومتی، این سؤال مطرح است: «وقایع مذکور چه بازتابی در نهادهای مدنی مانند مجلس شورای ملی داشته است؟» پژوهش حاضر که به روش اسنادی، با استفاده از رویکرد توصیفی تحلیلی و با برشماری کامل مشروح

۱. دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

مذاکرات ۷۱ جلسه از جلسات مجلس شورای ملی دهم، به عنوان مجلس هم‌زمان با وقوع دو واقعه مذکور گردآوری شده، به این نتیجه رسیده است که در مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی دهم هیچ سخنی درباره واقعه گوهرشاد و اقدام آمرانه رضاشاه در رابطه با مسئله کشف حجاب درج نشده است.

دلیل این امر علاوه بر انتصابی بودن و وابستگی مجلس به سیاست‌های آمرانه رضاشاه باید در محدودیت‌های ایجاد شده توسط دستگاه حکومتی برای مطرح نشدن آن دسته از مطالبات اجتماعی دانست که رویکردهای مذهبی داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، قیام گوهرشاد، مجلس شورای ملی دهم، رضاشاه.

مسئلهٔ حجاب «نسوان ایرانی» در مطبوعات دورهٔ مشروطه

علی باغدار دلگشا^۱

چکیده

با ورود اندیشه‌های غربی، آشنایی سطحی با سبک زندگی فرنگیان و ایجاد مدارس فرنگی در دورهٔ قاجار و دورهٔ پهلوی نوعی خاص از رویکردهای تجددگرایانه دربارهٔ نوع پوشش زنان در ذهن دگراندیشان و صاحبان قدرت سیاسی در ایران شکل گرفت؛ رویکردی که روش آن تجدیدی آمرانه، مدرن‌شدنی ظاهری و البته اجباری بود. هدف این پژوهش بررسی مسئلهٔ «حجاب نسوان ایرانی» در مطبوعات دورهٔ مشروطه به‌عنوان منابع مهم اطلاع‌رسانی در زمانهٔ خود و منابع ارزشمند سندی در حال حاضر است. اهمیت توجه به زمانهٔ مشروطه را باید در ورود بسیاری از نگرش‌های تجددگرایانه برای نخستین بار در ایران دانست. این مقاله که به روش اسنادی گردآوری شده، در پی پردازش این موضوع است: «باتوجه به ورود اندیشه‌های نوگرایانه در دورهٔ مشروطه، مطبوعات دورهٔ مذکور به‌ویژه نگارش‌های مندرج دربارهٔ زنان

۱. دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

و جراید انتشار یافته توسط خود آنان در قبال مسئله حجاب نسوان ایرانی چه موضعی داشته‌اند؟» این نگارش با بررسی ۲۶۸۷ شماره از ۱۹ روزنامه منتشر شده در دوره مشروطه به این نتیجه رسیده است که به دلیل وجود نگرش‌های اسلامی ایرانی، به جز برخی موارد معدود در هیچ‌کدام از مکتوبات زنان و مطبوعات دوره مشروطه به ارزش دانستن نبود حجاب برای نسوان ایرانی اشاره نشده است. علاوه بر این، برخی از مطبوعات زنان، مانند روزنامه شکوفه نیز با درج ستونی با عنوان فلسفه حجاب با استفاده از پردازش‌های اسلامی ایرانی در تقابل با فرهنگ غربی به دفاع از نوع پوشش نسوان ایرانی پرداخته‌اند.

کلیدواژه‌ها: حجاب، نسوان ایرانی (زنان ایرانی)، مطبوعات، دوره مشروطه، تجدد.

تبیین آزادی حجاب زنان بهایی در پیشبرد اهداف رضاخان در کشف حجاب

حسین بخشنده^۱

ملیحه زمانی^۲

علی اکبر جعفری^۳

چکیده

بهاییان اولین گروهی بودند که در ایران کشف حجاب و اختلاط زنان و مردان بیگانه را تحت عنوان «حریت نساء» مطرح ساختند. طبق فرمانی از عبدالبهاء، زنان بهایی را از داشتن حجاب بازداشته اند؛ لذا می توان گفت کشف حجاب که رضاشاه آن را به زور اجرا کرد، بدون سابقه نبوده است و بهاییان در عصر مشروطه اولین گام های آن را برداشته بودند. آنان پیشگامان کشف حجاب هستند؛ زیرا اولین بی حجابی در سال ۱۲۲۷ش راقرة العین در اجتماع مردان در منطقه ای به نام بدشت رقم زد. با تشکیل حکومت پهلوی، بهائیت برای دستیابی هرچه سریع تر به اهداف و برنامه هایش، یعنی کم رنگ ساختن ارزش های دینی مردم مسلمان ایران تلاش های زیادی انجام داد. رضاشاه

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه اصفهان.

۲. کارشناس ارشد تاریخ اسلام، دانشگاه اصفهان.

۳. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان.

بهاییت را ابزار مناسبی برای سرکوبی نهادهای دینی و روحانیت می‌دانست و در تقویت بهاییان می‌کوشید. در سال ۱۳۱۴، زمانی که او تصمیم گرفت کشف حجاب را اجرا کند، بهایی شاخصی به نام «فرخ‌روی پارسا» انتخاب شد تا دربارهٔ مزایا و محسنات بی‌حجابی تبلیغ کند؛ به همین سبب و با حمایت و سرمایه‌مستقیم بهاییان، مجلهٔ ویژهٔ زنان با نام جهان زنان را منتشر کرد. قبل از اعلام کشف حجاب توسط رضاشاه، بهاییان برنامه داشتند تا با فعالیت‌های فرهنگی و همین‌طور آماده‌سازی افراد جامعه برای پذیرش این امر، بستر مناسبی را مهیا کنند. براین اساس، این پژوهش با استفاده از منابع دست‌اولی چون اسناد و سفرنامه و دیگر منابع کتابخانه‌ای، قصد پاسخ‌گویی به این سؤال را دارد: «آزادی حجاب زنان بهایی چقدر در فرمان کشف حجاب توسط رضاشاه مؤثر بوده است؟» یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد از عوامل مؤثر و اصلی در طرح و پیشبرد این اقدام ضد‌دینی رضاشاه، دیدگاه، عملکرد و موقعیت بهاییان بوده است.

کلیدواژه‌ها: آزادی حجاب، زنان، بهایی، رضاشاه، کشف حجاب.

بررسی عملکرد سیاستمداران اصفهان در واقعه کشف حجاب

حسین بخشنده^۱

ملیحه زمانی^۲

چکیده

با روی کار آمدن رضاشاه، روشن فکران و تجددگرایان در صدر مقام‌های حکومتی قرار گرفتند. از اولین اقدامات مدرنیته ایران آن روز، تغییر در لباس بود که این کار از تغییر لباس مردان آغاز شد و بعد از سفر رضاخان به ترکیه، منجر به فرمان کشف حجاب زنان شد. واقعه کشف حجاب واکنش‌های مختلفی را در پی داشت. در این بین، سیاستمداران اصفهانی روش کاری متفاوتی داشتند. آن چنان که در اسناد هم به همین موضوع اشاره شده است، مأموران شهربانی باید با متانت و آرامش این دستور حکومتی را اجرا کنند و اداره شهربانی خواستار مبلغی برای کمک به این امر شده است. در نامه وزارت داخله اداره حکومت اصفهان به ریاست الوزرا ذکر می‌شود: «باتوجه به مذهبی بودن مردم اصفهان، بهتر است این قبیل مسائل و ترک عادت چند صد ساله، به تدریج عملی گردد.»

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه اصفهان.

۲. کارشناسی ارشد تاریخ اسلام، دانشگاه اصفهان.

حال باتوجه به فضای مذهبی شهر، آیا کشف حجاب در اصفهان به راحتی صورت گرفته است؟ واکنش سیاستمداران با آرامش یا خشونت همراه بوده است؟ سیاستمداران جنبه مذهبی را در نظر داشتند یا به موقعیت سیاسی خودشان توجه کرده‌اند؟ باتوجه به روش نگارش که استفاده از اسناد و منابع کتابخانه‌ای است، مشخص می‌شود که این امر با هدف حفظ موقعیت سیاسی، نسبتاً با آرامش و تدریجی صورت گرفت.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، اصفهان، سیاستمداران، رضاشاه.

بررسی نقش ماهواره در ترویج بدحجابی بین جوانان شهر زاهدان در سال ۱۳۹۴

آمنه براهویی خوش روزا
حلیمه شبیانی مقدم^۲

چکیده

بی‌حجابی علل گوناگونی دارد؛ اما مهم‌ترین عاملی که در حال حاضر در دامن‌زدن به فرهنگ بدپوششی و بدحجابی مؤثر است، تأثیر مخرب شبکه‌های ماهواره‌ای و برنامه‌های غیراخلاقی این شبکه‌ها بر جوانان است. پدیده بدحجابی موضوع جدیدی نیست و پس از پیروزی انقلاب اسلامی هم، همواره حضور افرادی هنجارشکن و با پوشش نامناسب را در جامعه شاهد بوده‌ایم؛ اما گسترش این پدیده هنجارشکن طی سال‌های اخیر و گرایش روزافزون جوانان و به‌ویژه جوانان شهر زاهدان به آن، نگران‌کننده است. درک زمینه‌های چنین پدیده‌ای، نیازمند ریشه‌یابی و برنامه‌ریزی برای ارائه راهکارهای عملی توسط نهادهای فرهنگی است. در بررسی رویکردهای شبکه‌های غیراخلاقی به‌وضوح مشاهده می‌شود که برنامه‌های آن‌ها در ابتدای

۱. کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی زاهدان.

۲. کارشناسی پژوهشگری علوم اجتماعی، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

روی تخریب حیا فعالیت می‌کند و با ساده‌انگاری اعمال منافای حیا و عفت، پای به مرحله بعدی می‌گذارد؛ یعنی ترویج انواع و اقسام بی‌حجابی، از بدپوششی گرفته تا کنار گذاشتن حجاب. لازم است ذکر شود تعداد شبکه‌هایی که به طور اختصاصی به تبلیغات مُد لباس می‌پردازند، ۷۴ شبکه است. این شبکه‌ها به طور شبانه‌روزی اقدام به پخش برنامه و تبلیغات لباس‌هایی می‌کنند که هیچ تناسبی با پوشش و فرهنگ ایرانی و مسلمانی ندارد. با این اوصاف، جای تعجب نیست که چرا ظاهر و رفتار جوانان جامعه با سرعت سرسام‌آوری به سمت غربی شدن و وارونگی ارزش‌ها پیش می‌رود. اکنون این سؤال‌ها مطرح می‌شود: «علت‌های اصلی گرایش جوانان به این نوع پوشش غربی چیست؟» «خانواده چقدر در علاقه‌مند کردن جوانان به پوشش ایرانی اسلامی نقش دارد؟ و «قصد اصلی این رسانه‌های بیگانه از هدف قراردادن جوانان و به ویژه مبحث پوشش و حجاب چیست؟» در این مقاله سعی شده است به این سؤالات پاسخ روشن داده شود. روش جمع‌آوری اطلاعات در این مقاله، نمونه‌گیری تصادفی است و ابزار گردآوری اطلاعات، پرسشنامه است. حجم نمونه، ۱۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد واحد زاهدان بوده‌اند که در بازه سنی ۱۹ تا ۳۰ سال به‌سر می‌برده‌اند.

کلیدواژه‌ها: ماهواره، ترویج بدحجابی، نمونه‌گیری، جوانان زاهدان.

مرضی به نام اصابت گلوله (در جست وجوی نام کشته شدگان واقعه گوهرشاد)

حسین بیات^۱

چکیده

واقعه مسجد گوهرشاد مشهد برای اهل خراسان ماجرای ناشناخته‌ای نیست. این واقعه که در تیرماه ۱۳۱۴ رخ داد، از رخداد‌های مهم دوران حکومت پهلوی اول و نخست‌وزیری محمدعلی فروغی به‌شمار می‌آید. این واقعه در اعتراض به اجباری شدن بر سر نهادن کلاه شاپو توسط حکومت مرکزی رخ داد و به کشته و مجروح شدن جمعی از اهالی مشهد و زائران امام رضا علیه السلام منتهی شد. درباره واقعه مسجد گوهرشاد اسناد زیادی وجود دارد که مسببان و تأثیرگذاران این واقعه را معرفی می‌کند و زوایای حضور آن‌ها را تا حدودی روشن می‌سازد؛ اما موضوعی که تا امروز برای بسیاری از مردم این دیار مشخص و روشن نیست، تعداد کشته‌های این واقعه است. در این مقاله نیز اگرچه تعداد کشته شده‌های این واقعه مشخص نمی‌شود، اما سندی از اسامی نوزده تن از کشته شدگان آن برای نخستین بار ارائه می‌شود؛ سندی که نویسنده در پژوهش‌های میدانی‌اش از میان دفاتر ثبت فوتی‌های مشهد در سال ۱۳۱۴، معروف به دفاتر

۱. خبرنگار و پژوهشگر.

گلشور، پیدا کرده و به نام سندی نویافته از واقعهٔ گوهرشاد شهره شده است. در دفاتر ثبت فوتی‌های مشهد قدیم و در فاصلهٔ روزهای ۱۹ تا ۲۵ تیر ۱۳۱۴، به نکتهٔ جالبی برمی‌خوریم. در صفحاتی که مربوط به فوت شدگان آن روزها وجود دارد، علت فوت ۲۰ نفر «اصابت گلوله» و «ضربهٔ گلوله» ثبت شده است. به یقین، این افراد در واقعهٔ گوهرشاد تیر خورده‌اند و به طریقی از مهلکه بیرون آمده و به بیمارستان یا جایی دیگر منتقل شده‌اند.

کلیدواژه‌ها: مسجد گوهرشاد، پهلوی اول، اسامی کشته‌شدگان، اصابت گلوله.

علل و پیامدهای کشف حجاب در دوره پهلوی اول

حمید بصیرت منش^۱
فرهاد سهامی^۲
سمانه کریمیان^۳

چکیده

با استقرار و تثبیت سلطنت پهلوی، دوره اجرای سیاست‌های نوین استعمار انگلیس فرارسید و سیاست مذهب‌زدایی و استحاله فرهنگی از طریق اشاعه فرهنگ تجددگرایی غربی در دستور کار هیئت حاکم قرار گرفت. رضاخان خودش را تا پیش از رسیدن به سلطنت، فردی مذهبی نشان می‌داد؛ اما بعد از رسیدن به سلطنت، به تدریج تغییر رویکرد داد. او با سیاست‌های ضد مذهبی مانند کشف حجاب در یک کشور اسلامی، به بزرگ‌ترین دشمنان دین و مذهب مبدل شد و البته نتایج شوم این سیاست‌ها پس از چندی خودش را نشان داد. جامعه ایران برای تبدیل شدن به جامعه‌ای بی هویت

۱. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه تهران.

۲. دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه انقلاب اسلامی اصفهان.

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ انقلاب اسلامی، پژوهشکده امام خمینی علیه السلام و دانشگاه انقلاب اسلامی.

و غیرمولد باید از فرهنگ و ارزش‌ها و سنت‌های اسلامی تهی می‌شد. به دلیل ریشه‌دار بودن تفکر دینی و تقیدات مذهبی و عرف و سنن ملی، سیاست مذهب‌زدایی با مشکلات جدی و مقاومت اجتماعی مواجه بود؛ بنابراین دولتمردان و روشن‌فکران رژیم جدید، همانند تجربه اروپا تهاجم به مذهب را ابتدا از طریق رواج سکولاریسم و بی‌قیدی و بی‌اعتنایی و تحقیر نمادهای دینی و سنن ملی، مدت‌ها قبل از شروع سلطنت رضاشاه آغاز کردند. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و بهره‌گیری از منابع کتابخانه‌ای می‌کوشد تا به این سؤال پاسخ دهد: «چه انگیزه‌ها یا عواملی حکومت پهلوی را وادار به درپیش‌گرفتن کشف حجاب از سوی حکومت کرد.»

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، رضاشاه، مذهب، سکولاریسم، علما، روشن‌فکران.

کشف حجاب و دربار رضاشاه پهلوی

محمد حسین پندار^۱

چکیده

کشف حجاب را حکومت رضاشاه پهلوی در دههٔ دوم قرن حاضر به اجرا درآورد. این واقعه، نه محصول یک نیاز مبرم اجتماعی و مذهبی و تاریخی بود و نه برآیند یک پروژهٔ تحقیقی علمی و دانشگاهی از سوی عالمان دین و اجتماع. کشف حجاب برنامه‌ای خلق الساعه در چهارچوب تجددآمرانهٔ حکومت استبدادی پهلوی بود که در سفر رضاشاه به ترکیه و مشاهدهٔ پیشرفت و توسعهٔ آن کشور آغاز شد. این پروژهٔ حکومتی بنابه دلایل عدیده، به ویژه دلایل مذهبی مورد اقبال اقشار و طبقات گوناگون جامعه، از جمله دربار قرار نگرفت. این مقاله به شیوهٔ توصیفی تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع و اسناد در پی نشان دادن اوضاع حاکم بر دربار و خانواده‌های درباریان در قبال پروژهٔ حکومتی کشف حجاب است.

کلیدواژه‌ها: رضاشاه، دربار، کشف حجاب، تجددآمرانه.

۱. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه پیام نور بهشهر.

کشف حجاب در اصفهان؛ برنامه‌ها و مقاومت‌ها

(بررسی اسنادی)

محسن پرویش^۱

چکیده

پس از روی کار آمدن رضاشاه و تشکیل حکومت قدرتمند مرکزی، زمینه برنامه‌ریزی برای انجام اصلاحات در ایران فراهم شد. از جمله این اصلاحات، بهبود وضعیت زنان در جامعه بود که با هدف شبیه‌سازی ایران به غرب انجام می‌شد. کشف حجاب از این رو قابل فهم و توضیح است. واقعه کشف حجاب در دوره پهلوی اول در ایران، یکی از جریان‌های بسیار مهم تاریخ معاصر و برای بسیاری درخور توجه است. اسناد به دست آمده از دوران پهلوی نشان می‌دهد که پدیده کشف حجاب علاوه بر نشانه گرفتن باورهای دینی، باعث رکود اقتصادی اصفهان نیز شد. این پژوهش با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی باتکیه بر اسناد، گزارش‌ها، مطبوعات و منابع مطالعاتی به بررسی چگونگی اجرای سیاست کشف حجاب در دوره پهلوی در اصفهان و واکنش‌ها و مقاومت‌های مردمی در برابر آن می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، برنامه‌ها، مقاومت‌ها، رضاشاه، اصفهان.

۱. دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین.

زمینه‌های داخلی کشف حجاب در دوران پهلوی

اعظم تقی پور جاوی^۱

غدیر تقی پور جاوی^۲

چکیده

با تشکیل سلطنت پهلوی، سلطه سیاسی و اقتصادی و سرمایه‌داری و برایان تقویت شد؛ اما تعلقات فرهنگی و وابستگی جامعه ایران به ارزش‌های ملی و اسلامی به قوت خودش باقی بود. رضاشاه پهلوی در امتداد سیاست‌هایش به اجرای طرح‌های مدرن روی آورد. در این دوران، در داخل ایران وضعیتی وجود داشت که او را هرچه بیشتر به اجرای این سیاست‌هایش ترغیب می‌کرد و زمینه مناسبی را برای او مهیا می‌کرد. یکی از طرح‌های مهمی که در دوران رضاشاه به آن توجه شد، مسئله کشف حجاب بود. هرچند اجرای این برنامه با سنن مذهبی و دین ایرانیان ضدیت داشت، وضعیت جدید و داخلی ایران اجرای آن را ممکن می‌کرد. برخی از عوامل در داخل کشور نقش مهمی در زمینه‌های داخلی کشف حجاب داشت؛ از جمله: تأثیرپذیری رضاشاه از کشورهای همسایه، مسافرت‌های ایرانیان به کشورهای خارجی برای تحصیل و کسب علم، انتشار روزنامه‌های متأثر از غرب، تظاهر رضاشاه به دین‌داری و احترام به روحانیان در ابتدای سلطنت. در این مقاله سعی داریم با روش توصیفی تحلیلی و با استناد به منابع کتابخانه‌ای، زمینه‌های داخلی کشف حجاب را در دوران پهلوی بررسی کنیم.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، زمینه‌های داخلی، مدرن‌سازی، دوران پهلوی.

۱. دانشجوی دکتری تاریخ اسلام، دانشگاه اصفهان.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی.

بررسی و تحلیل گزارش‌های واقعه گوهرشاد در مطبوعات

علی اکبر جعفری^۱

عظیمه پاینده^۲

چکیده

دوران سلطنت رضاشاه پهلوی نتیجه دو دهه زمینه‌سازی سکولاریسم بعد از مشروطیت و دوران مبارزه با مذهب و از میان بردن نهادهای مدنی و دینی توأم با فشار و استبداد بود. نتیجه اعمال چنین سیاستی انتشار مطبوعات محدود توأم با حذف و تحقق اهداف سیاسی فرهنگی رضاشاه بود. جزئیات و واقعیات حادثه گوهرشاد که نمایانگر سرکوبی حرکتی مردمی علیه سیاست‌های ضد دینی رضاشاه بود، نه تنها در مطبوعات منعکس نشد؛ بلکه تحریف زیادی هم در این باره در مطبوعات منتشر شد. پس از گذشت هشتاد سال از آن واقعه، هنوز هم ابعاد و چگونگی واقعه و آمار شهدای حادثه به طور دقیق مشخص نیست و آمار نسبتاً ناقصی در برخی مطبوعات محلی دیده می‌شود. این پژوهش بر آن است تا با بررسی و تحلیل گزارش‌های واقعه گوهرشاد در

۱. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان.

۲. کارشناس ارشد تاریخ، دانشگاه اصفهان.

مطبوعات به سؤال زیر پاسخ گوید: «گزارش‌های واقعهٔ گوهرشاد چگونه در مطبوعات منعکس شده است؟»

در پاسخ به این سؤال می‌توان گفت: چنین به نظر می‌رسد که خفقان و استبداد و فرهنگ ضد دینی حاکم در دورهٔ رضاشاه باعث نشر مطالب محدود و البته خلاف واقع در مطبوعات شده است.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، واقعهٔ گوهرشاد، مشهد، مطبوعات، محمدتقی بهلول.

واقعۀ گوهرشاد؛ الگویی برای تحلیل عکس العمل‌های مردمی علیه کشف حجاب

(مطالعه موردی: نائین)

علی اکبر جعفری^۱

بهناز قائدشرفی^۲

مینا معینی^۳

چکیده

واقعۀ گوهرشاد به‌عنوان شاخص‌ترین اعتراض مردمی علیه اقدامات ضددینی رضاشاه، با تحریم (بایکوت) شدید خبری روبه‌رو شد، به‌گونه‌ای که کسب اطلاع یا اظهارنظر درباره‌ی این واقعه نیز جرم محسوب می‌شد؛ اما درعین حال از ظرفیت بالایی برای تحلیل عکس‌العمل‌های مردمی علیه کشف حجاب برخوردار است. درواقع، استخراج مؤلفه‌های این واقعه عظیم و تلاش برای تطبیق این شاخصه‌ها با عکس‌العمل‌های مردمی در سایر نواحی و مناطق، برای یک تحلیل تاریخی الگویی مناسب است. بر همین اساس، این پژوهش با هدف بررسی اسناد و گزارش‌های بازمانده از عکس‌العمل‌های مردم

۱. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان.

۲. کارشناس ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی، دانشگاه اصفهان.

۳. کارشناس ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی، دانشگاه اصفهان.

نائین در فاصله سال‌های ۱۳۲۱ تا ۱۳۱۴ش درباره موضوع کشف حجاب و برخوردهای نیروهای دولتی با مردم این منطقه تهیه شده است. پس از این بررسی، عکس‌العمل‌های مردم نائین علیه کشف حجاب را با شاخصه‌های قیام گوهرشاد تطبیق می‌دهد و میزان هم‌آوایی مردم نائین با این قیام دینی را واکاوی می‌کند. سؤال اصلی پژوهش این است: «عکس‌العمل‌های مردم نائین علیه کشف حجاب به چه میزان با شاخصه‌های قیام گوهرشاد همخوانی دارد؟»

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، واقعه گوهرشاد، مشهد، نائین، هم‌آوایی.

بررسی علل و تحلیل پیامدهای قیام مسجد گوهرشاد مشهد

علی اکبر جعفری^۱

زهرا حسین هاشمی^۲

فاطمه علیان^۳

چکیده

تاریخ معاصر ایران را می‌توان تاریخ چالش هویت ملی دانست؛ زیرا از دوران قاجار به‌ویژه از زمان پهلوی اول، هویت ملی ایرانیان تحت تأثیر ورود اندیشه‌های جدید غربی و رشد ملی‌گرایی، با چالش‌ها و بحران‌های مهمی روبه‌رو شد. رضاخان پس از به قدرت رسیدن، به تدریج ماهیت اصلی‌اش را نمایان ساخت. او با تجددگرایی و تضعیف ارزش‌های دینی، برنامه‌نوسازی فرهنگی‌اش را با هدف تغییر هویت ملی در ایران آغاز کرد. از جمله این اقدامات می‌توان به این موارد اشاره کرد: اجازه حضور روزافزون مبلغان مذهبی مسیحی، تأسیس مدارس جدید، استفاده از اشراف‌زادگان تحصیل‌کرده در فرنگ، تأسیس کانون‌ها و انجمن‌های روشن‌فکری، تغییر نظام آموزشی،

۱. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان.

۲. دانشجوی دکتری تاریخ اسلام، دانشگاه اصفهان.

۳. کارشناس ارشد تاریخ علم طب، دانشگاه اصفهان.

اجباری کردن استفاده از کلاه‌شاپو، قانون متحدالشکل کردن لباس‌ها، کشف حجاب بانوان، ترویج بی‌قیدی در میان زنان، جلوگیری از حضور زنان باحجاب در مراکز عمومی. لذا رضاشاه از نظر سیاسی کوشید تا هویت ایرانی را در یک دولت مرکزی با ایده‌های مشخص به صورت متمرکز درآورد. رضاشاه برای رساندن ایران به مدارج به اصطلاح مترقی جهان غرب، تلاش‌های زیادی انجام داد که با مخالفت مردم و روحانیت ایران مواجه شد؛ نمونه این مخالفت‌ها واقعه گوه‌رشاد است؛ براین اساس، چنین به نظر می‌رسد که قیام گوه‌رشاد در چالش هویتی در ایران ریشه داشته است و علل این واقعه را در این موضوع باید پیگیری کرد. همچنین، پیامدهای این قیام نیز در تثبیت هویت ملی ایرانی مؤثر بوده است که در فرهنگ ایرانی و باورهای دینی ریشه داشت. بررسی علل و تحلیل پیامدهای این قیام از این منظر، هدف اصلی این پژوهش است که به شیوه تحلیلی انجام شده است.

کلیدواژه‌ها: رضاشاه، روحانیت، تجدد، گوه‌رشاد.

بررسی تحلیلی نقش محمدتقی گنابادی در قیام گوهرشاد

علی جعفری^۱
مرضیه یحیی آبادی^۲
معصومه بندانی^۳

چکیده

رضاشاه پس از تأسیس حکومت پهلوی طی فرایندی کاملاً برنامه‌ریزی شده، قصد داشت با الگوبرداری از غرب تغییراتی در زمینه‌های مختلف سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و حتی مذهبی در کشور ایجاد کند. در بُعد مذهبی، قصد کم‌رنگ کردن نقش مذهب و مظاهر آن را داشت؛ تاجایی که دستور داد مردان با ظاهری متفاوت به شکل کشورهای غربی در جامعه حضور یابند و زنان نیز حجابشان را بردارند. با اعلام دستور ممنوعیت حجاب توسط رضاشاه، مردم به رهبری روحانیان و واعظان واکنش سختی نشان دادند. یکی از قیام‌های خونین مردم ایران، قیام مسجد گوهرشاد مشهد است. در این قیام در تیرماه ۱۳۱۴ روی داد و یکی از رخداد‌های مهم در دوران حکومت رضاشاه و

۱. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان.

۲. کارشناس ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه اصفهان.

۳. کارشناس ارشد شیعه‌شناسی، دانشگاه اصفهان.

نخست وزیر محمدعلی فروغی به شمار می آید. قیام مزبور در واکنش به سیاست‌های ضد مذهبی حکومت رضاشاه به وجود آمد که در شکل‌گیری آن نیز، علما و روحانیان مشهد سهم بسزایی داشتند. یکی از شخصیت‌های بسیار مهمی که در برابر برنامه کشف حجاب رضاشاه ایستاد، محمدتقی گنابادی، معروف به بهلول، بود. وی یکی از واعظان فعال در دوران پهلوی اول بود که به ویژه در قیام گوهرشاد مشهد نقش اساسی داشت. مقاله حاضر با روش توصیفی تحلیلی و باتکیه بر منابع کتابخانه‌ای در صد بررسی نقش محمدتقی گنابادی در واقعه گوهرشاد مشهد می باشد.

کلیدواژه‌ها: رضاشاه، کشف حجاب، قیام گوهرشاد، محمدتقی گنابادی (بهلول).

بررسی تأثیر رهبری و حضور روحانیان و علما بر قیام گوهرشاد به روش سری زمانی رگرسیون

محمد جهانگیری^۱
مهتاب عشقی عراقی^۲
میترا محمدطالبی^۳

چکیده

واقعه گوهرشاد و کشتار آن بیانگر اراده جدی رضاشاه برای انجام اصلاحات موردنظرش در ایران است. این قیام نشانگر ضعف علما و روحانیان و سوءمدیریت آنان در مورد تهاجم فرهنگی غرب به ایران است؛ زیرا بعد از این کشتار، سرعت کشف حجاب و بعدها، سرعت از بین بردن فرهنگ و ارزش‌های ایرانی افزایش می‌یابد. در بررسی این قیام دو فرضیه را باید در نظر گرفت:

۱. روبرویی کلی روحانیان و استبداد پهلوی (علمای عتبات، علمای مبارز سیاسی)؛ ۲. سکولاریزه شدن، تجددگرایی، ناسیونالیسم باستان‌گرا. در مورد فرضیه اول، علت این واقعه روبرویی روحانیان و نشان دادن چنگ و دندان توسط رضاشاه به روحانیت می‌دانند؛ اما در مورد فرضیه دوم، این واقعه را

۱. کارشناس ارشد صنایع، دانشگاه آزاد اسلامی اراک.

۲. کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی، دانشگاه آزاد اراک.

۳. پژوهشگر و کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اراک.

نشئت گرفته از تجددگرایی و سکولاریزه‌گرایی رضاشاه می‌دانند و شاید به نوعی، علت آن را برخورد مردم و مخالفت آنان با قضایای کشف حجاب و متحدالشکلی لباس تصور می‌کنند. روش پژوهش حاضر براساس هدف کاربردی و برحسب نحوه گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات توصیفی همبستگی به‌شمار می‌آید. برای گردآوری داده‌ها از دو پرسشنامه چندعاملی رهبری ب‌اس و آوولیو، ویرایش ۲۰۰۰ استفاده شده است. در این تحقیق، برآوردها و تخمین‌های آماری الگوها و تأثیر چندگانه تمامی متغیرها و داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم‌افزارهای Eviews ۵ و SPSS صورت می‌گیرد و روش تخمین مدل‌ها، ترکیب داده‌های مقطعی سری زمانی است. یافته‌های پژوهش این رابطه‌ها را نشان داد: بین الگوی رهبری ب‌اس، روحانیان و علما با استبداد پهلوی و تجددگرایی ($r=۰.۲۴۸, p \geq ۰.۰۵$)؛ سبک رهبری تحول‌گرا با استبداد پهلوی و تجددگرایی ($r=۰.۳۵۶, p \geq ۰.۰۵$)؛ بین سبک رهبری بدون مداخله با استبداد پهلوی و تجددگرایی ($r=-۰.۲۱, p \geq ۰.۰۵$) تأثیر مثبت و رابطه معناداری وجود دارد؛ بین سبک رهبری تعامل‌گرا با استبداد پهلوی و تجددگرایی ($r=۰.۱۳, p \geq ۰.۰۵$) رابطه معناداری وجود دارد. از بین سبک‌های رهبری تحول‌گرا، تعامل‌گرا و بدون مداخله، بهترین پیش‌بینی‌کننده با استبداد پهلوی و تجددگرایی سبک رهبری تحول‌گراست.

کلیدواژه‌ها: رهبری تحول‌گرا، رهبری تعامل‌گرا، رهبری بدون مداخله، روحانیان، تجددگرایی، استبداد پهلوی.

زمینه‌های تاریخی واقعیت حجاب در ایران

محمدجعفر چمنکار^۱

چکیده

پوشش زنان در ایران باستان همواره سبک خاصی داشته است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که پوشش تمام بدن در دوره‌های مختلف تاریخی، چه نزد زنان و چه نزد مردان، در ایران حقیقت بوده است و به هیچ‌وجه ایرانیان در برهنگی به سر نمی‌برده‌اند؛ اما این را باید در نظر داشت که پوشش کامل و آراسته همراه با تزئینات زنان در ایران، با پوشش چادر سیاه اسلامی بسیار متفاوت بوده است. تاریخچه پوشش در ایران با حجاب به معنای پوشش کامل و زیبایی‌شناسی و زیبایی‌دوستی، پیوندی عمیق دارد. برابر متون تاریخی، در همه زمان‌ها پوشاندن موی سر و داشتن لباس بلند و شلووار و چادر رایج بوده است و زنان با آزادی در محیط بیرون خانه رفت‌وآمد و همپای مردان کار می‌کرده‌اند. این فعالیت‌ها با حجاب کامل و پرهیز شدید از اختلاط‌های فسادبرانگیز همراه بوده است. در ایران باستان، حجاب از حضور دین مبین اسلام به عنوان مقوله‌ای ملی مطرح بوده است، تا آنجا که برخی محققان و اندیشمندان، پوشش اسلامی را نتیجه تعامل فرهنگی بین اعراب و ایرانیان

۱. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه ارومیه.

دانسته‌اند؛ اما درست آن است که مبانی فقهی و احکام اسلامی، از آنجاکه بر پایه فطرت و ارزش‌های والای بشری بنا نهاده شده است، با مهر تأیید زدن بر حجاب ایرانی موجب تقویت و اعتلای فرهنگ حجاب شده است. اکنون، حجاب ایرانی مترادف با پوشش اسلامی است. هدف از این پژوهش، بررسی تاریخی این موضوع است که مسئله رعایت حجاب در ایران پیشینه‌ای طولانی دارد.

کلیدواژه‌ها: حجاب، ایران، زمینه‌های تاریخی، جایگاه، حکومت‌های ایران باستان.

بررسی زمینه‌ها و مقدمات اعلام کشف حجاب

محمد جعفر چمنکار^۱

نشان پرنده^۲

چکیده

کشف حجاب یکی از مسائل بسیار مهمی بود که در دوران پهلوی صورت گرفت. این پدیده در ایران به صورت واقعه‌ای داخلی نبوده است؛ بلکه محرک‌های خارجی زیادی داشته است. کشورهای استعمارگر، مانند انگلیس، شوروی و آمریکا برای اینکه جای پای محکمی برای استعمارگری در کشور ایران ایجاد کنند، به نفوذ در افکار و اندیشه و فرهنگ مردم نیاز داشتند؛ بدین ترتیب زمینه‌های کشف حجاب را می‌توان در دو دوره بررسی کرد: زمینه‌هایی که در دوران قاجار ایجاد شده بود؛ حضور مأموران قدرت‌های استعماری به ویژه انگلستان و شوروی در کسوت بازرگانان و مشاوران و مستشاران که باعث تأثیر بر شاه و شناسایی ساختار اداری و تغییر آن همسو با سیاست‌های استکباری شد. دعوت و تشویق شاهان و وزرا برای سفر به کشورهای غربی و مجذوب کردن آنان به پیشرفت‌های غرب و ارتباط دادن این پیشرفت‌ها به آداب و رسوم

۱. استاد یار گروه تاریخ، دانشگاه ارومیه.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ، دانشگاه ارومیه.

مردم؛ بازگشت افراد فرنگ رفته که مجذوب فرهنگ غرب شده بودند و سعی داشتند فرهنگ غرب را در میان مردم اشاعه دهند. علاوه بر این زمینه‌ها که از قبل برای رسوخ فرهنگ غرب به جامعه ایران ایجاد شده بود، در دوران حاکمیت رضاشاه پهلوی نیز زمینه‌هایی فراهم شد؛ اما وی با توجه به وجود موانع نمی‌توانست به یک باره کشف حجاب را اعلام کند و به ایجاد زمینه‌هایی نیاز داشت. بر این اساس، برنامه‌های اولیه برای تغییر ذهنیت سرپرست خانواده تدوین شد. در وهله اول از کارکنان دولت آغاز کردند؛ زیرا آن‌ها در اختیار دولت بودند و دولت نظارت بیشتری بر آنان داشت. بدین منظور، برای رسمیت یافتن کشف حجاب قانون یک شکل شد و لباس‌ها و تبدیل روسری به کلاه در ۶ دی ۱۳۰۷ به تصویب رسید. از دیگر زمینه‌ها، برگزاری کنگره زنان شرق در سال ۱۳۱۱ ش بود. سفر رضاشاه به ترکیه و مشاهده پوشش زنان آنان بر تصمیم‌وی برای اعلام کشف حجاب تأثیر زیادی داشت.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، رضاشاه، انگلیس، جامعه ایران.

زمینه تأثیرات واقعه گوهرشاد در روزنامه‌های سال ۱۳۱۴ ش.

ابوالفضل حسن آبادی^۱

چکیده

واقعه گوهرشاد یکی از وقایع بسیار تأثیرگذار شهری در دوره معاصر ایران بوده که ابعاد آن از جنبه‌های مختلفی درخور بررسی است. یکی از این حوزه‌های بسیار مهم، ساختار اجتماعی شهر مشهد و چگونگی تأثیر واقعه گوهرشاد بر آن است. «آیا رخ دادن واقعه گوهرشاد متناسب با اوضاع سیاسی و اجتماعی آن دوره بوده است؟» «این واقعه چه تأثیری بر وضعیت اجتماعی بعد از آن داشته است؟»

در این مقاله به بررسی محتوایی روزنامه‌های در دسترس سال رخداد پرداخته می‌شود. در این بررسی با تألیف مؤلفه‌هایی مانند فعالیت‌های اجتماعی، چگونگی انعکاس اخبار مربوط به واقعه در روزنامه‌ها بعد از واقعه به بررسی چگونگی انعکاس این مسئله در آن زمان و تأثیرش در روند جریان‌های اجتماعی می‌پردازد و سعی می‌شود، میزان تأثیرگذاری آن در دوره اختناق سیاسی در مطبوعات بررسی شود.

کلیدواژه‌ها: واقعه گوهرشاد، مشهد، روزنامه، مؤلفه‌های اجتماعی.

۱. دکتری تاریخ محلی، دانشگاه اصفهان.

درآمدی بر بازشناسی خاطرات واقعه گوهرشاد در مشهد

ابوالفضل حسن آبادی^۱

چکیده

واقعه گوهرشاد یکی از وقایع تاریخ معاصر به شمار می‌رود که علی‌رغم اهمیت آن، پژوهشگران کمتر به آن توجه کرده‌اند. نوع نگاه به این قیام در دوره‌های مختلف زمانی که در دوره‌ای با حساسیت منفی بیش‌ازحد و در دوره‌ای با حساسیت مثبت زیاد همراه بوده، باعث شده است کمتر به ابعاد و انگیزه‌های مختلف آن توجه و زوایای تاریک آن کمتر روشن شود. در این مقاله به بررسی خاطرات در دسترس درباره واقعه گوهرشاد پرداخته می‌شود و سعی می‌شود با طرح سؤالاتی که در زیر می‌آید، با نگاهی انتقادی و تحلیلی به خاطرات، از جنبه‌های جدید به ابعاد مختلف واقعه پرداخته شود. «اهمیت خاطرات در روایت حوادث تاریخی چگونه است؟» «چه عناصری بر ضعف و قوت خاطرات تأثیر می‌گذارد؟» «انواع خاطرات در دسترس درباره واقعه کدام‌اند؟» «ساختار روایتی خاطرات واقعه چگونه است؟» «این ساختار از چه ضعف و قوت‌هایی برخوردار است؟» روش پژوهش، کتابخانه‌ای و آرشیوی است. اهمیت مقاله از آن روست که تاکنون کمتر به بازشناسی خاطرات و بررسی تحلیلی ساختار آن پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: واقعه گوهرشاد، خاطرات، مشهد، بازشناسی و تحلیل.

۱. دکتری تاریخ محلی، دانشگاه اصفهان.

بررسی آموزه‌های تربیتی حماسه گوهرشاد

مریم حق‌وردی طاقانکی^۱

چکیده

بررسی حرکت‌های مردمی یکی از امور مهمی است که در روشن شدن هرچه بیشتر تاریخ معاصر به ما کمک می‌کند. در زمینه ارتباط تاریخ و تعلیم و تربیت باید دانست که اگر واقعیت‌های تاریخی در بافت و زمینه‌ای گسترده و عمیق جای نگیرند، به زودی به فراموشی سپرده می‌شوند. فهم تاریخ و گذشته یک ملت، جریان تعلیم و تربیت آن ملت را عمیق تر و سریع تر می‌کند. یکی از جریانات بسیار مهم تاریخ معاصر ایران، واقعه مسجد گوهرشاد است که در سال ۱۳۱۴ در مشهد اتفاق افتاد. حماسه گوهرشاد برخاسته از روح مذهبی و اسلام‌گرایی مردم خراسان و شهر مشهد بوده است. هدف این پژوهش بررسی آموزه‌های تربیتی حماسه گوهرشاد است. روش پژوهش حاضر، توصیفی و از نوع تحلیلی اسنادی است. جامعه تحقیق، شامل تمامی منابع غنی تاریخی از دوران رضاشاه و قیام مسجد گوهرشاد است که در متن‌های مکتوب، شفاهی و تصویری موجود است. نمونه‌گیری به شیوه هدفمند انجام شده است و براین اساس، ابتدا منابع دست‌اول انتخاب و سپس، به سایر منابع مرتبط با

۱. کارشناس ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه امام صادق (ع).

موضوع توجه و از آن‌ها استفاده شده است. ابزار مورد استفاده در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها، فیش برداری است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که از منظر علم اسطوره‌شناسی و حماسه‌شناسی و با بررسی‌های صورت گرفته از منظر لغت‌شناسی، به کاربردن عنوان «حماسه» برای قیام گوهرشاد مناسب دارد. برخی از آموزه‌های تربیتی حماسه گوهرشاد عبارت‌اند از: احیای ارزش‌های اسلامی و احیای امر به معروف و نهی از منکر؛ دفاع از حجاب و عفاف؛ غیرت و شجاعت؛ بصیرت‌بخشی و افشاگری دربارهٔ ظالمان.

کلیدواژه‌ها: ایران، تاریخ اسلام، مسجد گوهرشاد، روحانیت، حماسه، آموزه‌های تربیتی.

واکنش مردم دزفول به کشف حجاب باتکیه بر تاریخ شفاهی

(۱۳۱۴-۱۳۲۰ش)

حبیب حیاری^۱

چکیده

رضاشاه یکی از ارکان پیشرفت ایران را دنباله‌روی از تفکر و ظاهر غربی‌ها می‌دانست؛ به همین منظور برای رهایی ایران از جهل و خرافه و قرارگرفتن در مسیر پیشرفت، الگوی غربی را مناسب تشخیص داد و با نزدیک شدن به این الگو سعی در تحقق چنین هدفی داشت. مقابله با حجاب بانوان نیز به عنوان یکی از ظواهر نادانی و موانع ترقی و تمدن، با اجرای کشف حجاب به دستور رضاشاه صورت گرفت. این مسئله از آنجاکه با مبانی اعتقادی جامعه ایران در تعارض بود، واکنش‌های متفاوتی را به دنبال داشت. ضرورت توجه به این مسئله از آنجا اهمیت دارد که مذهب در تاروپود جامعه ایران درهم تنیده شده بود. از سوی دیگر، اهتمام بیشتر تحقیقات به شهرهای بزرگ و توجه کمتر به شهرهای کوچک، خلأ تحقیقات محلی در این زمینه را به وضوح نشان می‌دهد؛ در صورتی که توجه به تمام نقاط مرز جغرافیایی ایران تحلیل جامع‌تری را در

۱. دانشجوی دکتری تاریخ محلی، دانشگاه اصفهان.

پی خواهد داشت. از این نظر، شهرستان دزفول که در آن زمان یکی از شهرهای سنتی و مذهبی خوزستان به شمار می‌رفت، درخور توجه است. این تحقیق در پی وصف واکنش مردم دزفول به کشف حجاب در این منطقه و به دنبال پاسخ دادن به این سؤالات است: ۱. کشف حجاب در شهرستان دزفول در چه سطحی و به چه شکلی اجرا شد؟ ۲. واکنش مردم دزفول چه بود؟ از آنجا که منابع مکتوب اندکی در این ارتباط وجود دارد، مصاحبه با ساکنان قدیمی این شهرستان (تاریخ شفاهی) مبنای این تحقیق را شکل می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: دزفول، کشف حجاب.

آسیب‌شناسی حجاب زنان ایرانی در عصر حاضر

بی‌بی حکیمه حسینی^۱
سیده جمیله هاشم‌نیا^۲

چکیده

یکی از مباحثی که امروزه به صورت یک معضل اجتماعی مطرح می‌شود، مسئله پوشش زنان ایرانی است که با وجود فرهنگ غنی اسلامی ایرانی دچار آسیب‌های فراوانی شده است. مقاله حاضر، ضمن معرفی الگوی اصیل حجاب اسلامی به تحلیل و بررسی تحقیقات میدانی و نیز مبانی نظری در زمینه آسیب‌شناسی حجاب زنان و دختران ایرانی در عصر حاضر پرداخته است. در این مقاله، ابتدا با توجه به آیات صریح قرآن الگوی حجاب حقیقی و مورد نظر اسلام برای زن که مسلماً منطبق بر میل فطری او نیز هست، تبیین شده و آسیب‌هایی را که امروزه به طور روزافزونی بر پیکره آن وارد شده است، بررسی و ریشه‌یابی می‌کند. برخی از این ریشه‌ها و عوامل، فردی و برخی اجتماعی هستند. چند نمونه از عوامل فردی این آسیب‌ها عبارت‌اند از: ضعف اعتقادی، ضعف در پایبندی به انجام عبادات، گوش دادن به موسیقی‌های

۱. استاد یار گروه علوم و معارف قرآن، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم مشهد.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تفسیر، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم مشهد.

مخرب، کسب زیبایی و جلوه‌گری (تبرج). همچنین، نمونه‌هایی از عوامل اجتماعی آسیب‌های حجاب عبارت‌اند از: تأثیر شبکه‌های ماهواره‌ای و اجتماعی، تأثیرپذیری از جو غالب، نظام خانواده، جامعه و رسانه، اختلاط زن و مرد و مدگرایی. درنهایت، به برخی از راهکارهایی اشاره شده است که قرآن کریم برای پیشگیری از ابتلا به این آسیب‌ها توصیه می‌کند.

کلیدواژه‌ها: حجاب، آسیب‌شناسی، پوشش اسلامی، زمینه‌های فردی، زمینه‌های اجتماعی.

روان‌شناسی برجسب به‌مثابه زیرساخت اجتماعی حجاب بانوان

بی‌بی حکیمه حسینی^۱
معصومه بیات^۲

چکیده

یکی از مباحث مطرح‌شده در روان‌شناسی، نظریه برجسب‌زدن به افراد است. برجسب‌زدن فرایندی است که طی آن یک صفتِ شخصیتی کلی براساس یک یا دو خصوصیت جزئی به فرد اختصاص داده می‌شود و موجب تلقین و ایجاد باور در فرد شده و تدریجاً به‌عنوان حقیقت ذاتی او پذیرفته می‌شود. روان‌شناسی اسلامی به شناخت انسان براساس فطرت الهی در تعامل با اجتماع و قراردادهای اجتماعی توجه ویژه کرده است. انسان ذاتاً حیا و احساس نیاز به پوشیدگی دارد. براین مبنای می‌یابیم، برجسب‌زدن به‌عنوان یک فرایند روانی، تأثیری جدی در عملکرد بانوان درباره حجاب داشته باشد. این مقاله باتکیه بر آیه ۵۹ سوره مبارکه احزاب، نخست استراتژی‌های ترغیبی برجسب را در تطبیق با مسئله حجاب به‌روش توصیفی تحلیلی بیان کرده و

۱. استاد یار گروه علوم و معارف قرآن، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم مشهد.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تفسیر، دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم مشهد.

سپس، اجمالاً به تأثیر منفی برچسب‌زنی بر مسئله حجاب در سایه روایات معصومان علیهم‌السلام اشاره کرده است. نتیجه آنکه با برچسب‌ترغیبی می‌توان با بی‌حجابی مقابله کرد؛ زیرا تأثیر روانی برچسب‌زنی بر ایجاد موضع مثبت یا منفی درباره حجاب، ناخودآگاه است و رفتار انسان را جهت‌دهی می‌کند. از نتایج مثبت این فرایند ایجاد اعتماد به نفس، استفاده مناسب از فرصت‌ها و مساوات اجتماعی است و تخریب شخصیت و طرد افراد، ایجاد مقاومت در آنان و... از پیامدهای منفی برچسب‌نادرست به‌شمار می‌رود.

کلیدواژه‌ها: روان‌شناسی برچسب، فلسفه حجاب، قرآن، قرارداد اجتماعی.

نقش حجاب و عفاف در کاهش آسیب‌های اجتماعی

فرشته حسین‌آبادی^۱

چکیده

حجاب به‌عنوان یک ارزش اسلامی در فرهنگ ملی و اسلامی ما از جایگاه بلندی برخوردار است و این منش اسلامی به‌شدت با هجوم دشمنان اسلام مواجه شده است. آنان، این ارزش را اولین مانع برای رسیدن به اهداف خود می‌دانند. در این پژوهش با بهره‌گیری از قرآن کریم و منابع مکتوب در دسترس که به‌روش تحلیلی و توصیفی صورت گرفته است، به دنبال پاسخ این سؤال هستیم: «آیا حجاب و عفاف می‌تواند در کاهش آسیب‌های اجتماعی مؤثر باشد؟» یافته‌های تحقیق حاکی از آن است که حجاب و عفاف، الگوی پذیرفتنی زنان و جامعه به حساب می‌آید. مسئله مهار و کاهش آسیب‌های اجتماعی با حجاب و عفاف رابطه تنگاتنگی دارد که اگر در جامعه به‌طور کامل و طبق قوانین شرعی و اسلامی رعایت شود، به‌طور قطع کاهش بسیاری از آسیب‌های اجتماعی را در بر دارد. نهایتاً در رابطه با حجاب و عفاف و آسیب‌های اجتماعی می‌توان نتیجه گرفت که حجاب و عفاف برابر با کاهش آسیب‌های اجتماعی است.

کلیدواژه‌ها: قرآن، حجاب، عفاف، کاهش، آسیب‌های اجتماعی.

۱. کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی، دبیر آموزش و پرورش سبزوار.

مسئله تغییر لباس در ایران و ترکیه

حسین خمسه‌ای^۱

چکیده

موضوع تغییر لباس و پس‌از آن واقعه کشف حجاب در ایران، پس از سفر رضاشاه به ترکیه و اطلاع از اجرای این سیاست در آن کشور، اجرا شد. آنچه در طول نزدیک به هشتاد سال از عمر این قانون در دو کشور کمتر مورد پرسش بوده، علل توفیق دولت ترکیه و شکست دولت ایران در اجرای آن بوده است. در مقاله حاضر تلاش شده است، با طرح این سؤال به این فرضیه پاسخ داده شود که «میزان پایگاه مردمی دولت در تحقق یا شکست اجرای قانون مؤثر بوده است.» در واقع، میزان مشروعیت دولت و پشتوانه حقوقی قانون؛ یعنی میزان حمایت مردم از دولت و مجلس در آن مؤثر بوده است. در ترکیه تأسیس جنبش ملی آزادی‌بخش در جنگ جهانی دوم زمینه شکل‌گیری نظام سکولار بود و قانون توسط دولت برخاسته از مجمع ملی اجرا شد. این مجمع شامل سازمان‌های طبقه متوسط بود. در ایران، با آنکه قانون با تصویب مجلس به دولت تکلیف شد، نه آن احزاب برخاسته از متن جامعه بودند و نه سلطنت. حتی برخی از نمایندگان و احزاب مجلس با قانون مخالف بودند. نحوه اجرای

۱. کارشناسی ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی، دانشگاه آزاد اسلامی اهر.

قانون هم در اقبال عمومی به آن مؤثر بود. در ایران دولت به ریاست رضا پهلوی، شاه کشور، به شیوه دستوری و از بالا به پایین و با اجبار اداره می شد؛ اما در ترکیه حضور یک مقام ملی به نام آتاتورک به عنوان رئیس جمهور کشور، در حمایت گروه‌ها و حمایت مردم تأثیرگذار بود. شکست اجرای قانون در ایران به دلیل مخالفت مردم و علما در جامعه، مخالفت علمای حاضر در مجلس، واقعه قیام مذهبی مسجد گوهرشاد و ورود بیگانگان به ایران در جریان جنگ جهانی دوم بود.

کلیدواژه‌ها: ایران، پهلوی، ترکیه، آتاتورک، حکومت، مشروعیت.

کشف حجاب در بیرجند و واکنش مردم به آن

علی خسروی^۱
عباس سرافرازی^۲

چکیده

رضاشاه در دوران حکومتش اقدامات مختلفی در زمینه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی انجام داده است که دسته‌ای از این اقدامات با استقبال گروه‌هایی از اқشار جامعه و دسته‌ای دیگر، با واکنش مواجه شد. یکی از اقدامات رضاشاه در حوزه فعالیت‌های فرهنگی، تغییر پوشش زنان و کشف حجاب بود که در سال ۱۳۱۴ اجرایی شد. این اقدام، متقابلاً با اعمال سیاست خشن و سرکوب‌گرایانه توسط حکومت رضاشاه پیگیری می‌شد. اجرای این طرح با واکنش‌هایی از سوی اқشار مختلف مردم در شهرهای مختلف ایران، از جمله شهر بیرجند روبه‌رو شد؛ لذا پژوهش مورد نظر بر آن است تا جریان کشف حجاب در بیرجند و واکنش‌های صورت گرفته توسط مردم را با استفاده از منابع بایگانی شده و اسنادی و با روش توصیفی تحلیلی بررسی و تجزیه و تحلیل کند. به نظر می‌رسد که واکنش‌های صورت گرفته در بیرجند، حرکتی مردمی بوده است؛ چون همه اқشار به این مسئله عکس العمل نشان دادند.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، بیرجند، رضاشاه، اقدامات فرهنگی.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد گروه تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

۲. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

کشف حجاب در آئینهٔ تجددگرایی

(بررسی مسئلهٔ حجاب در اشعار میرزادهٔ عشقی و سید اشرف‌الدین گیلانی)

طهورا خجستهٔ ثانی^۱

بهاره عرفانی^۲

چکیده

این پژوهش با بررسی نظرهای سید اشرف‌الدین گیلانی (نسیم شمال) و میرزادهٔ عشقی به صورت تطبیقی، مقایسه‌ای به تحلیل آرا و نظرهای آن دو به عنوان دو شاعر تجددطلب و مشروطه‌خواه در دورهٔ مشروطه می‌پردازد. اهمیت این موضوع را که دربارهٔ آن بحث شده است، در این امر باید دانست که در دورهٔ زمانی مذکور به دلیل نوعی نزاع میان سنت و تجدد، برخی از دگراندیشان آن دوره حجاب رایجی از نمادهای سنت معرفی کردند و در اشعار و نگارش‌هایشان به مذمت آن پرداخته‌اند. پرسش اصلی این است: «سید اشرف‌الدین گیلانی و میرزادهٔ عشقی به عنوان روزنامه‌نگاران ترقی‌طلب و مدافع حقوق زنان در عصر مشروطه، در قبال مسئلهٔ حجاب چه موضعی داشته‌اند؟» متن حاضر که به روش اسنادی و با استفاده از رویکرد توصیفی تطبیقی گردآوری شده، به این

۱. دانشجوی کارشناسی تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

۲. دانشجوی کارشناسی روان‌شناسی عمومی، دانشگاه خيام مشهد.

نتیجه رسیده است که هرچند دو شاعر مذکور نگرش طرفدارانه‌ای از حقوق اجتماعی زن داشته‌اند، در قبال مسئله حجاب نظریاتی مخالف یکدیگر هستند. این نکته، نشان‌دهنده قرائت متفاوت آن دو از مسئله تجدد است. گیلانی در اشعاری چون خواهران بخوانند، حجاب رامایه عفت و عصمت زنان دانسته و در تلاش است میان مفاهیم اسلامی و پردازش‌های تجددگرایانه تعامل برقرار سازد. در مقابل، میرزاده عشقی در اشعاری چون کفن سیاه، در قالبی ترقی خواهانه و به تقلید از اسلوب‌های غربی، حجاب را نماد سنت و مایه عقب ماندگی زنان ایرانی معرفی می‌کند.

کلیدواژه‌ها: سید اشرف‌الدین گیلانی، میرزاده عشقی، تجددگرایی، مسئله حجاب.

واکنش زنان ایرانی به مسئله کشف حجاب

طهورا خجسته ثانی^۱

شادی حاجی زاده^۲

چکیده

هدف این پژوهش، بررسی واکنش زنان ایرانی (تعامل یا تقابل) به مسئله کشف حجاب در دوره پهلوی اول (۱۳۰۴ تا ۱۳۲۰ ش) است. اهمیت این مسئله بررسی مواضع زنان به عنوان نیمی از جامعه است که برای نخستین بار با مسئله اجباری شدن کشف حجاب از نوع آمرانه آن روبه‌رو شده‌اند. پرسش اساسی این است: «زنان در قبال مسئله مذکور چه موضعی گرفته‌اند؟» متن حاضر که به روش اسنادی و رویکرد توصیفی و تحلیلی به نگارش درآمده، به این نتیجه رسیده است که گروه اقلیتی از زنان به دلیل وابستگی به دربار و ارتباط خانوادگی با رجال درباری و گروهی به دلیل داشتن گرایش‌های غرب‌گرایانه، مانند برخی روشن‌فکران به حمایت از مسئله کشف حجاب پرداخته‌اند و اکثریت زنان جامعه به دلیل داشتن گرایش‌های مذهبی به مخالفت با آن روی آوردند.

کلیدواژه‌ها: زنان ایرانی، کشف حجاب، رضاشاه، حقوق اجتماعی.

۱. دانشجوی کارشناسی تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

۲. دانشجوی کارشناسی تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

کشف حجاب؛ از زمزمه ها تا اجرا

ملیحه خوش بین^۱

چکیده

از زمانی که رضاشاه پهلوی در ایران روی کار آمد، با آهنگی شتابان و آمرانه سیاست‌های نوگرایانه‌اش را در جهت زدودن مظاهر سنت از جامعه ایران آغاز کرد. یکی از اقدامات مهم و تأثیرگذار غرب‌گرایانه وی، تغییر لباس و کشف حجاب از بانوان در ۱۷ دی ۱۳۱۴ بود. اقدام رسمی حکومت پهلوی در این تاریخ شاکله سنتی جامعه ایران را دستخوش دگرگونی و آشفتگی کرد. این تحول، نه با میل مردم ایران مطابق بود و نه با باورها و آداب آنان؛ بلکه به اجبار و به وسیله زور فیزیکی و خشونت عریان رخ داده بود. اما به دلیل ماهیت اقتدارگرایانه و سرکوب‌گر رژیم رضاشاه، مخالفت‌ها و مبارزات مردم راه به جایی نبرد و تاشهریور ۱۳۲۰ و سقوط رضاشاه سیاست‌های تقلیدی و غرب‌گرایانه وی ادامه یافت. حال سؤال این است: «چه جریان‌ها و زمینه‌هایی به رضاشاه کمک کرد تا او بتواند گستاخانه کشف حجاب را در ایران رسمی کند و آن را جشن بگیرد؟» به دیگر سخن: «زمینه‌ها و مقدمات چنین اقدامی چگونه فراهم آمد؟» در پاسخ به این سؤال باید گفت: کشف حجاب در جامعه ایران که ریشه‌هایی عمیق

۱. کارشناس ارشد علوم سیاسی، دانشگاه تهران.

مذهبی و سنتی دارد، اقدامی نبوده است که رضاشاه به تنهایی و به یک باره به آن مبادرت ورزد؛ بلکه سال‌ها قبل از اعلام رسمی کشف حجاب، حتی سال‌ها قبل از روی کار آمدنش، جریانات و زمینه‌هایی برای زدودن حجاب در جامعه وجود داشته است. زمزمه‌هایی بود که بنا داشت مقدمات چنین اقدام شومی را فراهم آورد. پژوهش حاضر به بررسی آن مقدمات و زمینه‌های می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: رضاشاه، کشف حجاب، زمینه‌ها، غرب، سنت.

متدولوژی ترمینولوژی دینی با تطبیق بر معناشناسی اصطلاح حجاب

مرتضیٰ خرمی^۱
جواد سلمان زاده^۲

چکیده

شاخه علمی ترمینولوژی (اصطلاح شناسی) عهده دار معناشناسی اصطلاحات در حوزه های گوناگون دینی و غیردینی است که این شاخه علمی در هر حوزه، به فراخور زمینه ها و اقتضائات آن حوزه، روش ویژه ای را به کار می گیرد. این روش در شاخه علمی دیگری به نام متدولوژی (روش شناسی) طراحی و ترسیم می شود. این نوشتار توانسته است با تجزیه روش به منبع و اصول و قواعد، همه منابع مورد نیاز جهت ترمینولوژی دینی را شناسایی و برخی از اصول و قواعد مورد نیاز برای کار با این منابع را ارائه کند. روش ارائه شده در این مقاله بر اصطلاح «حجاب» به عنوان یک اصطلاح دینی تطبیق و پیاده سازی می شود تا فایده مندی و کارایی آن ها در صحنه کاربرد و تطبیق روشن و شفاف شود.

کلیدواژه ها: ترمینولوژی، متدولوژی، روش شناسی، حجاب، اصطلاح شناسی

حجاب

۱. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه مازندران.

۲. دانشجوی دکتری علوم قرآن و حدیث، دانشگاه مازندران.

قیام گوهرشاد و نسل امروز

حسین خزایی^۱

چکیده

در روش‌های آینده‌پژوهی اهمیت زیادی به «روندها» داده می‌شود و روندها حاصل وقایعی است که از منطق خاصی پیروی می‌کند. وقایع و تصاویر گذشته تاریخی هر ملت و چشم‌اندازهای آینده، در شکل‌گیری تمدن «تصویر آینده» عمیقاً تأثیرگذار است. تصویر مثبت هر ملتی از آینده پیامد موفقیت آن ملت است یا موفقیت هر ملتی پیامد تصویر مثبت آن ملت از آینده است. و تصاویر آینده و چشم‌اندازهای الهام‌بخش بر کامیابی جمعی مقدم است. قیام مسجد گوهرشاد یکی از مصادیق این تصویرسازی است. در این مقاله به این فرضیات پرداخته‌ایم: تأثیر وضعی عمل جمعی این واقعه بر آینده (امروز و...); عبرت‌های آن برای ما بر مبنای تحلیل گذشته‌نگر؛ چرایی انتقال درست این واقعه برای ما و آیندگان؛ سنت‌های مسلم در این واقعه؛ شبیه‌سازی منطق مقابله با تهاجم فرهنگی و... .

کلیدواژه‌ها: آینده‌پژوهی، قیام گوهرشاد، تصویرسازی، پهلوی.

۱. استادیار پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین.

نقش حجاب و عفاف در کاهش آسیب‌های اجتماعی

کبری خواجه‌پور^۱

چکیده

حجاب به معنای پوشش بیرونی است و عفاف به معنای پوشش درونی. این دو عامل باعث سلامت جامعه است و نبود این دو موجب به وجود آمدن مشکلات و آثار مخرب زیادی در جامعه خواهد شد. حجاب یک خواسته فطری است که به اسلام محدود نمی‌شود. خالق بشر که بر تمای اسرار و رموز آفرینش عالم خبیر است، زیبایی، امنیت و رشد انسان‌ها، به ویژه زن را در عفاف و حجاب دانسته است. آیات نورانی قرآن کریم ضرورت این حکم الهی را به نحو مطلوب تبیین کرده است. مسئله حجاب که دستوری دینی است، از مسائل مهم جامعه ماست و حجاب با بسیاری از مسائل پیوند خورده است و ابعاد سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی دارد. این مسئله از آن جهت که خطابش با زنان است، به نیمی از جمعیت جامعه مربوط است و از آن جهت که در تنظیم روابط زن و مرد نقش دارد، به همه افراد جامعه مربوط می‌شود. رعایت حجاب، نه تنها برای زن ارزش آفرین است؛ بلکه باعث حفظ ارزش‌های

۱. مدرس مدعو دانشگاه آزاد اسلامی ایذه.

انسانی، جامعه، مبارزه با تهاجم فرهنگی غرب، کاهش چشمگیر مفاسد فردی و اجتماعی، آرامش و پایداری نهاد مقدس خانواده و استیفای نیروی کار در سطح جامعه و... است. از آنجا که حفظ حجاب و عفاف نقش بارزی در کاهش آسیب‌های اجتماعی و حفظ کیان خانواده دارد، سعی شده است با رویکرد به جایگاه نهاد خانواده نقش آن در پایداری اجتماع روشن شود.

کلیدواژه‌ها: حجاب، عفاف، آسیب اجتماعی، آرامش خانواده.

بررسی مقدمات اعلام کشف حجاب در زمان رضاشاه

حسن دهنوی^۱

چکیده

پس از روی کار آمدن رضاشاه در سال ۱۳۰۴ ش، مسئله کشف حجاب، یکی از مسائل مهم در سیاست‌های حکومت پهلوی شد. وجود ملاحظات و ضرورت‌هایی باعث شد که طرح مسئله اعلام کشف حجاب با دشواری‌هایی همراه شود؛ همین مسئله، سیاستگذاران عصر پهلوی را بر آن داشت تا برای هموار کردن و بسترسازی، انجام مقدماتی را در سرلوحه سیاست‌هایشان قرار دهند. از آنجا که بررسی این مقدمات و شناسایی و تحلیل آن، به درک دقیق‌تر کشف حجاب در ایران کمک می‌کند، نوشته حاضر کوشیده است تا با طرح مقدمات اعلام کشف حجاب، به تبیین ابعاد مختلف آن بپردازد.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، رضاشاه، مدارس دخترانه، مطبوعات، کانون

بانوان، متحدالشکل کردن لباس.

۱. کارشناس ارشد تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

کشف حجاب واقعه گوهرشاد در آینه مطبوعات خراسان

علی درویشانی^۱

چکیده

مطبوعات به‌عنوان یکی از رسانه‌های نیرومند در کنار سایر وسایل ارتباط جمعی، از زمانی که وارد عرصه تاریخ و فرهنگ و تمدن ایران شده است، در ایجاد، تقویت یا تضعیف جریان‌های مختلف اجتماعی، سیاسی و مذهبی نقشی مهم داشته و دارد. خراسان از نظر تعداد جراید به‌عنوان یکی از قطب‌های مطبوعات در کنار شهرهایی همچون تبریز، تهران و شیراز مطرح بوده است. از دیگر سو، بررسی مطبوعات به‌عنوان یکی از منابع دست‌یافتن به حقایق تاریخی همیشه مورد توجه و استناد محققان و پژوهشگران بوده است. ما در این مقاله با بررسی نشریات خراسان، به بازبینی واقعه گوهرشاد و بازنمایی حقایق این اتفاق مهم و تأثیرگذار در تاریخ ایران خواهیم پرداخت.

کلیدواژه‌ها: واقعه گوهرشاد، کشف حجاب، تاریخ مشهد، مطبوعات خراسان.

۱. پژوهشگر بنیاد پژوهش‌های اسلامی، آستان قدس رضوی.

مستندات دینی و تاریخی حجاب با تأکید بر عامل حرّیت و شخصیت زن مسلمان

محمدکاظم رحمان ستایش^۱

فاطمه اسحاقیان^۲

چکیده

حجاب زن مسلمان از صدر اسلام از مسائل مهم و سفارش شده آیات قرآن و معصومان علیهم السلام بوده است؛ لذا اقتضای کند به کنکاش دقیق اساس این واجب دینی پرداخته و فلسفه وجودی این حکم شرعی تبیین شود. بررسی های مستندات دینی، اعم از آیات، روایات و گزارش های تاریخی روشن می کند که حجاب زنان مسلمان یکی از مشخصه های حریت آنان در برابر کنیزان و طبقه پایین جامعه بوده است. حریم قائل شدن برای زن آزاده به واسطه حجاب یا ملاقات و صحبت از ورای حجاب نشانه تشخیص و جایگاه ویژه اجتماعی او بوده است. توجه به این مسئله رویکردهای جدیدی در برخورد، ترویج و تبلیغ حجاب اسلامی ارائه می کند.

کلیدواژه ها: حجاب، حریت زن، شأن اجتماعی، مستندات دینی (یا آیات و روایات)، مستندات تاریخی.

۱. استادیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه قم.

۲. کارشناسی ارشد تفسیر و علوم قرآن، دانشگاه قم.

روند صدور قانون متحدالشکل کردن البسه و واقعه مسجد گوهرشاد

سید حسین رئیس السادات^۱

چکیده

ماجرای واقعه مسجد گوهرشاد به قانون متحدالشکل ساختن البسه مردان در دولت مخبرالسلطنه و مجلس پنجم برمی گردد؛ اما پیش از صدور این قانون، مسائل اجتماعی و سیاسی دیگری مطرح شد که شایسته بررسی است. آرایش نیروهای سیاسی در سال‌های اولیه قرن چهاردهم شمسی در ایران که به تدریج به پیروزی رضاشاه و دولت مردان لائیک وی انجامید، نشان داد که ایران در راه تازه‌ای گام نهاده است. با هدف اعمال مدرنیته، علاوه بر مسائل فرهنگی، قانون نظام وظیفه عمومی یکی از مؤلفه‌های ارتش نوین ایران شد. این قانون سبب اعتراض و تجمع علمای اصفهان و شیراز در قم شد؛ چنان‌که حضور همسر رضاشاه بدون پوشیه (روبند) سبب اعتراض برخی علمای قم و تبعید و زندانی شدن شیخ محمدتقی بافقی شد. برای ادامه روند مدرنیته، مقدمات دیگری از قبیل قانون محاکم قضایی لازم بود تا نظام قضایی ایران را برای اجرای قوانین مدنی کارآمد کند؛ اما آنچه بیشتر از همه سبب تنش و

۱. استادیار بازنشسته گروه تاریخ، دانشگاه بیرجند.

چالش بین دولت و روحانیت شد، قانون متحدالشکل کردن لباس مردان بود که با توجه به آماده نبودن جامعه از نظر فرهنگی، اعتراضات و حتی برخوردهایی فیزیکی را به دنبال داشت. این قانون سبب و مقدمه واقعه مسجد گوهرشاد شد. برای اجرای مستثنیات همین قانون متحدالشکل کردن البسه، موضوع امتحان از طلاب پیش آمد که در اجرا با اعتراض و درهم ریختگی روبه رو شد. در واقعه مسجد گوهرشاد، تجمع اعتراض آمیز مردم به خشونت کشیده شد و به کشته و زخمی شدن بسیاری انجامید؛ البته درباره این رویداد و علل آن اقوال مختلف و بعضاً متضادی بیان شده است که این پژوهش سعی دارد بر مبنای سنجش های تاریخ نگاری به جمع بندی تازه و حتی متفاوتی دست یابد.

کلیدواژه ها: واقعه مسجد گوهرشاد، مسجد گوهرشاد، مشهد، رضاشاه، قانون متحدالشکل البسه، اسدی.

بررسی اشعار شاعران دوره مشروطه در مخالفت با حجاب زنان (ایرج میرزا، عارف قزوینی، میرزاده عشقی)

تهمینه رئیس‌السادات^۱

چکیده

مقوله کشف حجاب در تاریخ معاصر ایران، یکی از مباحث بحث‌انگیز و مهم در حیطه اقدامات و فعالیت‌های فرهنگی رضاشاه است. کشف حجاب و مخالفت با پوشش سنتی زنان در دوره رضاشاه، در کنار تأثیرپذیری از اقدامات فرهنگی اجتماعی آتاتورک، شاید بیشتر ریشه در اندیشه و خواست تحصیل‌کردگان و متجددان دوره قاجار و به‌ویژه پس از مشروطه داشت. دیدگاه‌های زندگی به‌سبک اروپایی پس از انقلاب مشروطه، روشن‌فکران را بر آن داشت تا حضور هرچه بیشتر زنان را در صحنه اجتماع مطرح سازند و یکی از راه‌های آن را تغییر پوشش سنتی زن ایرانی دانستند. در همین رابطه، علاوه بر تحصیل‌کردگان و اهل سیاست، نویسندگان و شاعران نیز در زمینه‌های ادبی دست به قلم بردند و در جریان اندیشه‌های تجددخواهی در مخالفت با

۱. دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

حجاب زنان اشعاری سرودند. شاید پیشگامان شعر نفی حجاب، در ادبیات مشروطه با ایرج میرزا، عارف قزوینی و میرزاده عشقی شروع شده باشد و پس از آن، در زمان اعلام رسمی کشف حجاب از سوی رضاشاه، شاعران دیگر سرودن این نوع اشعار را ادامه دادند. این نوشتار بر آن است تا ابتدا اندیشه شاعران پیشگام این تفکر را در رابطه با مسئله تجدد به عنوان مقدمه و سپس، سروده‌های این شاعران را در مخالفت با حجاب زنان بررسی کند و در نهایت، به نتایج این روند نیز بپردازد. این پژوهش به شیوه کتابخانه‌ای انجام شده است.

کلیدواژه‌ها: اندیشه تجدد، کشف حجاب، حجاب و شعر، ایرج میرزا، عارف قزوینی، میرزاده عشقی.

بررسی قیام ۱۷ دی زنان، آخرین حلقه از مبارزات مردمی با سیاست کشف حجاب رضاخانی

سمیه ذوقی^۱

ملیحه بخشی نژاد^۲

چکیده

سیاست کشف حجاب رضاخانی پیامدهای مختلف سیاسی و اجتماعی در جامعه ایران داشته است. در این میان، شهر مشهد به عنوان یکی از شهرهای مهم مذهبی در کشور، پیش‌گام مبارزه با این سیاست ضددینی شناخته می‌شود.

۱۷ دی ۱۳۵۶ روز آزادی زن و کشف حجاب محسوب می‌شد. زنان مشهدی پیش‌گام تظاهرات انقلابی و در اعتراض به این روز، به خیابان آمدند و دست به راهپیمایی زدند. آنچه باعث نگرش این مهم شده است، علاوه بر اهمیت تاریخی این حرکت، خلط این مبارزه با سایر مبارزات زنان شده است. در این تحقیق، ضمن اشاره به ماجرای کشف حجاب، هسته اولیه ماجرای ۱۷ دی ۱۳۵۶ به بیان روند اجرایی و کیفیت راهپیمایی افراد شرکت‌کننده در آن و بازتاب‌های این حادثه می‌پردازد. امیدواریم نتایج این تحقیق گوشه‌ای از واقعیات مغفول در این تاریخ را بیان کند. روش این پژوهش در جمع‌آوری اطلاعات، میدانی (مصاحبه) و کتابخانه‌ای است.

کلیدواژه‌ها: تظاهرات، کشف حجاب، ۱۷ دی ۱۳۵۶، تاریخ شفاهی، زنان.

۱. کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد.

۲. کارشناسی ارشد مطالعات زنان و خانواده، دانشگاه تربیت مدرس تهران.

واکنش زنان در قبال مسئله کشف حجاب

حسن زندیه^۱
ماریا اسرافیلیان^۲

چکیده

با استقرار و تثبیت سلطنت پهلوی در سال ۱۳۰۴ ش، دوره اجرای سیاست‌های نوین فرا رسیده بود و سیاست مذهب‌زدایی و استحاله فرهنگی از طریق اشاعه فرهنگ غربی در دستور کار دولت پهلوی قرار گرفت. رضاخان پس از رسیدن به سلطنت، سیاست‌های فرهنگی و اجتماعی‌اش را تغییر داد و رویکرد دین‌ستیزانه او بر حذف یا کم‌رنگ کردن نقش مذهب، رویکردهای آتی حکومتش را نشان می‌داد. او از حدود سال‌های ۱۳۰۷ تا ۱۳۰۴ ش زمینه‌های ترویج فرهنگ غربی را در جامعه ایرانی، بیش از پیش فراهم کرده بود. برخی از مظاهر فرهنگ غربی در پی فعالیت برخی از روشن‌فکران پس از مشروطه در جامعه مشهود بود؛ اما در دوران رضاخان، این فعالیت‌ها جنبه رسمی به خود گرفت. حکومت پهلوی می‌خواست به هر شکل ممکن، آن فرهنگ غربی را به هنجار عمومی جامعه تبدیل کند. شاید رضاخان به دلیل نداشتن

۱. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه تهران.

۲. کارشناس ارشد تاریخ، دانشگاه آزاد اسلامی مرکز علوم تحقیقات تهران.

شناخت صحیح از جامعه ایرانی، از جایگاه والای دینی اسلام در تاروپود زندگی مسلمانان متدین آن روز غافل بود. از جمله سیاست‌های رضاخان در زمین. فرهنگی، دستور کشف حجاب اجباری زنان بود. وی به نام تمدن و تجدد، به متحدالشکل کردن لباس و برداشتن حجاب زنان اقدام کرد. مردم متعصب و متدین ایران در واکنش به سیاست‌های رضاخان در هر نقطه‌ای از ایران، به مخالفت برخاستند. برنامه اجرای کشف حجاب اجباری در شهر مذهبی مشهد به دلایل سیاسی، به شکل گسترده‌ای اجرا شده بود. از واقعه مسجد گوهرشاد، در ۲۱ تیر ۱۳۱۴ به عنوان نماد مقاومت و ایستادگی مردم مشهد در برابر کشف حجاب رضاشاهی یاد می‌شود. براساس یافته‌های تحقیق، هیچ‌کدام از ملاحظات و تدابیر فراوانی که برای مهار واکنش‌ها و آماده‌سازی اذهان عمومی و تغییر نگرش‌های جامعه درباره موضوع کشف حجاب اجباری انجام شده بود، کارساز نبود. سیاست کشف حجاب، نه تنها در بین مردم راهی پیدا نکرد؛ بلکه برعکس، بستراسلی بحران مشروعیت و دیکتاتوری پهلوی اول را رقم زد. چون با آغاز واکنش‌های منفی مردم، دولت به سرکوب خشونت‌بار جامعه و اجرای اجباری کشف حجاب زنان متوسل شد.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، رضاشاه، زنان.

واکنش مطبوعات دینی به مسئله زنان و کشف حجاب در عصر پهلوی اول

حسن زندیه^۱
حسینعلی قربانی^۲

چکیده

با تغییر سلطنت در ایران از قاجار به پهلوی، اوضاع فکری و فرهنگی ایران دچار تغییرات گسترده‌ای شد: گسترش نظام آموزشی غیردینی، کشف حجاب زنان، ایجاد محدودیت‌های وسیع برای حضور روحانیان در امور دولتی و اجتماعی، تمسخر و تحقیر عمدی بسیاری از سنت‌های جامعه از جمله این تحولات بود که به منظور ضربه‌زدن به اندیشه‌های دینی صورت گرفت. هم‌زمان با اتخاذ سیاست‌های فرهنگی غرب‌گرا از سوی حاکمیت، برخی از نشریات نیز در ترویج چنین سیاست‌هایی نقش بسزایی ایفا کردند. در این روزنامه‌ها و مجلات هم‌زمان با کشف حجاب یا کمی پیش از آن، مقالات متعددی درباره آزادی زنان به سبک و سیاق فرنگ می‌نوشتند: دستورالعمل‌هایی برای طرز لباس پوشیدن، مدل لباس، آرایش موی سر و... همه‌روزه هم تصاویری

۱. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه تهران.

۲. دانشجوی دکتری تاریخ انقلاب اسلامی، پژوهشکده امام خمینی علیه السلام و انقلاب اسلامی.

از دختران دانشجو، ستاره‌های سینما و... را چاپ می‌کردند. این وضعیت سبب شد که مردم دین‌دار جامعه در برابر این اقدامات واکنش نشان دهند و در مقابل متجددان بایستند. بخشی از واکنش‌های گروه‌های مردمی در مطبوعات دینی این عصر نمایان شد. با بررسی آن‌ها می‌توان نشانه‌ها و نمودهایی از این واکنش را دریافت. در میان این نشریات، دو مجله‌الاسلام به مدیریت محسن فقیه شیرازی و دعوت اسلامی به مدیریت سید محمدتقی واحدی که بیش از یک دهه به چاپ رسیدند، به سیاست‌های فرهنگی رژیم و دستیاران مطبوعاتی آن‌ها به شدت واکنش نشان دادند.

برای در نظر گرفتن و متصور شدن ابعاد تبلیغاتی جنبش غرب‌گرایان در مسئله حجاب، همین نکته بس که مدیرمسئول الاسلام بخشی از فعالیت‌هایش را صرف پاسخ‌گویی به حامیان کشف حجاب و ترجمه کتاب‌هایی در این زمینه کرد.

از سال ۱۳۱۲ش که فضای عمومی کشور تحت تأثیر تبلیغات طرف‌داران کشف حجاب قرار داشت، فعالیت مجله دعوت اسلامی نیز در این خصوص بیشتر می‌شد؛ به طوری که در هر شماره از آن، مقاله‌ای در رابطه با زنان و لزوم حجاب انتشار می‌یافت. از شماره دوم، آذرماه ۱۳۱۳ش، دیگر مقاله‌ای درباره حجاب زنان در دعوت اسلامی دیده نمی‌شود. با این توصیفات، مسئله اصلی این مقاله این سؤال است: «واکنش مطبوعات دینی آن دوران به سیاست‌های فرهنگی و ضد دینی دولت و حامیان مطبوعاتی آن‌ها چه بود و چه اقداماتی در مقابله با آن انجام دادند؟»

کلیدواژه‌ها: مطبوعات دینی، سیاست‌های فرهنگی، حجاب، مجله‌الاسلام، مجله دعوت اسلامی.

واکنش اقشار مختلف زنان به کشف حجاب از ۱۳۱۴ تا شهریور ۱۳۲۰ (مطالعه موردی: زنان روستایی و عشایر)

بتول سلیمانی^۱

مینا معینی^۲

بهناز قائدشرفی^۳

چکیده

خبر اعلام رسمی کشف حجاب، اگرچه با توجه به زمینه‌سازی‌هایی همچون لباس متحدالشکل، چندان هم دور از ذهن به نظر نمی‌رسید، برای مردم ایران بسیار غیرمنتظره بود. این خبر به منزله‌ی به‌کارگیری هرگونه اقدام علیه زنان محجبه بود و واکنش‌های زیادی را به همراه داشت. اعتراض‌ها با شدت گرفتن ممنوعیت حجاب و همین‌طور، بخشنامه‌ی کشف حجاب افزایش یافت. اقشار و طبقات مختلف جامعه، از جمله زنان، در مقابل این رویه واکنش‌های متفاوتی نشان دادند. برنامه‌ی دولت برای زنان عشایری، تغییر لباس سنتی و تبدیل آن به فرم اروپایی بود که این سیاست پس از اسکان اجباری عشایر

۱. کارشناس ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی، دانشگاه اصفهان.

۲. کارشناس ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی، دانشگاه اصفهان.

۳. کارشناس ارشد تاریخ ایران دوره اسلامی، دانشگاه اصفهان.

انجام شد. اجرای این طرح برای زنان عشایری با توجه به اوضاع طبیعی و روند زندگی شان میسر نبود و از لحاظی، آنان نمی توانستند مانند زنان روستایی در مقابل این دستور مبارزه منفی کنند و خانه نشین شوند. باین وجود، سیر این قانون در مناطق روستایی و عشایری به آرامی و بعضاً در برخی موارد با اهمال‌گری از سوی مجریان آن پیش رفت. بر همین اساس، این پژوهش با هدف «بررسی واکنش زنان عشایری و روستایی به کشف حجاب در فاصله سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۱۴ ش» تنظیم شده است و قصد دارد با شیوه کتابخانه‌ای و توصیفی تحلیلی به این سؤال پاسخ دهد: «چرا اجرای طرح کشف حجاب در بین زنان این قشر از جامعه، به‌کندی و با بی‌توجهی از سوی مجریان آن اجرا می‌شد؟»

کلیدواژه‌ها: لباس متحدالشکل، کشف حجاب، رضاشاه، زنان روستایی و عشایر.

کتاب‌شناسی واقعه کشف حجاب

محسن سعیدی^۱

چکیده

دوره پهلوی اول از دوره‌های بسیار مؤثر و بحث‌انگیز تاریخ ایران بوده است. خفقان و استبداد سیاسی و نوسازی جامعه ایران، به شکل‌گیری عرصه جدیدی در سیاست و حیات انجامید. این سیاست زنان را هدف قرار داده بود و در کل جامعه آثار مخربی تا بعد از پیروزی انقلاب اسلامی برجای گذاشت. تأثیرهای آن را می‌توان در مسائل فرهنگی و اجتماعی مشاهده کرد. کتاب‌ها و مقالات و نیز اسناد تاریخی و بایگانی‌های مختلف نشانگر فاجعه‌ای است که به ارث گذاشته شده است. برای اینکه محققان و پژوهشگران و نیز نسل‌های آینده پی به تأثیرگذارترین و بحث‌انگیزترین دوره کشف حجاب ببرند، تجمیع منابع در این برهه کار را سهل و آسان می‌کند. بخش مهمی از واقعه کشف حجاب اسناد و گزارش‌های برجای مانده در تاریخ است. تاریخ‌نگاری با این واقعه در هم ادغام شده است؛ از این رو کتاب‌شناسی این دوره، ویتیرینی از آثار منتشر شده است که نویسندگان و محققان را مطلع می‌سازد. لازم است ذکر شود، این مقاله شامل یک مدخل ۲۰ صفحه‌ای و معرفی ۲۰۰ عنوان کتاب و مقاله است.

کلیدواژه‌ها: گوهرشاد، کشف حجاب، کتاب‌شناسی، منابع.

۱. کارشناس ارشد علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبایی.

جریان کشف حجاب در همدان

فرهاد سهامی^۱

سمانه کرمان^۲

چکیده

از جمله اقداماتی که پهلوی اول در به اصطلاح مدرن کردن و در جرگه ملل متمدن درآوردن ایران انجام داد، کشف حجاب بانوان ایرانی بود. او به خیال خویش می خواست این مانع را نیز با خشونت از سر راه بردارد، بی خبر از اینکه فرهنگ را نمی توان با خشونت از مردم گرفت یا به آن ها تزریق کرد. در ۱۷ دی ۱۳۱۴، قانون کشف حجاب در تمامی نقاط ایران اجرا شد. یکی از این مناطق، شهر همدان و نواحی وابسته به آن بود. در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و با بهره گیری از منابع کتابخانه ای می کوشیم تا به این سؤال پاسخ دهیم: «کشف حجاب در همدان چه پیامدهایی داشت و مردم چه واکنشی در برابر این رویداد از خود نشان دادند؟»

کلیدواژه ها: کشف حجاب، فرهنگ عمومی، پهلوی اول، همدان.

۱. استاد یار گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ انقلاب اسلامی، پژوهشکده امام خمینی علیه السلام و دانشگاه انقلاب اسلامی.

معلمان سپاه دانش و نقش آن‌ها در گسترش بی‌حجابی

عباس سرافرازی^۱
رضا عباسی ماکرانی^۲

چکیده

سپاه دانش یکی از موارد چندگانه انقلاب سفیدِ محمدرضاشاه پهلوی بوده است. این سپاه در اصل به منظور ترویج سوادآموزی بین مردم تشکیل شده بود؛ اما شاید رژیم به جز این هدف، اهداف دیگری را نیز دنبال می‌کرد. زنان در سپاه دانش به این دلیل که باید با لباس مخصوص و بی‌حجاب در محل خدمت حاضر و به تدریس می‌پرداختند، در گسترش بی‌حجابی تأثیرگذار بوده‌اند. در این بین، تأثیرپذیری قشر روستایی به دلیل احترام بسیار زیاد به معلم و شخص باسواد روستا، دوچندان بوده است. این تحقیق با روش توصیفی تحلیلی و با استفاده از منابع و اسناد موجود به دنبال این است که نقش معلمان سپاه دانش در ترویج فرهنگ بی‌حجابی را بررسی کند؛ البته در این زمینه مخالفت‌هایی صورت گرفته بود که این مخالفت‌ها و نوع رفتار عموم مردم، به‌ویژه روستاییان با معلمان سپاه دانش تحلیل خواهد شد. به نظر می‌رسد یکی از اهداف حکومت پهلوی برای ارسال معلمان به‌ویژه خانم به روستاها، ترویج بی‌حجابی و فرهنگ‌سازی در این زمینه بوده است.

کلیدواژه‌ها: سپاه دانش، گسترش بی‌حجابی، روستاها، حکومت پهلوی دوم.

۱. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

واکنش زنان منطقه خواف به فرمان کشف حجاب

(بررسی میدانی اسنادی)

عباس سرافرازی^۱

رحیم جوان لاجی^۲

مصطفی لعل شاطری^۳

چکیده

صدور فرمان کشف حجاب در سال ۱۳۱۴ش به دلیل پابندی مردم به باورهای عقیدتی منبعث از دین مبین اسلام، نفرت و انزجار شدید از حکومت پهلوی را در سرتاسر ایران و به ویژه در ناحیه خواف در شرق کشور به دنبال داشت. در پی اعلام رسمی این فرمان طیف مردم، علما و خاصه بانوان به صورت خودجوش عکس‌العملی قاطع در راستای مقابله با این حرکت الگوبرداری شده از غرب نشان دادند. این واکنش سبب درگیری مأموران حکومتی با مردم و قتل و خونریزی آنان شد که در این میان اقدامات سریع و گوناگون زنان از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. این پژوهش با تکیه بر روش توصیفی تحلیلی و مبتنی بر تحقیقات میدانی و بهره‌گیری از اسناد موجود، بر آن است تا به این پرسش پاسخ دهد: «هم‌راستا با سایر نقاط ایران، در خواف صدور این فرمان چه حرکاتی، به ویژه از سوی زنان را به همراه داشته است؟» یافته‌ها حاکی از آن است که زنان این منطقه بر اساس آموزه‌های دینی‌شان به اقداماتی گسترده مبادرت ورزیدند که به عنوان نمونه می‌توان به مهاجرت گروهی از آنان به افغانستان اشاره کرد.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، رضاشاه، زنان، خواف.

۱. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

۲. کارشناس ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد.

۳. کارشناس ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد.

تأثیر سفر آیت الله قمی به تهران در قیام گوهرشاد

صفورا سلیمانی^۱

چکیده

آیت الله حسین قمی، از شاگردان میرزای شیرازی بزرگ بود که در پی تقاضای خراسانی‌ها از میرزای شیرازی دوم، برای ارشاد مردم به مشهد مهاجرت کرد و مورد وثوق اهالی این خطه واقع شد. وی با وجود اینکه مرجعی بسیار معتقد بود، از اظهار نظر در امور سیاسی خودداری می‌کرد؛ تا اینکه با انتشار اخبار جشن میدان جلالیه تهران و عکس‌های بدون حجاب تعدادی از بانوان در این مراسم، به قصد دیدار با رضاشاه به تهران سفر کرد. با حضور وی در تهران، حکومت شروع به ایجاد مشکلاتی برای ایشان کرد. اخبار این مشکلات در مشهد به شایعه شکنجه و قتل ایشان مبدل شد و احساسات مردم را که پیش از این نیز از قانون کشف حجاب بسیار خشمگین بودند، به شدت تحریک کرد. سخنرانی شیخ بهلول در مسجد گوهرشاد به مردم برای اعتراض علنی به وقایع اخیر مجالی داد. واکنش حکومت به این اعتراض منجر به کشته شدن صدها تن از زائران در مسجد گوهرشاد شد. این پژوهش با روش اسنادی کتابخانه‌ای و

۱. کارشناسی ارشد تاریخ، دانشگاه اصفهان.

با بررسی روزنامه‌های آن ایام، سعی دارد به تأثیر سفر آیت‌الله قمی به تهران در شکل‌گیری قیام مسجد گوهرشاد بپردازد. فرضیه این مقاله حاکی از آن است که حضور آیت‌الله قمی و حبس شدن ایشان در تهران از علل اصلی اعتراضات منجر به قیام گوهرشاد و کشته شدن صدها تن از مردم در این مسجد شد.

کلیدواژه‌ها: آیت‌الله قمی، قیام مسجد گوهرشاد، شیخ محمد تقی بهلول.

روایی جرم‌انگاری بدحجابی در فقه و حقوق موضوعه

عباس علی سلطانی^۱

میثم شعیب^۲

چکیده

از فضایل اخلاقی که در فطرت انسان ریشه دارد، «عفاف» است. این فضیلت گستره وسیعی دارد که نمود آن در پوشش با مقوله «حجاب» معنا پیدا می‌کند. در سیستم حقوقی هر کشوری نیز، برای پوشش شهروندان مقرراتی متناسب با ارزش‌های حاکم آن جامعه وضع شده است و در الزامی بودن پوشش و دخالت حکومت در آن تردیدی نیست. در حکومت اسلامی هم این مقوله با نگارش ماده ۶۳۸ و تبصره آن، جرم‌انگاری شده بود که با نقدهای فراوانی همراه بود. این جستار در تلاش است تا مبانی فقهی جرم‌انگاری این پدیده را واکاوی و روایی آن را تقویت کند.

کلیدواژه‌ها: جرم‌انگاری، عفت عمومی، بدحجابی، تعزیر، نظم اجتماعی.

۱. دانشیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد.

۲. دانشجوی دکتری الهیات، دانشگاه فردوسی مشهد.

بررسی نقش و مواضع آیت الله شیخ علی اکبر نهبانندی در قیام گوهرشاد

علی جان سکندری^۱

چکیده

قیام خونین مسجد گوهرشاد در ۱۱ ربیع الاول ۱۳۵۴ برابر با ۲۱ تیر ۱۳۱۴ به وقوع پیوست. این قیام یکی از وقایع مهمی است که در عصر سلطنت رضاشاه روی داد. در این گفتار با توجه به روش اسنادی و کتابخانه‌ای تلاش شده است، با نگرشی نو و با توجه به دیدگاه‌های مطرح شده به این محورها پرداخته شود: مقدمات کشف حجاب، عناصر مروج فرهنگ غربی در سه کشور اسلامی، برپایی مراسم جشن، زمینه‌چینی‌های کشف حجاب در مشهد، تماس با آیت الله نهبانندی، سفر آیت الله حاج حسین قمی به تهران، تلگراف علمای مشهد به رضاشاه، تحصن مردم در مسجد گوهرشاد، دخالت آیت الله نهبانندی، تلگراف علما به رضاشاه و اطلاعیه تحصن علما، تهدیدات دولت، تخریب مدارس علمیه.

کلیدواژه‌ها: قیام مسجد گوهرشاد، روحانیت مبارز، آیت الله علی اکبر نهبانندی،

حوزه علمی خراسان، پهلوی.

۱. کارشناسی ارشد الهیات، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد.

قیام گوهرشاد؛ اوج ایستادگی مردم و روحانیان در برابر مدرنیته آمرانه رضاشاه

اسماعیل شرفی^۱

چکیده

نشانه‌های ورود گسترده مدرنیته به ایران را می‌توان در دوره حکومت ناصرالدین شاه قاجار جست‌وجو کرد؛ یعنی زمانی که روزنامه‌ها، کتاب‌ها و سفرنامه‌ها از پیشرفت کشورهای اروپایی خبر می‌آوردند و فرنگ‌دیده‌ها از کنار گذاشتن سنت و نوکردن جامعه ایرانی دم می‌زدند. فرایند نوگرایی ملت ایران با گذر از مشروطه و تأسیس مجلس نمایندگان، با تصویب قانون اتحاد شکل لباس (۱۳۰۷)، و کشف حجاب زنان (۱۳۱۴) توسط رضاشاه به اوج رسید. رضاشاه که از نفوذ علما بر مردم باخبر بود، ابتدا با اتکا به سیاست ماکیاوولی به دین تظاهر کرد و پس از به سلطنت رسیدن، سیاست‌های ضددینی‌اش را پیش گرفت. نوشتار حاضر با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و با رجوع به منابع کتابخانه‌ای، تاریخ شفاهی (Oral History) و اسناد به‌جای مانده از آن دوران به سیر نفوذ و پیشروی مدرنیته اشاره می‌کند که در دوره رضاشاه به اوج رسید؛ سپس تصریح می‌کند که قیام گوهرشاد بزرگ‌ترین نمود مخالفت مردم و روحانیان در مقابل این مدرنیته و سیاست‌های ضددینی است. قیام گوهرشاد به خودی خود، ابهام‌های بسیاری دارد که امیدوارم در این نوشتار و باتکیه بر بررسی اسناد و گفته‌های برخی شاهدان قیام روشن شود.

کلیدواژه‌ها: قیام گوهرشاد، رضاشاه، کشف حجاب، مدرنیته.

۱. کارشناس ارشد فلسفه، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره) قزوین.

بررسی فلسفه و اهداف قیام گوهرشاد و ویژگی‌های تربیتی آن

شهرزاد شاه‌سنی^۱

چکیده

هدف این پژوهش بررسی فلسفه و اهداف قیام مسجد گوهرشاد و ویژگی‌های تربیتی آن است. این، پژوهشی تاریخی و الگوواره (پارادایم) آن کیفی است. روش جمع‌آوری داده‌ها، اسنادی و روش تجزیه و تحلیل، توصیفی تحلیلی است. نوگرایی یا همان مدرنیته، یک تغییر اجتماعی بنیادین در غرب محسوب می‌شود که به زعم بسیاری از متفکران علوم اجتماعی، دورانی تاریخی است و کم‌وبیش از قرن شانزدهم میلادی در اروپا آغاز شد و تا عصر ما ادامه یافت. مدرنیته، نه تنها غرب را؛ بلکه شرق را هم تحت تأثیر قرار داد. ایران از زمان قاجار با مسافرت‌های مکرر پادشاهان آن و سپس اعزام دانشجویان به غرب، با مظاهر مدرنیته آشنا شد و دوران گذار از سنت به مدرنیته در ایران شکل گرفت؛ اما به طور آشکار انقلاب مشروطیت را می‌توان آغاز دوران گذار دانست. از آن زمان نیز تعارض بین سنت و مدرنیته در ایران به وجود آمد. رضاشاه

۱. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه شیراز.

وقتی که پس از سلسله قاجاریه به حکومت رسید، در سال‌های آغازین ورود به صحنه سیاست ایران، سیاست مذهبی‌اش را چنان تنظیم کرد که فردی دین‌دار و مقید به شعائر و احکام اسلامی و حفظ آن‌ها به نظر می‌رسید. او بعد از سفر به ترکیه و دیدار با آتاتورک، پادشاه سکولار ترکیه، تأثیر زیادی از اندیشه‌های او گرفت و یگانه راه پیشرفت را پیروی از غرب دانست.

بخشی از ملی‌گرایی مدرنیته رضاشاه حمله به لباس سنتی در ایران بود. وی دو سال بعد از سفر به ترکیه دستور لباس متحدالشکل و کشف حجاب را صادر کرد. این امر موجب نارضایتی روحانیت و مردم شد و اعتراضاتی را به وجود آورد. واقعه‌ای خونین در مسجد گوهرشاد در مشهد، در مسجدی که قدمتی دیرینه دارد، به وقوع پیوست. قیام مسجد گوهرشاد اهداف و ویژگی‌هایی دارد.

کلیدواژه‌ها: فلسفه قیام مسجد گوهرشاد، مدرنیته، تعارض سنت و مدرنیته، اهداف و ویژگی‌های تربیتی قیام گوهرشاد.

کارکردهای تربیتی حجاب و نقش آن در سلامت روان بر اساس آیات و روایات

وحیده شهریاری^۱

چکیده

یکی از قوانینی که در شرایع الهی عاملی برای رسیدن بشر، به ویژه زن به کمال واقعی شمرده شده، مسئله حجاب و پوشش مناسب است و تبیین آثار تربیتی آن از راه‌های نهادینه کردن حجاب در جامعه است؛ لذا پژوهش حاضر در پی بررسی تأثیرات متقابل حجاب بر سلامت روان از دیدگاه قرآن و روایات است. این پژوهش به روش توصیفی تحلیلی با رویکرد قرآنی روایی با مراجعه به کتاب‌های حدیثی و تفسیری چون نهج البلاغه، الامالی، تحف العقول، تفسیر المیزان و... به بررسی آن پرداخته است و چنین نتیجه می‌گیرد: همواره روح هر انسانی از جسم او تأثیر می‌پذیرد و بدون تردید حجاب و پوشش، نه تنها بر سلامت جسمانی؛ بلکه بر روح و روان زن نیز تأثیرات بسیار مثبتی دارد. از دیدگاه قرآن و روایات، حجاب در بعد تربیتی سبب می‌شود، آرامش روانی، سلامت جسمی، آزادی فکری و معنوی، استحکام پیوند خانوادگی و... حاصل شود. نتیجه همه این‌ها آرامش روحی و رهایی از نگرانی و اضطراب است؛ بنابراین حجاب یکی از شاخصه‌های مهم و تأثیرگذار بر سلامت روان است.

کلیدواژه‌ها: حجاب، تربیت، سلامت، زن.

۱. کارشناس ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه زاهدان.

امریه کشف حجاب در خراسان (اقدام‌ها، پیامدها و واکنش مردم به آن)

حمیده شهیدی^۱

چکیده

از میان جریانات اصلاحی دوره پهلوی اول، به کشف حجاب توجه بیشتری شده است. این توجه رami توان ناشی از بازتاب نادرست و فهم اشتباه از عوامل و ماهیت دستاوردهای اروپائیان دانست. تاکنون درباره روند اجرایی شدن کشف حجاب و پیامدها و واکنش‌های مردم خراسان به طور جامع تحقیق نشده است. با توجه به اهمیت خراسان، همچنین وقوع واقعه مهم گوهرشاد در آن که جزو اعتراض‌های اول به اصلاحات تجددگرایانه رضاشاه در جامعه و به اهمیت این استان از منظر سیاسی و اجتماعی در این زمان می‌افزاید. این نوشتار بر آن است که با روش توصیفی تحلیلی به تبیین و شناسایی اقدام‌های حکومت خراسان در اجرایی کردن کشف حجاب، مشکلات پیش روی آن، پیامدها و واکنش مردم خراسان در برابر پدیده رفع حجاب بپردازد.

کلیدواژه‌ها: رضاشاه پهلوی، کشف حجاب، حکومت خراسان، مردم، واکنش‌ها و پیامدها.

۱. دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

واکنش نخبگان حکومتی رضاشاه به کشف حجاب

مهدی صلاح^۱
عباس سرافرازی^۲

چکیده

اعلام رسمی کشف حجاب در ۱۷ دی ۱۳۱۴ که با تمهیداتی همراه بود، یکی از وقایع بسیار مهم اجتماعی در تاریخ تحولات ایران معاصر به شمار می آید. این واقعه در نزد برخی، نتیجه طبیعی نهضت بانوان و کوششی برای به دست آوردن آنچه تلقی می گردد که از مشروطه به بعد داعیه آن را داشتند. اقدام رضاشاه در این زمینه، حرکتی طبیعی با هدف توسعه و پیشرفت ایران نوین به شمار می آید که با حضور گسترده زنان تحقق می یافت و حامیان آن در زمره روشن فکران، و مخالفان آن در ردیف مرتجعان به حساب می آمدند. از این منظر، طبیعتاً اقشار مختلف اجتماعی که به اجرای این حکم دولتی عکس العمل نشان دادند، در زمره مرتجعان به حساب آمدند. در اینجا این سوالات مطرح می شود: «باتوجه به ساختار حکومتی دولت رضاشاه و ریاست

۱. استاد یار گروه تاریخ، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

۲. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

وی در اجرای امور، چرا همهٔ نخبگان حکومتی به همراه خانواده‌شان از این طرح استقبال نکردند؟» «آیا آنان نیز در زمرهٔ مرتجعان و مخالفان ترقی بودند؟!» دو فرضیه قابل طرح است: یکی اینکه واکنش برخی از آنان برای حفظ حریم خانواده‌شان از دیدرعیّت، عامل اصلی همراهی نکردنشان به شمار می‌رود (اندیشهٔ ایران باستانی، ضرورت حجاب در نزد خانواده اشرف). فرضیهٔ دیگر آنکه این واکنش و این همراهی نکردن‌ها ریشه در اعتقادات سنتی و مذهبی آنان داشت. این مقاله، قبل از آنکه به پرسش‌های فوق پاسخ دهد، درصدد بررسی واکنش نخبگان در این باره است. شاید از رهگذر واکنش‌ها بتوان یکی از این دو فرضیه را اثبات کرد یا با مقداری تفاوت به تأثیر هر فرضیه در این مورد رسید. لازم است ذکر شود، این واکنش‌ها از همان ابتدای اجرای طرح و در حوادث گوناگون، از جمله قضیه‌ای که حتی منجر به قیام گوهرشاد در مشهد شد؛ یعنی قبل از اجرای رسمی طرح رضاخانی و پس از اعلام رسمی در ۱۷ دی ۱۳۱۴ شایستهٔ ارزیابی است.

کلیدواژه‌ها: رضاشاه، کشف حجاب، نخبگان حکومتی، واکنش.

جریان روشنفکری و کشف حجاب دوره رضاشاه

مهدی صلاح^۱

معصومه یاراحمدی^۲

چکیده

جریان روشنفکری در هر دوره‌ای از تاریخ معاصر جامعه ما، موضوع مهمی است که در پرتو آن، بسیاری از رخداد‌های اجتماعی و فرهنگی را می‌توان تحلیل کرد. در این میان مسأله زنان و مطرح ساختن حقوق اجتماعی آنان، مخصوصاً مطرح ساختن کشف حجاب زنان یکی از مباحثی بود که توسط روشن فکران دوره مشروطه مطرح شد و مورد توجه قرار گرفت. بسیاری از این افراد راه‌هایی از عقب ماندگی زن ایرانی و گام نهادن وی را در مسیر ترقی، رفع حجاب می‌دانستند. اما علی‌رغم آن که چنین اندیشه‌گرانی موضوع کشف حجاب را مطرح کردند، اقدامات عملی حاکمیت در اواخر دوره قاجار و مخصوصاً رضاشاه در تغییر پوشش زنان و مردان، بیش از نظرات ارائه شده مؤثر بود؛ به طوری که با تغییر سلطنت در ایران و اقدامات تجدید گرایانه حکومت رضاشاه، این روند رشد سریع‌تری یافت تا جایی که به عنوان یکی از محورهای اساسی سیاست فرهنگی حکومت جای گرفت. در این پژوهش تلاش شده ضمن گریزی کوتاه بر جریان روشنفکری در ایران به تفکرات این افراد درباره کشف حجاب زنان پرداخته شود. سپس به زمینه‌سازی‌هایی که برای عملی ساختن کشف حجاب زنان در دوره رضاشاه توسط کارگزاران حکومت و تنی چند از مردان و زنان روشنفکر صورت گرفت، پرداخته می‌شود.

کلیدواژه‌ها: روشنفکری، کشف حجاب، رضاشاه، زنان.

۱. استاد یار گروه تاریخ، دانشگاه سیستان و بلوچستان

۲. دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه پیام نور واحد تهران

بررسی نقش روشن فکران در سیاست های فرهنگی رضاشاه

(با تکیه بر نقش محمدعلی فروغی «ذکاءالملک»)

مهدی صلاح^۱

معصومه یاراحمدی^۲

چکیده

زمانی که دولت جدید رضاشاه بر سرکار آمد نخستین هدف آن ایجاد دولتی ملی و تمرکزگرا بود. رضاشاه برای رسیدن به این هدف علاوه بر اقدامات خشونت باری مانند اسکان عشایر، در عین حال به اقداماتی در حوزه قضایی، اداری، اقتصادی، و فرهنگی جامعه دست زد. بدون تردید رضاشاه تنها معمار اصلاحات دوره خود نبود. او یک متفکر سیاسی نبود و برای تجدید بنای کشور نیز طرح جامعی نداشت. در واقع بسیاری از اقدامات و نوآوری های انجام گرفته در حکومت رضاشاه مدیون برخی روشن فکرانی بود که در آن زمان به طور رسمی در حکومت حضور داشتند و بیشترشان محصول انقلاب مشروطه و در واقع، همان کسانی بودند که در روی کار آمدن و تثبیت حکومت رضاشاه نقشی اساسی داشتند و بعد از آن نیز در دولت و تشکیلات حکومتی رضاشاه در

۱. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه سیستان و بلوچستان

۲. دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه پیام نور واحد تهران

مصدر بسیاری از امور قرار گرفتند. در این بین محمدعلی فروغی (ذکاءالملک) به عنوان یکی از روشن فکران برجسته این دوره از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. وی سیاست‌مداری با استعداد بود که نام و اندیشه‌اش بر فرهنگ رسمی این دوره سایه افکنده است. زندگی و افکار او معرف سازش و آمیزش دو فرهنگ غربی و ایرانی به نظر می‌رسد هدف و امید فروغی آن بود که با تمرکز توان خود بر اصلاحات از بالا، شرایط مناسب در کشور برای بهره‌جویی از ارزش‌های مدرن و لیبرال فراهم آید. این مقاله در پی پاسخ به سولاتی چون: طراحان یا به عبارتی مجریان اصلی بسیاری از نوآوری‌هایی که در حکومت رضا شاه انجام گرفت چه کسانی بودند؟ اندیشه‌های فروغی در جامعه ایران در چه قالب‌هایی نمود پیدا کرد؟ فروغی در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی حکومت رضاشاه چه جایگاهی داشت؟ می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: روشن فکران، سیاست فرهنگی، رضاشاه، محمدعلی فروغی

نگاهی قرآنی به پیامدهای ایجابی، سلبی، اجتماعی پایبندی و بی‌اعتنایی آن به حجاب

علیرضا طیبی^۱
نازی نجات^۲

چکیده

حجاب به دلیل کیفیت ظهور و بروزش در حوزه اجتماعی، در زمره یکی از مسائل شرعی مهم درآمده و به یکی از دغدغه‌های بزرگ دینداری در جوامع اسلامی تبدیل شده است، تا آنجا که مخالف اصل حجاب را منکر ضروری دین به حساب آورده‌اند؛ اما حجاب در نگاه قرآنی را می‌توان به‌عنوان یکی از زیرمجموعه‌های مسئله عفاف برشمرد. در این صورت، موضوع مورد پژوهش گسترده‌تر از آنی خواهد شد که آیات ۵۹ سوره مبارکه احزاب و ۳۱ سوره مبارکه نور به آن پرداخته‌اند. از سویی دیگر، نه تنها انسان پیامدهای خوشایند و ناخوشایند کج رفتاری‌ها و خوش منشی‌های دینی را در جامعه‌ای که زندگی می‌کند، دیده است؛ بلکه قرآن نیز بر اساس ساختار پاداش و جزا به دستاوردهای میمون و ناگوار آن‌ها در زندگی دنیوی اشاره کرده است. حجاب و عفاف یکی از دستوره‌های بسیار مهم دینی به حساب می‌آید و پایبند نبودن به آن، همان‌طور که آسیب‌های اجتماعی فراوانی دارد، وفاداری به آن نیز برکات گوناگونی به دنبال خواهد داشت.

کلیدواژه‌ها: حجاب، عفاف، قرآن، کاهش، آسیب‌های اجتماعی.

۱. استادیار گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه اراک.

۲. استادیار گروه علوم پزشکی، دانشگاه اراک.

پیامدهای اقتصادی کشف حجاب در دوره رضاشاه پهلوی

آرزو علومی بایگی^۱

چکیده

بحث از کشف حجاب در ایران، درست هم‌زمان با گسترش تجدد و مدرنیته و بیشتر در روزهای پس از مشروطه در ایران به طور جدی مطرح شد. رضاشاه مدعی بود که وقتی مردم لباس متحدالشکل بپوشند و کلاه پهلوی بر سر بگذارند و در اعتقادات دینی شان سست شوند، متمدن خواهند شد. رضاشاه در جریان مدرن‌سازی کشور، درصدد برآمد این حوزه از فرهنگ و سنت جامعه را نیز متحول سازد. او تصور می‌کرد که با تغییر پوشش می‌تواند گامی اساسی در راه تجددگرایی مردم ایران بردارد و با همین هدف، به موازات برخی اقدامات دیگر نظیر تأسیس نهادها و مراکز نوین و مقابله با سنت‌ها، دستور داد که تغییراتی نیز در پوشش مردم صورت گیرد. رضاشاه فکر متمدن شدن ایران را از آغاز سلطنتش در سر می‌پروراند. متحدالشکل کردن لباس در سال ۱۳۰۷ و نوع پوشش اعضای خانواده شاه، مؤید این واقعیت بود. سفرش به ترکیه این تلقی را تقویت کرد و رضاشاه بعد از مسافرت ترکیه، از رفع حجاب زنان و آزادی آن‌ها صحبت کرد. در ۱۷ دی ۱۳۱۴ کشف حجاب به صورت رسمی اعلام شد. این پژوهش که با استفاده از روش کتابخانه‌ای صورت گرفته، بر آن است تا پیامدهای اقتصادی کشف حجاب را در دوره رضاشاه بانکیه بر اسناد و منابع متقن مطالعه کند.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، رضاشاه، پیامدهای اقتصادی.

۱. کارشناس ارشد تاریخ و تمدن ملل اسلامی، دانشگاه تهران.

فرهنگ‌سازی حکومت پهلوی اول برای گسترش بی‌حجابی در مازندران

رضا عباسی ماکرانی^۱

چکیده

زنان ایرانی از دوره باستان به حجاب تمایل داشتند و این تمایل بعد از اسلام آوردن ایرانیان دوچندان شد. حکومت پهلوی اول برای غربی‌کردن ایران، قانون کشف حجاب را اجرا کرده بود. این موضوع برای مردمانی که چندین قرن با حجاب خو گرفته بودند، تحمل‌ناپذیر بوده و اعتراضاتی را به همراه داشته است. رژیم پهلوی اقداماتی را برای فرهنگ‌سازی این قانون در سطح کشور انجام داده است. این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی و با استفاده از منابع و اسناد موجود، چگونگی فرهنگ‌سازی حکومت پهلوی اول برای گسترش بی‌حجابی در مازندران را بررسی خواهد کرد و نمونه‌هایی هم از مخالفت‌های قشر مذهبی استان مازندران و برخورد رژیم با این مخالفت‌ها بیان خواهد شد. به نظر می‌رسد رژیم پهلوی به دلیل دوری استان مازندران از شهرهای مذهبی کشور؛ مثل مشهد و قم، برای گسترش بی‌حجابی در این استان تلاش بیشتری کرده باشد.

کلیدواژه‌ها: فرهنگ‌سازی، بی‌حجابی، مازندران، حکومت پهلوی.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد.

بررسی میزان تأثیرگذاری قیام گوهرشاد بر سیاست‌های رضاخان در مشهد به روش رگرسیون

مهتاب عشقی عراقی^۱

محمد جهانگیری^۲

میترا محمدطالبی^۳

چکیده

هدف اصلی این تحقیق، بررسی میزان تأثیرگذاری قیام گوهرشاد بر سیاست‌های رضاشاه در مشهد به روش رگرسیون است. هدف‌های فرعی این تحقیق، اوضاع مذهبی شهر مشهد و میزان حساسیت مردم به مسائل مذهبی است. یکی از مسائلی که مردم درگیر قیام در جریان آن نبودند، اراده رضاخان برای انجام اصلاحات مورد نظر خودش بود؛ اما تفکر کلی عامه که شاه را بی‌گناه و دست‌اندرکاران حکومت را مقصر می‌دانستند، برای این موضوع حاکم نشده بود که تمام رجال حکومتی مطیع اراده شاه هستند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. پایایی پرسشنامه ۸۹٫۶۰٪ از طریق آلفای کرانباخ به دست آمد. داده‌ها به وسیله نرم‌افزار SPSS و با استفاده از آزمون‌های کلموگروف اسمیرنوف، پیرسون، t، رگرسیون چندگانه و Anova تجزیه و تحلیل شدند. میزان تأثیرگذاری سیاست‌های داخلی رضاشاه با متغیرهای اصطلاحات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی رابطه معنادار مثبت دارد. تحلیل‌های رگرسیون چندگانه و نتایج حاصل از تحلیل مسیر، نشان داد که سیاست‌های داخلی شاه مهم‌ترین و تعیین‌کننده‌ترین عامل تأثیرگذار مستقیم و مثبت بر تجدد و مدرنیته محسوب می‌شود.

کلیدواژه‌ها: قیام گوهرشاد، سیاست رضاخان، مدرنیته، کشف حجاب.

۱. کارشناس ارشد مدیریت اجرایی، دانشگاه جامع علمی کاربردی.

۲. کارشناس ارشد صنایع، دانشگاه آزاد اسلامی اراک.

۳. کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اراک.

سیاست‌های پهلوی دوم در مورد قانون کشف حجاب

علی اکبر عباسی^۱
اعظم تقی پور^۲

چکیده

رضاشاه پهلوی برنامه کشف حجاب را به طور رسمی آغاز کرد. کشف حجاب در ایران مستلزم زمینه‌سازی فرهنگی و در ادامه، مستلزم قدرتی اجرایی بود که در زمان رضاشاه زمینه‌های آن مهیا شد. رضاشاه فکر متمدن شدن ایران را از آغاز سلطنتش در سر می‌پروراند و بعد از مسافرت به ترکیه از وضع حجاب زنان و آزادی آنان صحبت کرد. او در ۱۷ دی ۱۳۱۴ کشف حجاب را به صورت علنی اعلام کرد. قانون کشف حجاب در دوران محمد رضاشاه پهلوی، با مخالفت روحانیان و مقاومت مردم لغو شد. در عین حال، تلاش گسترده دستگاه‌های فرهنگی دولت برای گسترش بی‌حجابی بیشتر از قبل ادامه داشت. مهم‌ترین تفاوت کشف حجاب در عصر پهلوی اول و دوم این بود که کشف حجاب در عصر رضاشاه به زور و اجبار بود و در عصر محمد رضاشاه به پشتیبانی تبلیغات

۱. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان.

۲. دانشجوی دکتری تاریخ اسلام، دانشگاه اصفهان.

گسترش یافت. محمدرضا شاه با برنامه‌هایی حساب شده تلاش کرد تا از طریق رسانه‌های گروهی، مراکز آموزشی، ادارات و...، بی‌حجابی و بی‌عفتی را تبلیغ کند. سال ۱۳۵۵، اوج سیاست‌های ضدحجاب پهلوی دوم به شمار می‌رود. در این سال دولت رسماً طرحی را در زمینه کشف حجاب تدوین و بخشنامه آن را برای اجرا به ادارات ارسال کرد. این دستورالعمل که دو سال پیش از پیروزی انقلاب صادر شد، نه تنها نتوانست حجاب را از جامعه از بین ببرد؛ بلکه موجب شد صف‌آرایی در مقابل دولت آشکارتر شود. در این گفتار می‌خواهیم با روش توصیفی تحلیلی و با استناد به منابع کتابخانه‌ای، سیاست‌های پهلوی دوم را درباره قانون کشف حجاب بررسی کنیم.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، زمینه‌های کشف حجاب، اقدامات رضاشاه، سیاست‌های پهلوی دوم.

واکاوی مسئله پوشش در برابر محارم

احسان علی اکبری^۱
زهره آقائی خوزانی^۲

چکیده

پوشش، فطری است و یکی از نعمت‌های الهی محسوب می‌شود. طبق مستندات تاریخی نیز هر جامعه‌ای برای خودش پوششی داشته و برهنگی در طول تاریخ امری مذموم تلقی می‌شده و جز در برخی طبقات خاص اجتماعی و در زمان‌های خاص، معمول نبوده است. در این بین، دین اسلام به مسئله پوشش توجه ویژه‌ای دارد و برای آن احکام قابل تأملی وضع کرده است. موردی که به وفور با آن مواجه می‌شویم، این است که هر زمان سخنی از پوشش و حجاب به میان می‌آید، خیلی سریع اذهان سراغ حجاب بانوان می‌رود و اینکه حجاب زن در برابر نامحرم چگونه باید باشد. حال این سؤال مطرح می‌شود: «آیا واقعاً مسئله حجاب محدود به حوزه حجاب بانوان است؟» و اینکه «نظر اسلام در زمینه پوشش در برابر محارم چیست و بر چه مواردی تأکید می‌کند؟» در مقاله حاضر، نگارنده قصد دارد بگوید: «پوشش مختص بانوان نیست و

۱. استادیار گروه فقه و حقوق اسلامی، دانشگاه اصفهان.

۲. کارشناسی ارشد مطالعات زنان، گرایش حقوق زن در اسلام، دانشگاه اصفهان.

همه، اعم از زن و مرد را شامل می‌شود.» نکتهٔ دیگر این‌که پوشش فقط مربوط به حجاب زن در زمان حضور نامحرم نمی‌شود و طبق دین مبین اسلام، احکام پوشش دسته‌بندی گسترده‌ای دارد؛ به طوری که شامل پوشش زن در برابر زن، مرد در برابر مرد، زن در برابر محارم، مرد در برابر محارم هم می‌شود. از آنجا که در بیشتر آثار مرتبط با حجاب به کم و کیف حجاب زن در برابر نامحرم پرداخته شده است؛ بر آن شدیم طی این مقاله به بحث پوشش در برابر محارم بپردازیم و این موضوع را به صورت جزئی‌تری بررسی و تحلیل کنیم.

کلیدواژه‌ها: پوشش، محارم، روابط زن و مرد.

واکاوی آثار رعایت نکردن پوشش مناسب در برابر محارم

احسان علی اکبری^۱
زهره آقائی خوزانی^۲

چکیده

بدن انسان جذابیت‌هایی دارد. خداوند این زیبایی‌ها را در جسم انسان به ودیعه نهاده است و در مقابل، آدمی باید به بهترین نحو از این نعمت و امانت الهی نگهداری کند و آن را ارزان و در هرراهی خرج نکند. اسلام بر حفظ حریم عفاف و حجاب و رعایت هنجارهای الهی تأکید فراوانی کرده است. حفظ حجاب، موجب بالارفتن بهداشت روانی فرد و جامعه و تطهیر ذهن و روان انسان از مسائل ضد اخلاقی می‌شود. نوع و حدود پوششی که فرد برای خودش برمی‌گزیند، تعیین نوعی حریم است و بخشی از بدن که پوشیده می‌ماند، جزو حریم خصوصی فرد محسوب می‌شود؛ لذا هرچه فرد عقیف‌تر باشد، در پوشیدگی بدنش دقت بیشتری می‌کند و اجازه نمی‌دهد چشم هرکسی به بدن او بیفتد. این سؤال پیش می‌آید: «از نظر فقهی و اخلاقی، حدود

۱ استاد یار گروه فقه و حقوق اسلامی، دانشگاه اصفهان.

۲ دانشجوی کارشناسی ارشد مطالعات زنان، دانشگاه اصفهان.

پوشش در برابر محارم تا کجاست و در صورت رعایت نشدن حدود فقهی و اخلاقی پوشش در برابر محارم، چه پیامدهایی ممکن است گریبان گیر فرد و جامعه شود؟» نگارنده معتقد است پوشش در برابر محارم، علاوه بر حدود الزامی حقوقی، حدود اخلاقی نیز دارد. در فقه برای پوشش در برابر محارم حدودی تعیین شده است؛ ولی این حدود دست کم پوشش واجب و لازم را مشخص می کند؛ برای مثال: واجب است انسان در برابر هم جنسش عورتینش را بیوشاند؛ ولی از نظر اخلاقی و برای حفظ جامعه از فساد و گناه لازم است به کمترین حد حجاب اکتفا نکنیم.

به طور کلی رعایت نکردن پوشش مناسب در برابر محارم پیامدهایی را به دنبال دارد؛ از جمله ارتباط جنسی با محارم، همجنس بازی و... در این مقاله قصد داریم این موضوع مهم را تبیین کنیم که به ویژه در جامعه کنونی مسئله ساز شده است.

کلیدواژه ها: عفاف و حجاب، پوشش، محارم.

بررسی نقش حجاب و عفاف در کاهش آسیب‌های فردی و اجتماعی

مجید عسکری^۱

ملک سیماتقی زاده^۲

مریم حاجیلو^۳

چکیده

امروزه بسیاری از جوامع در پی آن هستند که بدون استفاده از روش‌های کیفی و با اتخاذ سیاست‌ها و برنامه‌های پیشگیری، زمینه گرایش به آسیب‌های فردی و اجتماعی را کشف کنند و راهکارهایی عملی و کاربردی برای کاهش آن ارائه دهند. یکی از این موارد، توجه به خط مشی‌ها و اهمیت دادن به هنجارها و بایده‌نویادهایی است که در دین اسلام بیان شده است؛ مانند توجه به حجاب و عفاف که راهگشای مشکلات اخلاقی و اجتماعی جوامع است. مقاله حاضر که با شیوه گردآوری مطالب و بهره‌گیری از روش توصیفی و تحلیلی و استفاده از منابع معتبر و مستدل گردآوری شده است، ضمن تبیین و توضیح برخی از علل و عوامل بروز آسیب‌های فردی و اجتماعی، به بررسی و تحلیل نقش حجاب و عفاف در پیشگیری و کاهش آسیب‌های فردی و اجتماعی پرداخته است.

کلیدواژه‌ها: حجاب، عفاف، آسیب‌های فردی و اجتماعی، پیشگیری و کاهش.

۱. کارشناسی مدیریت آموزشی.

۲. کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی.

۳. دپلوم ریاضی.

تأثیر فرهنگ غرب در دگرگونی اندیشه حجاب و لباس متحدالشکل

سعدالله غدیری جزا

چکیده

لباس و پوشش هرملتی نمایانگر هویت آن ملت است؛ بنابراین محروم کردن اجباری مردم از لباس محلی یا پوشش ملی ضربه‌زدن به هویت آن مردم است. این موضوع را می‌توان یکی از چالش‌برانگیزترین حوادث دوره معاصر برشمرد. مسئله پژوهش شده در این مقاله این است که «فرهنگ غرب چه تأثیری در دگرگونی اندیشه حجاب و لباس متحدالشکل داشته است؟» یکی از اهداف مهم این پژوهش، روشن شدن زوایای تاریک تأثیر فرهنگ غرب بر تغییر پوشش ایرانیان است که در آگاهی بخشی نسل‌های آینده بسیار مؤثر است. در این پژوهش کوشیده شد، ابتدا برای روشن شدن موضوع به ریشه‌های تاریخی تحولاتی در اروپا پرداخته شود که می‌توانست بر روند تغییر پوشش در خارج از مرزهای عقیدتی و جغرافیایی ایران و دیگر کشورها مؤثر باشد؛ از جمله انقلاب صنعتی و نقشه‌های استعمار در کشورهای جهان سوم. پس از آن، به اقدامات دولتمردان و روشن‌فکران در ارتباط با غرب در دوره قاجاریه و نیز، تأثیر

۱. کارشناس ارشد تاریخ، دانشگاه آزاد اسلامی شاهرود.

تحولات سیاسی اجتماعی دوره ناصری و نهضت مشروطه بر تغییر پوشش مردان و زنان بررسی شد. در ادامه نیز، اقداماتی که رضاشاه و سیاستمداران وابسته به او با هدف تجددطلبی برای متحدالشکل کردن لباس مردان و کشف حجاب بانوان انجام داده‌اند، واکنش‌ها و پیامدهای آن، از جمله قیام گوهرشاد تجزیه و تحلیل شد.

کلیدواژه‌ها: غرب، ایرانیان، قاجاریه، لباس متحدالشکل، کشف حجاب، رضاشاه، قیام گوهرشاد.

کشف حجاب و مقاومت در برابر آن در شهرها و روستاها

سعدالله غدیری جزا^۱
مرضیه رادمهر^۲

چکیده

کشف حجاب یکی از حوادث فراموش نشدنی در حافظه تاریخی مردم ایران در دوره معاصر است. باید با مطالعه و پژوهش و ثبت خاطرات کهن سالان، آن را به نسل‌های آینده انتقال داد؛ مبادا افراد وابسته به غرب با تطهیر و موجه جلوه دادن خاندان پهلوی، بار دیگر آن را به شکل‌های نوین تکرار کنند. ما در این پژوهش به دنبال پاسخ این پرسش هستیم: «مردم شهرها و روستاها به هنگام اعلام رسمی و اجرایی شدن کشف حجاب به چه شکل‌هایی در مقابل آن مقاومت می‌کردند؟» در این مقاله سعی شده است، علاوه بر واکنش مثبت اقلیت اشراف، کارکنان رده بالای دولت و روشن فکران تحصیل کرده غرب، واکنش منفی گسترده مردم و افشار جامعه شهری و روستائیان نیز در مقابل اعمال اجباری کشف حجاب بررسی شود. در انتها

۱. کارشناس ارشد تاریخ، دانشگاه آزاد اسلامی شاهرود.

۲. کارشناس آموزش ابتدائی.

نیز، واکنش اجتماعی مردم و تغییر نگرش نمایندگان مجلس پس از شهریور ۱۳۲۰ که به این قضیه واکنش منفی نشان داده‌اند، تجزیه و تحلیل شد. لازم است ذکر شود، در این پژوهش با روش کتابخانه‌ای در تحقیقی میدانی و با مصاحبه‌ی حضوری با کسانی که شاهد حوادث بوده‌اند، به واکنش مردم به قضیه‌ی کشف حجاب پرداخته شد.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، رضاشاه، مقاومت، شهرها، روستاها، مصاحبه.

بررسی رابطه نگرش به حجاب با نگرش دانشجویان به آینده شغلی

(مطالعه موردی: دانشگاه فردوسی مشهد)

فریبا غلامی چه کند^۱

محمود سعیدی رضوانی^۲

اعظم محمدزاده قصر^۳

چکیده

باتوجه به جایگاه حجاب به عنوان یکی از احکام مهم و اساسی برای بانوان در دین مبین اسلام و نقش آن در استقلال فکری، سیاسی و اجتماعی جامعه، این تحقیق با هدف بررسی رابطه نگرش دانشجویان دانشگاه فردوسی مشهد به حجاب با نگرش آنان به آینده شغلی شان انجام شد. جامعه آماری مشتمل بر ۲۰۳۰۰ دانشجو بود که از این تعداد، ۳۶۳ دانشجو به شیوه سهمیه‌ای انتخاب شدند. روش این پژوهش، توصیفی از نوع همبستگی بود. ابزار این پژوهش، پرسشنامه نگرش به حجاب (سنجه دین داری) و پرسشنامه محقق ساخته نگرش به آینده شغلی بود. برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار spss استفاده شد و از

۱ دانشجوی کارشناسی ارشد، رشته برنامه ریزی درسی، دانشگاه فردوسی مشهد

۲ دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد

۳ دانشجوی دکتری تخصصی برنامه ریزی درسی، دانشگاه فردوسی مشهد

آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمونی تک نمونه‌ای، آزمونی مستقل، همبستگی پیرسون و رگرسیون ساده) استفاده شد. یافته‌های این پژوهش نشان داد بین نگرش دانشجویان به حجاب و نگرش به آینده شغلی رابطه وجود دارد ($P > 0.05$). دانشجویانی که به حجاب نگرش مثبت داشتند، به آینده شغلی نگرش مثبت‌تری داشتند؛ همچنین، نگرش به حجاب توانست نگاه دانشجویان به آینده شغلی‌شان را پیش‌بینی کند. در نهایت، این مطالعه نشان داد که بین نگرش به حجاب و نگاه به آینده شغلی در دانشجویان همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد. در این رابطه، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی به سایر ابعاد دین‌داری دانشجویان با دیدگاه آنان در خصوص اشتغال توجه شود.

کلیدواژه‌ها: نگرش به حجاب، نگرش به آینده شغلی، دانشجویان.

رضاشاه و روحانیت

اکبر غفوری^۱

چکیده

رضاخان، فرمانده تیپ قزاق مستقر در قزوین، در سال ۱۲۹۹ با کودتا به قدرت رسید و با تاج‌گذاری در سال ۱۳۰۵ به سلسله قاجار پایان داد و به‌عنوان اولین پادشاه سلسله پهلوی برای اولین بار در ایران دست به یک سری اصلاحات زد و با الهام از غرب، اقدام به ایجاد جامعه و حکومتی غیرمذهبی کرد. در آن زمان مذهب اسلام و به‌ویژه پس از حضور تأثیرگذار روحانیان و رهبری نهضت تنباکو و مشروطه، قدرت زیادی به دست آورده بود و یک نهاد مهم اجتماعی و سیاسی به‌شمار می‌رفت. رضاخان در دوره حکومتش سعی در کاهش نفوذ این گروه کرد.

هدف این مقاله بررسی سه رویکرد مختلف مواجهه رضاشاه با روحانیت در طول حضورش در صحنه سیاسی ایران و هدف فرعی آن، واکنش روحانیان در برابر سیاست‌های مذهب‌زدایی رضاشاه است. روش جمع‌آوری مطالب، کتابخانه‌ای و از نوع تحلیلی توصیفی است.

کلیدواژه‌ها: رضاشاه، علما، روحانیت، شیعه، رضاخان.

۱. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه یزد.

کشف حجاب در ایران

اکبر غفوری^۱

چکیده

موضوع این مقاله مسئله کشف حجاب است که از دوره رضاشاه (دی ماه ۱۳۱۴) آغاز شد و عاملانش، رضاشاه و عمال او بودند. در این مقاله سعی می‌شود، ابتدا تعریفی از حجاب و مضرات رعایت نشدن آن ارائه شود؛ سپس سیر تاریخی کشف حجاب در ایران بررسی شود و نهایتاً، تأثیرات سیاسی، اجتماعی اقتصادی و اقتصادی فرهنگی کشف حجاب در ایران ذکر شود. سؤال اصلی مطرح در این مقاله این است: «کشف حجاب با چه هدفی صورت گرفته است و تا چه حد به موفقیت رسیده است؟» این پاسخ می‌تواند فرضیه ما در این مقاله باشد که کشف حجاب در ایران و دیگر کشورها با هدف غارت دستاوردهای فرهنگی و دور کردن آن‌ها از هویت و تاریخ‌شان اجرا شده است تا این‌گونه، راهی برای غارتگری غارتگران غربی باز شود. روش جمع‌آوری مطالب، کتابخانه‌ای و از نوع تحلیلی توصیفی است.

کلیدواژه‌ها: حجاب، کشف، گوهرشاد، رضاشاه.

۱. استادیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه یزد.

کشف حجاب در آئینهٔ تجددگرایی

اکبر غفوری^۱

معصومه قاسمی مصرمی^۲

چکیده

ورود تجدد به کشورهای جهان سوم با اقدامات و عکس‌العمل‌های مشابه و گاه متعارضی مواجه بوده است. از جمله پیامدهای انقلاب مشروطیت در ایران، ورود برخی مفاهیم مدرنیته است. با ورود استعمار نو به ایران و روی کار آمدن رضاشاه، تحولات به ظاهر تجددگرایانه‌ای آغاز شد. از جمله این اقدامات تجددگرایانه، می‌توان این‌ها را برشمرد: اصلاح نظام آموزشی، ایجاد ساختارها و نظام‌های جدید حکومتی و در حوزهٔ فرهنگی، مقابله با دین‌مانند: مخالفت با روحانیت، محدود کردن حوزه‌های علمیه، برداشتن عمامه از سر علما، ممنوعیت برگزاری مراسم مذهبی، تغییر تقویم ایران، متحدالشکل کردن لباس مردان و از موضوعات بحث‌برانگیز آن: کشف حجاب زنان. این اقدامات به قیام گوهرشاد منجر شد. در واقع هدف اصلی این مقاله پاسخ‌دادن به این سؤال است: «آیا واقعاً حجاب با مدرنیته به معنای واقعی

۱. استاد یار گروه علوم سیاسی، دانشگاه یزد.

۲. کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه یزد.

آن در تضاد و تعارض است؟» ضمناً این مقاله به دنبال آن است که به سؤالات فرعی زیر نیز پاسخ دهد: «مفهوم حجاب چیست؟» «سابقه حجاب و جایگاه آن در دین مبین اسلام کجاست؟» «آیا حجاب برای زنان واقعاً محدودیت است یا مصونیت؟» پاسخ این مقاله به سؤالات فوق این است که حجاب با مدرنیته‌ای که خواستار حضور زنان در عرصه‌های گوناگون سیاسی و اجتماعی است، هیچ‌گونه تضادی ندارد؛ ولی متأسفانه آنچه در دوره رضاشاه در ایران انجام شد، شبه‌تجدد و مظاهر مدرنیته بود و نه تجدید واقعی. روش تحقیق در این مقاله کتابخانه‌ای و از نوع توصیفی تحلیلی است.

کلیدواژه‌ها: حجاب، مدرنیته، قیام گوهرشاد، رضاشاه.

نقش تجددگرایی در حجاب زدایی فرهنگ ایران

یونس غلامی^۱

مرتضی طهماسبی^۲

مسعود رسولی^۳

چکیده

از مسائل مهم در فرهنگ و تمدن اسلامی، مسئله رعایت تفکیک فضاهای خصوصی و عمومی است که در شهرسازی به صورت تدریجی از هم جدا شده‌اند و زندگی خصوصی را از عمومی جدا می‌کنند. حجاب در شهرسازی نیز رعایت می‌شده است؛ اما با ورود تفکر مدرن به شهرها و بی‌حجابی ساکنان، بی‌حجابی شهر و در نتیجه مساکن را در برداشت شهرسازی اسلامی درخشش مفاهیم آسمانی در رعایت حرمت انسان‌هاست. تجلی آیه حجاب در سوره نساء و تفسیر آن بخشی از تأثیر عمیق آیات الهی در شهرسازی ایرانی و اسلامی است. مسئله حریم و حجاب و صیانت از محرمیت زنان یکی از اصول مهم شهرسازی ایرانی در خلق فضای شهرسازی بوده است. واژه حریم در لغت به معنای پیرامون، گرداگرد و مکانی که حمایت و دفاع از آن واجب است، معنا

۱. استادیار گروه جغرافیا و اکوتوریسم، دانشگاه کاشان.

۲. کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور.

۳. کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری، دانشگاه پیام نور.

شده است. حریم مرز ایجاد می‌کند؛ ولی فقط هدف، جدایی نیست. از طرفی، مراعات اصل حجاب در سطوح مختلف شهرسازی اسلامی به طور کامل لحاظ شده است. چنانچه در طراحی و ساخت بناها به حجاب دیداری، حجاب صوتی و حجاب رفتاری توجه ویژه‌ای شده است، در این پژوهش به شناخت تأثیرات فرهنگی تجددگرایی در بین مردم ایران و حجاب زدایی از فرهنگشان پرداخته شده است.

کلیدواژه‌ها: تجددگرایی، حجاب، اشراف، زن، فرهنگ.

تأملی در مفاهیم حجاب و عفاف با تکیه بر مبانی دینی

منصوره فصیح رامندی^۱

چکیده

حجاب به عنوان ارزشی اخلاقی کارکردهایی در بُعد فردی و اجتماعی دارد. مهم ترین دلیل و اثر آن هم حضور عفیفانه زن در اجتماع خواهد بود. پوشش اسلامی یا حجاب به عنوان حفاظی ظاهری و عفاف به عنوان حفاظی باطنی در برابر افراد نامحرم، در بردارنده نوعی مصونیت اخلاقی و اجتماعی است. علت توصیه به حجاب و عفاف در اسلام و رعایت هنجارهای الهی، متجلی شدن ارزش های عالی انسانی و اخلاقی، بالابردن بهداشت روانی افراد جامعه و حفظ سلامت اخلاقی آن ها در برابر تحریکات جنسی است؛ چرا که سلامت اخلاقی در هر جامعه ای به عنوان پایه اصلی تعالی و پلکان ترقی آن جامعه است. بنابراین؛ به جرئت می توان گفت که سلامت جامعه با حجاب و عفاف گره خورده و در نتیجه اتحاد و مقارنت این دو ارزش اخلاقی در جامعه است که دستیابی به گوهر کمال در آن جامعه ممکن خواهد بود. در بحث حجاب و عفاف به عنوان دو ارزش اخلاقی همسو، نباید از تفاوت های این دو مقوله غفلت کرد؛ چون

۱. دکترای فقه و حقوق خصوصی، دانشگاه خوارزمی.

حجاب و عفاف از مفاهیمی هستند که کثرت استعمال آن‌ها در مباحث مختلف موجب غفلت از حقیقت آن دو شده است. تبیین معنای دقیق این دو واژه، علاوه بر شناسایی معنای واقعی موجب پرهیز از مغالطه اشتراک این دو لفظ خواهد بود. این مقاله در صدد است تا از طریق روش تحلیلی و توصیفی به واکاوی و مذاقه در زمینه مفهوم حجاب و عفاف بپردازد؛ اما با توجه به اینکه این دو واژه از جنبه فقهی و عرفانی و باتکیه بر مستندات قرآنی و روایات معانی خاصی دارند، در خلال بحث ناگزیر به بررسی و مذاقه در مستندات دینی موجود خواهیم بود که مهم‌ترین منبع در اثبات حجاب و ماهیت و چگونگی آن به‌شمار می‌آید.

کلیدواژه‌ها: حجاب، عفاف، عفت، پوشش، ستر، وجه، کفین.

نظریهٔ نوسازی؛ زمینه‌ای برای کشف حجاب در عصر رضاخان

یوسف فتحی^۱

چکیده

نظریهٔ نوسازی در قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم در عرصهٔ توسعهٔ اقتصادی و اجتماعی نظریه‌ای غالب بود. نوسازی با اصلاحات اجتماعی و اقتصادی ملازم بود. این اصلاحات از طریق دگرگون‌سازی ارزش‌ها، سنت‌ها، الگوهای رفتاری، گسترش ارتباطات، آموزش و دنیوی ساختن زندگی عمومی فراهم می‌شد. دولت رضاخان پس از استقرار و استحکام پایه‌های قدرت خویش، تداوم دولت خویش را در روی آوری به نظریهٔ نوسازی برای پاسخ به «چرایی عقب ماندگی ایران» یافت. آن عامل اصلی که نزد مشاوران داخلی و خارجی ایشان در پاسخ به این سؤال مطرح شد، عقب افتادگی از قافلهٔ نوسازی بود. این نظریه با ریزش‌ها و رویش‌ها همراه بود. دو عنصر اصلی عقب افتادگی، الگوهای رفتاری مذهبی و سنتی بود و در مقابل سکولاریسم و سنت‌ستیزی، دو عامل مهم، موتور حرکت نوسازی تفسیر شدند. باید دو عنصر اول ریزش و

۱. استادیار گروه علوم و معارف اسلامی، دانشگاه زنجان.

دو عنصر دوم رویش می‌کردند. برای برون‌رفت از عقب‌ماندگی، تحقق ریزش‌ها و رویش‌ها در جامعه ضروری بود. از جنبه‌ی علایق شخصی، مشاوره‌های فکری و تجربی رضاشاه از ترکیه، ریزش حجاب به‌عنوان پدیده‌ای مذهبی و تنوع لباس به‌عنوان پدیده‌ای سنت‌گرایانه (و مسئله‌ای دگماتیستی)، از ضرورت‌های نوسازی و مدرن‌سازی جامعه و در مقابل رویش بی‌حجابی یا کشف حجاب بودند. تصور رضاخان این بود که تمدن غرب، حاصل دوری از تقیدات سنتی و مذهبی و تغییر ظواهر متشرعانه است. روش تحقیق مقاله، اسنادی و تحلیل آن‌هاست.

کلیدواژه‌ها: حجاب، کشف حجاب، رضاشاه، نظریه‌ی نوسازی و سکولاریسم.

آرمان‌ها و اهداف قیام گوهرشاد

یوسف فتحی^۱

معصومه رجبی^۲

چکیده

مردم ایران و بالأخص مردم شمال شرق ایران در تمام قرون در برابر ظلم ایستاده‌اند. بانقضاض سلسله قاجار و روی کار آمدن سلطنت پهلوی، رضاشاه سعی می‌کند نقش علما را در جامعه کم‌رنگ کند. اولین اقدام او از بین بردن نقش علما در اجرای امر به معروف و نهی از منکر بود که اعتراض‌ها و شورش‌هایی را در پی داشت. سفر به ترکیه وی را در این امر جدی‌تر می‌کند و او پس از برگشت از ترکیه مطابق مشاهداتش تغییری در زیرساخت‌ها و روساخت‌های فرهنگی و اجتماعی ایران ایجاد می‌کند. اقداماتی چون کشف حجاب، جشن دانشسرای مقدماتی، متحدالشکل کردن لباس‌ها به فرم غربی و اجباری شدن کت و شلوار و کلاه پهلوی از این دست بود. مشهد به عنوان مرکز فرهنگی شیعه در مقابل این اقدامات سکوت را شکست. اعتراضات مردم، بیش از پیش در شهرهای ایران به ویژه در تبریز و مشهد شروع شد. این شورش‌ها در مشهد

۱. استادیار گروه علوم و معارف اسلامی، دانشگاه زنجان.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه زنجان.

با تجمع مردم در مسجد گوهرشاد و دادن شعارهایی بر ضد سلطنت، کلاه بین‌المللی و کشف حجاب آغاز شد. در نیمه شب ۲۲ تیر ۱۳۱۴ قزاق‌ها و قشون شرق به رهبری سرلشکر ایرج مطبوعی به اجتماع مردم در مسجد گوهرشاد شلیک کردند. رژیم رضاخان، با عامل شورش و عامل انگلیس خواندن شیخ محمدتقی بهلول و یک شخص ناشناس، سعی کرد یک اعتراض مذهبی و مردمی را به توطئه تبدیل کند.

کلیدواژه‌ها: قیام گوهرشاد، پهلوی اول، کشف حجاب.

بررسی حجاب از منظر روان‌شناسی

فتحیه فتاحی زاده^۱

فاطمه ترکاشوند زاده^۲

چکیده

مسئله حجاب در طول تاریخ یکی از مسائل بسیار مهم و سؤال برانگیز در بین مسلمانان و غیرمسلمانان بوده است؛ تا جایی که بسیاری از زنان آن را نوعی محرومیت و ظلم به خودشان تلقی کرده‌اند. علاوه بر این، بسیاری از سودجویان و کسانی که منفعتشان را در هرچه دورتر کردن زنان از این نیاز فطری و به طور کلی، بی‌ایمانی انسان‌ها جست‌وجومی‌کنند، این مسئله را دستاویزی قرار داده‌اند تا دین را زیر سؤال ببرند و آن را محدودکننده بشر معرفی کنند. نگارنده در این مقاله می‌کوشد تا با توجه به آموزه‌های روان‌شناسی، ثابت کند که مقوله حجاب، مسئله‌ای فراملی است و نه مسئله‌ای مختص یک دین خاص.

کلیدواژه‌ها: حجاب، روان‌شناسی، زنان.

۱. استاد گروه علوم قرآن و حدیث، دانشگاه الزهرا.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد علوم قرآن و حدیث، دانشگاه الزهرا تهران.

اهمیت حجاب و عوامل مؤثر بر رعایت نشدن حجاب

امان محمدقلی راد داشلی برون^۱

زهره قلی راد داشلی برون^۲

چکیده

گوهر و اساس اسلام، سعادت و نجات آدمی است و باورهای دینی و احکام اخلاقی و فقهی مربوط به حجاب زن و مرد نیز، با این فلسفه و حکمت صادر شده است. امروزه بعضی از خانواده‌ها از وضع پوشش ظاهری نوجوانان و جوانان نشان رضایت ندارند و ظهور پدیده‌ها و رفتارهای نامناسبی در جامعه مانند بدحجابی و رفتارهایی که به‌دوراز حیا و وقار است، سبب آزدگی خاطرشان شده است. به همین دلیل، هدف از نوشتار حاضر بررسی اهمیت حجاب و عوامل مؤثر بر بدحجابی و همچنین، ارائه راهکارهایی است که حجاب را تقویت می‌کنند. روش مطالعه حاضر براساس ماهیت موضوع کتابخانه‌ای بوده و با استفاده از فیش برداری از منابع مختلف صورت گرفته است تا به این سؤالات پاسخ دهد: «چرا امروزه حجاب در جامعه کم‌رنگ شده است و دلیل آن چیست؟» «آیا جامعه با عواملی که باعث بدحجابی شده

۱. دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان گنبد کاووس.

۲. دانشجوی رشته اقتصاد کشاورزی، دانشگاه پیام نور گنبدکاووس.

است، آشنایی دارند و عواقب آن را می‌دانند؟» «آیا خانواده‌ها نحوهٔ صحیح رعایت حجاب را به فرزندانشان آموزش می‌دهند؟» مهم‌ترین نتایج مقاله این است که اگر ضرورت و نقش حجاب در جامعه به خوبی تبیین شود، زمینه‌های توسعه و ترویج آن به راحتی و با مشارکت مردم فراهم خواهد شد؛ بنابراین لازم است که همهٔ مردم و نهادهای آموزشی برای مقابله با بی‌حجابی که به ثبات و استحکام خانواده‌ها لطمه وارد کرده است، تمهیداتی بیندیشند.

کلیدواژه‌ها: حجاب، پوشش اجتماعی، خانواده، اسلام.

تاریخ شفاهی کشف حجاب در منطقه پیربکران

ولی الله مسیبی قمبوانی^۱

چکیده

در دنیای امروز تاریخ شفاهی به عنوان یکی از شیوه‌های تاریخ‌نگاری جدید برای رمزگشایی از حوادث و رویدادهای مختلف در سطح ملی و محلی استفاده می‌شود. در بسیاری از مراکز علمی، تحقیقاتی و دانشگاهی جهان، کاربست این روش چشم‌اندازهای نوینی را از زوایای پنهان ماجرا در مقابل مورخان و محققان گشوده است. در این مقاله سعی بر آن است که با کاربرد این ابزار مهم به حوادث مربوط به اجرای کشف حجاب در یک برش مکانی و پیامدهای آن بین اهالی منطقه پرداخته شود. منطقه پیربکران با ۸۶ کیلومتر مربع وسعت و ۵۴ هزار نفر جمعیت، یکی از بخش‌های شهرستان فلاورجان است که در پانزده کیلومتری جنوب غربی شهر اصفهان واقع شده است. صدور فرمان کشف حجاب در ایران توسط رضاشاه و اجرای آن در سال ۱۳۱۴، موجب حوادثی در این منطقه شده است که حاضران در این اتفاقات خاطراتش را برای اطرافیان تعریف می‌کنند. تهیه پرسشنامه و مصاحبه هدفمند، آگانه،

۱- دانشجوی دکتری تاریخ محلی، دانشگاه اصفهان.

همراه با راستی‌آزمایی برای درک و فهم این رویداد تاریخی، اجتماعی و فرهنگی ابعاد موضوع را بهتر روشن می‌کند. جامعه آماری پژوهش، تعدادی از عاملان، ناظران و شاهدانی بودند که به نحوی از اجرای کشف حجاب در این منطقه خبر داشتند. مصاحبه‌های انجام شده در مدت سه ماه به صورت میدانی انجام شد. به علت کهنوت سن مصاحبه‌شوندگان، کار مصاحبه به سختی انجام می‌شد، اما داده‌های جمع‌آوری شده بسیار ارزشمند است؛ به طوری که چنین محتوایی در هیچ‌یک از منابع تاریخی پیدا نمی‌شود. با توجه به اینکه در جریان مصاحبه، سه نفر از مصاحبه‌شوندگان به علت کهنوت سن فوت کردند که این امر، اهمیت مصاحبه با این افراد در جهت کشف حقایق تاریخی را دوچندان می‌کند.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، دوره پهلوی، تاریخ شفاهی، پیربکران.

زنان قمی و تقابل با کشف حجاب در آئینه اسناد و خاطرات

سید حسن قریشی^۱

چکیده

کشف حجاب یکی از اقدامات مدرنیته طلبی رضاشاه پهلوی بود که به تقلید از همسایه شمال غربی در ایران پیاده شد. این اقدام عجولانه و غیرمنطقی موجب بازتاب‌هایی جدی در اقصا نقاط ایران، از جمله شهر قم شد. اجرای قانون کشف حجاب از معضلات حکومت پهلوی، به ویژه در شهرهای مذهبی بود. عامه مردم و علما بیشترین تقابل را در این زمینه ایجاد کردند. گاهی زنان با پوشیدن چندین چاقچور و روسری از خودشان عکس العمل نشان می دادند و گاهی با مأموران برخورد فیزیکی نیز داشتند. از گزارش اسناد و خاطرات برمی آید که مقاومت اهالی قم در مقابل کشف حجاب، جدی و ریشه دار بود و عملی ساختن کشف حجاب در قم مقدور نخواهد بود. رژیم پهلوی به این موضوع پی برده بود که این همه تبلیغات، فشارها و تهدیدها برای برداشتن چادر از سر زنان قم، بی تأثیر بوده و خشم و نفرت آنان را برانگیخته است. این

۱. استادیار گروه تاریخ، دانشگاه پیام نور قم.

پژوهش به بررسی برخورد زنان قمی با مسئله کشف حجاب در نگاه اسناد و خاطرات می پردازد و درصدد تبیین این سؤالات است: «زنان قمی باتوجه به جایگاه مذهبی و سنتی شان با این پدیده چگونه کنار آمدند؟ «علما و بزرگان شهر در برابر این اقدام چه برخوردی داشتند؟» «اسناد موجود در این باره چه مطالبی را گزارش داده اند و در خاطرات مردم، به ویژه زنان چه حکایات و مطالبی قابل نقل و طرح است؟» یافته های این تحقیق با استفاده از روش اسنادی، کتابخانه ای و بهره برداری از خاطرات کتبی و شفاهی افراد کهنسال، توجه جدی زنان قمی به حجاب و ممانعت آنان از حضور در محافل عمومی در حد ضرورت و اضطرار بود؛ گرچه برخی زنان وابسته به حاکمیت، برای اینکه عمل دولت هستند، از این امر مستثنی بودند و در مراسم کشف حجاب حضور داشتند.

کلیدواژه ها: قم، کشف حجاب، رضاشاه، زنان قمی، علما.

کشف حجاب در اصفهان؛ اقدامات، واکنش‌ها

مریم قانونی^۱
علی اکبر جعفری^۲

چکیده

اجرای شدن کشف حجاب در ایران، پیام‌های متعددی را برای جامعه ایرانی به همراه داشت که اصلی‌ترین آن، این بود که شاه در مقابل باورها و اعتقادات آن‌ها قرار داشت. با وجود این و با توجه به بافت فرهنگی متفاوت در شهرهای ایران، اجرایی شدن این امر در نقاط مختلف یکسان نبود و واکنش‌های گوناگونی را نیز در پی داشت. در اصفهان نیز به عنوان شهری مذهبی و سنتی، این قانون آمرانه به شیوه‌ای متفاوت اجرا شد و نتایج متفاوتی را نیز در برداشت.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، کانون بانوان، صدیقه دولت‌آبادی، روزنامه‌خگر.

۱. دانشجوی دکتری تاریخ انقلاب اسلامی، دانشگاه اصفهان.

۲ - دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان.

بی‌حجابی ره‌آوردی از ره‌آورد‌های گزینشی مدرنیته برای جامعه ایران

رضا قسیمي^۱

چکیده

فرهنگ اصیل جامعه ایران از یک منطق خاص مبتنی بر دین و معنویت تبعیت می‌کند که ریشه در جهان بینی این جامعه دارد؛ اما مدرنیته دوره‌ای است که غرب در طی آن، بر آن شده است که فرهنگش را به سراسر جهان سرایت دهد. جامعه ایران با ورود از عالم سنت به دوره مدرنیته و پذیرش آموزه‌ها و آرایه‌های آن، به واقع قدم در مسیر پذیرش فرهنگ غرب گذاشت. نمودی از این فرهنگ، حذف حجاب و پذیرش بی‌حجابی در جامعه ایران بود؛ جامعه‌ای که حجاب تا پیش از گسترش مدرنیته در آن همیشه از مشخصه‌های هویت آن بوده است. مدرنیته این وجه فرهنگ و هویت اصیل ایرانیان را همپای وجوه دیگر هویت این جامعه به اضمحلال کشانده است و می‌کشاند. متن پیش رو نوشتاری توصیفی تحلیلی بر پایه منابع مکتوب و در چهارچوب پژوهش‌های بنیادی در حوزه‌های سنت و مدرنیته و مبانی فرهنگی و اجتماعی جامعه ایران با تأکید

۱. کارشناسی ارشد ایران‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی.

خاص بر حجاب و تأثیرات مخرب بی‌حجابی در این جامعه است که با روش کتابخانه‌ای و پرمبنای این پرسش انجام شده است: «حال برای مقابله و تفوق بر این نابسامانی چه باید کرد؟» البته نتیجه به دست آمده، تدوین چهارچوب اقدامی فراتراز مقابله با بی‌حجابی صرف و در وهله نخست، ترسیم چهارچوب کلان جامعه در مسیر جهان بینی اصیل اسلامی است.

کلیدواژه‌ها: ایران، اسلام، حجاب، بی‌حجابی، جهان بینی، مدرنیته.

مشارکت زنان در فعالیت‌های اجتماعی

(از مشروطه تا کشف حجاب)

آرزو کروبلی^۱

چکیده

از ملاک‌های مهم ارزیابی یک جامعه، حضور یا نبود زنان در عرصه‌های مختلف اجتماعی است و توجه به این مهم، از عوامل ترقی محسوب می‌شود. در همین رابطه، کشف حجاب ظاهراً به منظور برطرف کردن محدودیت‌های حضور فعال زنان در اجتماع صورت گرفت. پرسش اصلی مقاله حاضر این است: «قبل از منع حجاب، حضور زن ایرانی در عرصه‌های اجتماعی و با حفظ حجاب اسلامی چگونه صورت گرفته است؟» هدف این نوشتار بررسی نقش زنان و مشارکت آنان در فعالیت‌های اجتماعی در دوره انقلاب مشروطه تا واقعه کشف حجاب است. در مقطع زمانی مورد نظر حضور زنان در اجتماع رami توان در فعالیت‌های اجتماعی سیاسی، اجتماعی اقتصادی و اجتماعی فرهنگی بررسی کرد. این پژوهش با شیوه کتابخانه‌ای و روش توصیفی تحلیلی با ذکر شواهد تاریخی حضور زنان در اجتماع عصر یادشده در صدد مطرح کردن این

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ، دانشگاه اصفهان.

دیدگاه است که زنان پیش از ممنوعیت حجاب در اجتماع منفعل نبوده‌اند و حجاب مانعی برای فعالیت‌های اجتماعی زن ایرانی به‌شمار نمی‌رفته است. از پژوهش حاضر، این نتیجه اولیه حاصل شد که شواهد گوناگون تاریخی گواه حضور زنان مسلمان در روند فعالیت‌های اجتماعی معاصر ایران است؛ حضوری که منحصر به زنان یک قشر خاص نبوده است و عامه زنان ایرانی در آن مشارکت داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها: زنان، کشف حجاب، فعالیت‌های اجتماعی.

نقش حجاب در کاهش انحراف جنسی

امین کیانی^۱

چکیده

هدف اساسی پژوهش حاضر، تبیین نقش حجاب در کاهش انحراف جنسی به عنوان یکی از آسیب‌های مهم اجتماعی است. روش پژوهش حاضر، کیفی و از نوع تحلیل اسنادی است. در این زمینه، تمامی مطالعات و منابع مرتبط با موضوع، گردآوری و به ارائه یافته‌های کیفی پژوهش پرداخته شده است. نتایج اصلی پژوهش نشان می‌دهد وجود حجاب نقش بسزایی در کاهش انحراف جنسی دارد؛ به طوری که در هر محدوده جغرافیایی که زنان آن محدوده حجاب را رعایت می‌کنند، در مقایسه با آن محدوده جغرافیایی که زنان آن حجاب را رعایت نمی‌کنند، انحراف جنسی به طور قابل ملاحظه‌ای کمتر و پایین‌تر است. اگر جامعه‌ای عاری از انحراف جنسی می‌خواهیم، ضروری است که دستگاه‌های متولی و به طور خاص رسانه ملی که نقش مهمی در الگوسازی برای افراد جامعه دارد، بکوشند تا فرهنگ حجاب در جامعه نهادینه شود؛ البته مردم هم باید در حوزه ارزش‌های اعتقادی، ثبات و پایداری ارزشی را مبنا قرار دهند؛ به علاوه، آن‌ها باید در حوزه ارزش‌های نسبی براساس پالایش و بازآفرینی شخصی، بهترین‌ها را که با اوضاع کنونی زمان و مکان آنان متناسب است، انتخاب کنند و ملاک عمل قرار دهند.

کلیدواژه‌ها: حجاب، انحراف جنسی، آسیب اجتماعی، جامعه.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کمالوند.

کشف حجاب و مسأله سکولاریزه کردن ایران

نقی لطفی^۱

چکیده

دوره حکومت رضا شاه، دوره‌ای تقریباً بیست ساله در تاریخ ایران است. دولتی که رضا شاه تشکیل داده بود بالطبع دولتی کودتایی بود. دولتی که همانند دیگر دولت‌ها، سیاست‌ها و عملکردها و اقداماتی داشته است و موضوع کشف حجاب به عنوان یکی از اقدامات او، نمی‌تواند جدا از سیاست‌ها و عملکردهای دولت او باشد. توجه به این قبیل تغییرات در دوره رضا شاه زمانی اهمیتی افزون می‌یابد که زمینه‌های سکولاریزه کردن ایران مورد بررسی قرار گیرد. در این بین باید عنوان داشت که آگاهی‌های دولت پهلوی از اقدامات و تقلید محض ترکیه از غرب و سفر رضا شاه به آن کشور باعث طرح یک باره مسأله کشف حجاب گردید. طریقی که می‌توان آن را جزئی از سیاست‌های سکولاریستی رضا شاه که مبتنی بر جدایی نهاد دین از نهاد سیاست بود، دانست. این پژوهش که با رویکردی توصیفی-تحلیلی گردآوری شده نشان می‌دهد که در بحث سیاست‌های داخلی، مسأله نخست ایجاد تغییراتی بوده که از منظر رضا شاه ضروری بوده است. تغییراتی که یک نوع تقلید و شبیه‌سازی بدون آگاهی و عقلانیت از غرب بود و پیشرفت ایران را تنها در غربی شدن می‌دانسته است.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، سکولاریسم، ترکیه، رضا شاه.

۱- عضو هیئت علمی بازنشسته گروه تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد. بخش‌هایی از این گفتار در شماره ۱۴۷۴۳، روزنامه خراسان در تاریخ ۱۳۷۹/۴/۲۱ مطرح شده است.

روش مواجهه امام خمینی علیه السلام با قیام مردم در مسجد گوهرشاد

رضا لکزایی^۱

چکیده

بررسی روش مواجهه امام خمینی به عنوان مرجع فکری جامعه با قیام مردم در مسجد گوهرشاد مشهد مقدس، دغدغه اصلی مقاله حاضر را شکل داده است. حل این مسئله با روش توصیفی تحلیلی و با استناد به آثار امام خمینی انجام شد. تلاش شد پاسخ در قالب چهارچوب نظری انسان‌شناسانه متخذ از حدیث نبوی...، در سه محور معرفتی و اعتقادی، اخلاقی و ارزشی، حقوقی و سیاسی، ارائه شود. امام خمینی با استناد به جنایت رژیم پهلوی در یک معبد مقدس و معنوی که به رهبری روحانیت آگاه و بیدار انجام شد، به لحاظ اعتقادی و معرفتی این رژیم را ضد اسلام و مذهب، به لحاظ اخلاقی ریاکار و به لحاظ حقوقی و سیاسی جنایت‌پیشه، مجرم و مستبد معرفی می‌کند. ایشان در این چهارچوب، «روش تبیینی» برای مواجهه با قیام مردم در مسجد گوهرشاد در پیش گرفته است. بر این مبنا، تبیین کلام امام خمینی علیه السلام در تقابل رژیم پهلوی با روحانیت اصیل که نمایندگان واقعی اسلام ناب محمدی هستند، ارائه می‌شود. از این منظر، پیام تجلیل از شهدای مسجد گوهرشاد، اطاعت و حمایت از اسلام ناب محمدی با تبعیت از روحانیت آگاه و بیدار است که در زمان حاضر در قالب نظام مردم‌سالاری دینی با عنوان «ولایت فقیه» تجلی کرده است.

کلیدواژه‌ها: امام خمینی علیه السلام، رژیم پهلوی، روحانیت، اسلام ناب محمدی...،

مسجد گوهرشاد، مشهد.

۱. طلبه حوزه علمیه قم و پژوهشگر پژوهشگاه بین‌المللی جامعه المصطفی العالمیه.

بررسی نقش حجاب در پویایی زنان

مصطفی لعل شاطری^۱

چکیده

حجاب و رعایت نکردن آن، موضوعی است که با آسیب‌های اجتماعی گره خورده است. معضل بی‌حجابی، در جامعه کنونی امری نسبتاً جدی محسوب می‌شود که در دو بُعد فردی و اجتماعی، آسیب‌هایی را به همراه دارد. این مسئله از آن جهت که با زنان مرتبط است، به نیمی از جمعیت و از آن جهت که در تنظیم روابط زن و مرد نقش دارد، به تمام افراد جامعه مرتبط است. از آنجا که حجاب به عنوان یک ارزش اسلامی در فرهنگ ملی و اسلامی ایرانیان جایگاه منحصربه‌فردی دارد، این منس اسلامی به شدت با هجوم دشمنان قرار گرفته است و آن را اولین مانع برای رسیدن به اهداف خود می‌دانند. این مقاله به روش توصیفی تحلیلی، در پی پاسخ دادن به این پرسش است: «حجاب و رعایت نکردن آن چه تأثیراتی در کاهش و افزایش آسیب‌های اجتماعی و پویایی زنان به همراه دارد؟» با این حال، همان‌گونه که رعایت حریم حجاب و عفاف آثار اجتماعی انکارناپذیری دارد، بی‌حجابی پدیده‌ای یا عارضه فرهنگی و در واقع معضلی اجتماعی است که برای رفع آن، آگاه کردن زنان از ارزش‌های

۱. کارشناس ارشد تاریخ؛ دانشگاه فردوسی مشهد.

بیهوده و کاذب، ضروری به نظر می‌رسد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد استحکام بنیان خانواده، حفظ بهداشت روانی و پیشرفت علمی جامعه و بهره‌برداری مفید از نیروی زنان، از جمله آثار حجاب و بیماری‌های جسمی و روانی، مُدپرستی و مصرف‌گرایی، تزلزل بنیان خانواده و سقوط شخصیتی زنان تا حد بسیار زیادی، نشأت گرفته از رعایت نکردن حجاب است.

کلیدواژه‌ها: حجاب، بی‌حجابی، جامعه، زنان.

بررسی زمینه‌ها و مقدمات اعلام کشف حجاب در ایران

حبیبه مختاریان^۱

چکیده

کشف حجاب در ایران پدیده‌ای ناشی از آشنایی با غرب و تجددخواهی افرادی است که افکار و زندگی غربی را تجربه کرده بودند؛ به گونه‌ای که نخستین نشانه‌های کشف حجاب را می‌توان در دربار ناصرالدین شاه قاجار و سپس، در محافل روشن فکری مشاهده کرد. رسمیت یافتن آن به دوره رضاشاه بازمی‌گردد. با استقرار سلطنت پهلوی، دوره اجرای سیاست‌های نوین استعمار انگلیس فرارسید و سیاست مذهب‌زدایی و استحاله فرهنگی از طریق اشاعه فرهنگ تجددگرایی غرب در دستور کار هیئت حاکم قرار گرفت. رضاشاه پیشرفت غرب را به اشتباه در ورود زنان به جامعه و هرزگی آنان جست؛ اما یک مسئله مهم را فراموش کرد و آن هم، هویت دینی و مذهبی مردم و سنخیت نداشتن پیاده‌سازی افکار مغشوش وی در بین مردم جامعه بود. زمینه‌ها و مقدمات کشف حجاب در ایران که در این مقاله بررسی می‌شود: ۱. اتحاد شکل لباس‌ها؛ ۲. برگزاری دومین کنگره زنان شرق در ایران؛ ۳. سفر

۱. کارشناسی ارشد تاریخ اسلام، دانشگاه خوارزمی.

شاه به ترکیه؛ ۴. بازگشت اشراف زادگان ایرانی از اروپا؛ ۵. روزنامه‌های متأثر از فرنگ؛ ۶. مبلغان مذهبی مسیحی و تأسیس مدارس خارجی. کشف حجاب، علناً از سال ۱۳۱۴ با فرمان رضاشاه وارد ایران شد. این موضوع، اعتراضات علما و روحانیان و مخالفت‌های گسترده مردمی را نیز در سراسر کشور و شهرهایی نظیر قم، اصفهان و شیراز برانگیخت که مهم‌ترین آن‌ها، قیام مسجد گوهرشاد در مشهد بود.

کلیدواژه‌ها: رضاشاه، کشف حجاب، زمینه‌ها و مقدمات، ایران.

تأثیر غرب در دگرگونی اندیشه حجاب و لباس متحدالشکل مقاومت مردم نورآباد ممسنی در برابر فرمان کشف حجاب

اصغر منتظرالقائم^۱
عارف اسحاقی^۲

چکیده

تقابل سنت و مدرنیته برای پیشرفت همه‌جانبه ایران، یکی از موانع اصلی توسعه برای هم‌جنس یا هم‌آوا کردن شکل و درون جامعه سنتی ایران با مظاهر فرهنگ غرب و مدرنیته بوده است. رضاخان با تأسی از دیدگاه‌های نوسازی غرب محور و دنیاگرایانه، داعیه‌دار حقوق زنان شد. وی با استفاده از نیروی قهریه برای ایجاد فرصت‌های تحصیلی، شغلی و سیاسی برای زنان به یک سری تلاش‌ها دست زد که حاصلی جزویرانی مبانی دینی، اخلاقی و به حاشیه کشیدن اجتماعی سیاسی زن‌ها نداشت. کشف حجاب به‌عنوان نماد رشد اجتماعی زن در جامعه ارزشی و سنتی ایران، از دو منظر متفاوت چالش‌بزرگ

۱. استاد گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان.

۲. دانشجوی دکتری تاریخ محلی، دانشگاه اصفهان.

حاکمیت و مردم بود؛ چرا که حاکمیت پیشرفت را در جنبه ظاهری مدرنیته در پدیده کشف حجاب می‌دید و برای رسیدن به این مهم از تمام توان و ابزارهای موجود بهره می‌جست تا یکی از نمادهای اصلی فکری، مذهبی و ملی مردم را از بین ببرد. از طرف دیگر مردم، به ویژه زنان در برابر این تحول که با سنت، شرف دینی، فرهنگی و عرق ملی در تعارض کامل بود، مقاومت کردند. از آن جمله مقاومت مردم ممسنی، اعم از زن و مرد در برابر پدیده کشف حجاب قابل بررسی و تحلیل است؛ چرا که جامعه ممسنی بر اساس روابط ایلی عشیره‌ای بنا شده بود و مردم این دیار از لحاظ عرفی، شرعی و اقلیمی این حرکت آمرانه حکومت پهلوی با ابزار سرکوب را نپذیرفتند و به مبارزه پرداختند؛ به صورتی که برنامه کشف حجاب در این منطقه عملی نشد. این مقاله بر آن است که چرایی و چگونگی مقاومت اهالی ممسنی را در برابر پدیده کشف حجاب دوران رضاخان توضیح دهد و تبیین کند که چرا حکومت مرکزی با احتیاط بیشتری در این منطقه با مسئله برخورد کرد. در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی تحلیلی باتکیه بر اسناد، گزارش‌ها، مطبوعات، منابع مطالعاتی و تحقیقات میدانی به بررسی کشف حجاب در نورآباد ممسنی یا شولستان قدیم می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، ممسنی و رستم، پهلوی اول، تجدد، مقاوت مردمی.

بررسی عوامل مؤثر بر واکنش اجتماعی مردم به قانون کشف حجاب در دوران پهلوی اول

اصغر منتظرالقائم^۱
زهرا سادات کشاورز^۲

چکیده

درباره موضوع کشف حجاب در دوره پهلوی اول تحقیقات گوناگونی انجام شده است؛ اما محققان کمتر به این موضوع توجه کرده‌اند که برخلاف به‌کارگیری قوه قهریه، چرا دولت پهلوی اول در اجرای طرح کشف حجاب توفیق چندانی حاصل نکرد؟ بررسی اسناد منتشرشده دولتی و مرور خاطرات مردم و درباریان و توجه به شاخص‌ها، سیاست، اهداف رضاشاه و تمهیدات گسترده دولت وی برای انجام مرحله به مرحله کشف حجاب و تمایل و همسویی روشن فکران باوی، نشان می‌دهد که دولت پهلوی در ابتدا توفیق چندانی پیدا نکرد. پژوهش حاضر با توجه به شاخصه‌های گوناگون و بارویکرد جامعه‌شناسی تاریخی به دنبال تبیین چرایی مخالفت مردم ایران با کشف حجاب و تغییر پوشش زنان است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که پایبندی مردم به اعتقادات و ارزش‌های دینی و عوامل فرهنگی دیگر، اصلی‌ترین دلیل مخالفت مردم ایران با کشف حجاب بوده است؛ اگرچه شاخصه‌های اجتماعی، روانی و حتی اقتصادی نیز در رده‌های بعدی در مخالفت توده مردم با موضوع کشف حجاب در ایران تأثیرگذار بوده است.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، اعتقادات دینی، جامعه‌شناسی تاریخی، واکنش اجتماعی.

۱. استاد گروه تاریخ، دانشگاه اصفهان.

۲. دانشجوی دکتری تاریخ تشیع، دانشگاه اصفهان.

اصلاحات رضاشاه و اقدامات بهلول

(مطالعه موردی قیام مسجد گوهرشاد)

اصغر منتظرالقائم^۱

زینب احمدوند^۲

چکیده

رضاشاه بعد از شروع حکومتش در سال ۱۳۰۴ ش (۱۹۲۵ م)، دست به یک سری اقدامات و اصلاحات به منظور مدرن کردن کشور ایران و حذف مذهب به عنوان عامل عقب ماندگی زد. وی با طرح شعارهای ملی گرایانه و باستان گرایانه سعی در احیای فرهنگ باستانی ایرانی و در کنار آن، مدرن کردن کشور ایران را داشت. رضاشاه با اقداماتی، از جمله کنار گذاشتن روحانیان از امور حکومتی و آموزشی، کشف حجاب و تصویب قانون جدایی دین از سیاست و مخالفت با فرهنگ و دین اسلام و تصویب برخی قوانین ضد شرعی و تغییر ماه ها و سال قمری به سال شمسی و... سعی در حذف اسلام و ترویج فرهنگ غربی و اروپایی داشت.

اما این اقدامات وی با مخالفت مردم و روحانیان و جامعه مذهبی ایران روبه رو شد. این مخالفت ها تا پایان حکومت او در شهریور ۱۳۲۰ ش و وقایع جنگ

۱. استاد گروه تاریخ ایران، دانشگاه اصفهان.

۲. دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه اصفهان.

جهانی دوم ادامه داشت. از جمله علما و روحانیانی که تلاش فراوانی در این دوران برای حفظ اسلام و فرهنگ اسلامی کرد، بهلول، از علمای بزرگ شیعه در آن زمان، است. بهلول با آگاهی دادن به مردم در جهت درک اقدامات رضاشاه و اعلام خطر حذف ارزش‌های اسلامی، توده مردم و رهبران روحانی را به حفظ این ارزش‌ها دعوت می‌کرد. او با تقویت بنیه فرهنگی اسلام با تبلیغات غرب‌گرایانه و نوآورهای رضاشاهی مقابله کرد.

کلیدواژه: کشف حجاب، رضاشاه، بهلول، قیام مسجد گوهرشاد، غربگرایی

نقش روحانیت و موضع‌گیری علما در واقعه گوهرشاد

(حاج شیخ عباس علی محقق واعظ خراسانی)

محمد علی ملکی^۱

چکیده

علمای شیعی در طول تاریخ پس از اسلام یکی از پایه‌های تأثیرگذار و محوری و عوامل ایجاد جریان‌ها بوده‌اند. در جریان کشف حجاب و واقعه گوهرشاد نیز به گواهی تاریخ، روحانیان و علمای مبارز از عوامل بسیار مهم ایجاد جریان مبارز بودند که در مقابل ظلم ایستادند و نقش‌آفرینی کردند. حاج شیخ عباس علی واعظ خراسانی، یکی از عالمان و واعظانی بود که در کنار شخصیت‌هایی همچون بهلول به زندان رفت و تبعید شد و خانواده‌اش در این جریان تا مرز از هم پاشیدن پیش رفت. وی یکی از عالمان مشهود است که برعکس بهلول، کمتر به زندگی، شخصیت، آثار و خدمات وی پرداخته شده است. ما در این مقاله به این موضوع و به‌طور خاص به نقش وی در جریان گوهرشاد خواهیم پرداخت.

کلیدواژه‌ها: واقعه گوهرشاد، کشف حجاب، علما و روحانیان، محقق واعظ

خراسانی، خدمات و آثار، زندگی.

۱. پژوهشگر بنیاد پژوهش‌های اسلامی، آستان قدس رضوی.

بررسی نقش خانواده‌های ساداتِ فعال در تشکیلات آستان قدس رضوی در قیام مسجد گوهرشاد

(مطالعه موردی: میرزا علی آقا فندرسکی، فرزند میرزا محمد از خاندان الحسینی)

امیر میرفندرسکی^۱

چکیده

خانواده الحسینی از سادات حسینی و از فرزندان میرزا شاه تقی الدین محمد الحسینی، متولی آستان قدس در عصر صفوی هستند که همواره به صورت موروثی در کشیک دوم افتخار خادمی داشته‌اند و از قدیم، تولید و مدیریت چند موقوفه را در مشهد برعهده داشته‌اند. ارزیابی تأثیرات نقش میرزا علی آقا فندرسکی در قیام مسجد گوهرشاد از آن رو مستلزم بررسی است که او خالصانه تمام کشاورزان موقوفات خانوادگی را بسیج کرد و با جماعت کشاورزانش در صحن مسجد گوهرشاد حضور یافت و انجام وظیفه کرد. حال، می‌خواهیم به تدبیر آن مرد در آن روزهای بحرانی و به فردهای او و به فرجام او پس از هشتاد سال بنگریم؛ مردی که بنا به تکلیف جان و مال و حیثیتش را فقط با اشارتی به میدان آورد و ایستاد. در این مقاله با روش توصیفی تحلیلی و باتکیه بر اسناد و داده‌های تاریخی، به واکاوی نقش میرزا علی آقا فندرسکی در قیام گوهرشاد به عنوان عضوی از خانواده الحسینی می‌پردازیم.

کلیدواژه‌ها: خانواده‌های سادات، قیام مسجد گوهرشاد، میرزا علی آقا فندرسکی، خانواده الحسینی.

۱. پژوهشگر.

تحلیل دستور کشف حجاب در چهارچوب مدل نوسازی هانتینگتون

آرش منشی زادگان^۱

چکیده

پس از پیروزی انقلاب مشروطه دیری نپایید که شاهد استقرار حکومتی مستبدانه از نوع رضاخانی آن بودیم. این حکومت موجب شد دست کم بخشی از اهداف دموکراتیک انقلاب مشروطه در حاشیه قرار بگیرد. به نظر می رسد، دستور کشف حجاب را باید در چهارچوب روند مدرن سازی دیکتاتورگرایانه رضاخان تحلیل کرد؛ سیاستی تجددگرایانه که از اواخر دوره قاجار آغاز شده بود، با اصلاحات سیاسی، اقتصادی، اداری و قضایی ادامه یافت و در عرصه فرهنگی نیز در قالب اصلاحات دینی و کشف حجاب نمود یافت. از این رو، بهتر است دستور کشف حجاب را به عنوان بخشی از پروژه بزرگ تر نوسازی تحلیل کنیم. در این چهارچوب با استفاده از مدل نوسازی هانتینگتون به بررسی موضوع کشف حجاب به عنوان یکی از نمادهای آن می پردازیم.

کلیدواژه ها: انقلاب مشروطه، نوسازی، کشف حجاب، هانتینگتون.

۱. کارشناس ارشد علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد.

هویت‌سازی و هویت‌ستیزی در عصر پهلوی اول و رابطه آن با کشف حجاب

سید هاشم منیری^۱

چکیده

با انقراض قاجار و استقرار پهلوی، استبداد رضاشاهی با کمک افراد قابل‌اعتمادش دست به یک سری اقدامات شبه‌مدرنیستی زد. وی در مسیر دولت‌سازی و ملت‌سازی و استقرار نهادهای جدید که به صورت توسعه‌ی صوری و شکلی و از بالا به پایین و آمرانه صورت می‌گرفت، دست به اقداماتی زد. وی در تقابل با فرهنگ شیعی و سنت‌های اسلامی عامدانه هویت‌ستیزی کرد و در راه اعاده پادشاهی آرمانی و هویتی باستانی بود. کشف حجاب در سال ۱۳۱۴ یکی از اقدامات وی بود که بر زنان و محدودیت حضور آنان در حوزه‌های عمومی تأثیر نامناسبی گذاشت. این مقاله درصدد است با کمک گرفتن از نظریه «گیلمو اودانل» و «الگوی اقتدارگرایی دیوان سالار» این نکته را مطرح کند که علت هویت‌سازی و هویت‌ستیزی رضاشاه، ماهیت رژیم اقتدارگرایی دیوان سالار اوست که ذاتی آن، کاربرد اقتدار و زور و سیاست‌گذاری‌های برآمده از آن برای مهار و پیشبرد جامعه به سمت مدرنیسم است.

کلیدواژه‌ها: هویت، مدرنیسم، رضاشاه، گوهرشاد، کشف حجاب، زنان.

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه فردوسی مشهد.

حجاب‌ستیزی، از مشروطه تا رضاشاه

طوبی مدنی^۱

چکیده

حجاب یکی از دستورات مسلم دین اسلام است و در تاریخ و فرهنگ ایران هم ریشه‌ای دیرینه دارد. حجاب اسلامی رکنی مهم از هویت اعتقادی و اجتماعی زنان جامعه ایرانی بوده است و مبارزه با آن در مسیر تلاش به منظور زدودن گرایش دینی جامعه ایرانی تلقی شده است. مخالفت با حجاب به قبل از دوره پهلوی بازمی‌گردد. از عصر قاجار و مشروطه مسئله آزادی زنان در غرب و به دنبال آن، تضییع حقوق زنان در ایران مورد تأکید غرب‌گرایان بود. آنان به مبارزه با برخی مظاهر دینی، به ویژه حجاب پرداختند و خواهان رسیدن به سبک نوین آزادی به مفهوم غربی آن بوده‌اند و حجاب را مانع این امر قلمداد کردند. از جمله این افراد می‌توان به سیاحان ایرانی که غرب را دیده و شیفته آن شده بودند و نیز شاعرانی چون ایرج میرزا، عارف قزوینی و میرزاده عشقی اشاره کرد. موج وسیعی از این مخالفت‌ها از سال‌های ۱۳۴۴ ق مصادف با ۱۳۰۴ ش به بعد خودش را نشان داد. این مقاله که محدوده زمانی ۱۳۲۴ تا ۱۳۴۴ ق مصادف با ۱۲۸۵ تا ۱۳۰۴ ش را دربرمی‌گیرد، با استفاده از اسناد و منابع موجود و برخی از نشریات غرب‌گرا در پی شناخت زمینه‌هایی است که به بروز موج وسیع مخالفت با حجاب در سال‌های پس از مشروطه و اوایل دوره پهلوی منجر شده است.

کلیدواژه‌ها: حجاب، حجاب‌گریزی، مشروطه، ایران، تاریخ.

۱. کارشناس ارشد تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

مقایسه تحلیلی حجاب در قرآن و کلام امام حسین علیه السلام و ادیان دیگر

جابر مستانه^۱
محمد ناصر مرادپور^۲

چکیده

حجاب یکی از مسائلی است که در میان ادیان مختلف اشتراکات زیادی باهم دارند. این میل درونی در ادیان مختلفی چون اسلام، مسیحیت و یهود فطری است و در همه ادیان به ویژه در دین اسلام نوعی برتری به حساب می‌آید. زن با عنصر حجاب اسلامی، به تهذیب و تزکیه نفس و ملکات نفسانی می‌پردازد و قرب الهی را فراهم می‌سازد و زمینه رشد معنوی مردان را در اثر حفظ نگاه تأمین می‌کند. توجه و تأکید به پوشش و حجاب و خانه نشینی زنان در آیین یهود و مسیحیت به عنوان حجاب، نشان دهنده سخت‌گیری‌های این آیین است؛ اما دین اسلام، نه تنها این گونه سخت‌گیری‌ها و افراط و تفریط‌ها را به کار نبرده است؛ بلکه زمینه‌ای را فراهم آورده است تا زنان بتوانند در اجتماع و در عرصه‌های مختلف وارد شوند و نقش خودشان را به عنوان یک شخصیت به خوبی ایفا کنند.

کلیدواژه‌ها: حجاب، اسلام، امام حسین علیه السلام، زن، ادیان.

۱ دانشجوی کارشناسی مشاوره، دانشگاه فرهنگیان مشهد

۲ دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان تربیت حیدریه

مبانی فقهی حقوقی حجاب از دیدگاه اسلام

سید جمال موسوی^۱

چکیده

حجاب از مباحثی است که نه تنها علمای شیعی؛ بلکه همه عالمان و اندیشمندان جهان اسلام از صدر اسلام تاکنون، با توجه به مستندات قرآنی روایی به وجود آن حکم کرده‌اند و آن را از احکام مسلم و ضروری اسلام دانسته‌اند؛ به همین دلیل هم حجاب در بین اقوام و جوامع مختلف قبل از اسلام نیز ضرورت داشته است. اسلام اهمیت ویژه‌ای به مسئله حجاب داده است و روایات اسلامی توصیه‌های فراوانی درباره حجاب و پوشش کرده‌اند. این مقاله به دو پرسش پاسخ می‌دهد: «کیفیت حجاب در اسلام چگونه بیان شده است؟» و «مبانی فقهی حقوقی مسئولیت و اختیارات نظام اسلامی در حجاب چگونه است؟»

کلیدواژه‌ها: اسلام، حجاب، مبانی فقهی حقوقی.

۱. طلبه سطح ۳، حوزه علمیه قم.

زن ایرانی و تقابل با مسئله کشف حجاب

حسین مهدوی پارسا^۱

چکیده

زن ایرانی از گذشته‌های دور، حجاب و عفافش را به‌طور کامل رعایت می‌کرده و حتی از سایر کشورهای مشرق‌زمین نیز، بیشتر به آن اهتمام می‌ورزیده است. این مسئله موجب می‌شد، به اجنبی اجازه ندهد با زن ایرانی رفتاری مشابه با رفتارش با زن غربی انجام دهد. یکی از اقدامات در دوره رضاخان، کشف حجاب به‌منظور اجرای اندیشه اسلام‌زدایی و جایگزینی ارزش‌های لیبرالیستی در جامعه بود. قانون متحدالشکل کردن لباس در دی ماه ۱۳۰۷ برای مردان و ظهور و بروز بی‌حجابی در بین عده‌ای از زنان غرب‌زده، به‌ویژه زنان درباری و دولتمردان، مقدمه‌ای برای کشف حجاب بود؛ اما عزیمت رضاخان به ترکیه در سال ۱۳۱۳ (یک سال قبل از حادثه گوهرشاد) و مشاهده تغییراتی که رژیم لائیک ترکیه در جهت غربی‌کردن جامعه مسلمان این کشور به‌وجود آورده بود، او را در این کار مصمم‌تر کرد. دستور به تحصیل بدون حجاب در مراسم افتتاح دانشگاه تهران، اعلام رسمی قانون کشف حجاب در جشن فارغ‌التحصیلی دانشسرای مقدماتی دختران، کشتار معترضان به این قانون در مسجد

۱. کارشناسی ارشد فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه علوم اسلامی رضوی.

گوهرشاد، اجبار مردان برای آوردن زنانشان بدون حجاب در مراسم‌ها و کشیدن چادر و روسری از سر زنان توسط مأموران حکومتی، دوران سیاهی را برای زنان ایرانی که پایبند به اعتقادات دینی و سنتی بودند، رقم زد. این مقاله به این سؤال پاسخ می‌دهد: «نحوه واکنش زنان ایرانی به مسئله حجاب چگونه بود؟» این مقاله به بررسی متون تاریخی درباره رفتار زنان ایرانی از طبقات مختلف در قبال قضیه کشف حجاب رضاخانی پرداخته و به دنبال اثبات این فرضیه است: «زن مسلمان ایرانی با تمام تلاشی که برای کشف حجاب و تبلیغات منفی درباره حجاب در دوره رضاخان صورت می‌گرفت، شأن خویش را حفظ کرده است.» منظور از زنان ایرانی که بدان اشاره شد، سران، رجال سیاسی و اشراف، روشن فکر و تحصیل کرده، روحانیان و چهره‌های مذهبی، سایر طبقات شهری، روستایی و عشایری است.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، زن ایرانی، پهلوی اول، واکنش اجتماعی.

نقش زن مسلمان در مبارزه با استعمار

جواد معدنی^۱

چکیده

نظام سلطه در امتداد روند استعمارگری (استعمار کهن، استعمار نو و استعمار فرانو) با استفاده از زر، زور و تزویر، همیشه تاریخ در پی استثمار مستعمره‌های خودش بوده است. زمانی با اشغال سرزمین‌های مسلمانان، زمانی با گماردن دست‌نشانده‌هایش، زمانی با وابسته کردن اقتصاد و زمانی با تهاجم، شبیخون و ناتوی فرهنگی سعی در به استضعاف و درنهایت، اضمحلال آن‌ها دارند. در حال حاضر، دنیای غرب فقط اسلام را خطر اصلی و مانع بزرگی برای اهداف و برنامه‌های خودش می‌داند و برای از پیش رو برداشتن آن به همه ابزارها و روش‌های سخت‌افزاری، نرم‌افزاری و هوشمند در ابعاد سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، نظامی، علم و فناوری و... متوسل شده است. از جمله مؤلفه‌ها و شاخص‌های اثرگذار در بعد فرهنگی اجتماعی، زنان هستند که بیش از نیمی از این جامعه اسلامی را تشکیل می‌دهند. در چنین جامعه‌ای، شناخت الگوی راستین برای زنان مسلمان تأثیر شگرفی بر جای می‌گذارد.

۱. کارشناس ارشد علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات تهران.

به لحاظ هویت تاریخی، تنها مکتبی که به زن شخصیت داده و برای او ارزش و اعتبار اجتماعی قائل شده، اسلام است. مختصات و ویژگی های عاطفی و اخلاقی زن مسلمان و نیز حجاب وی به عنوان سنگری برای حفظ و حراست از او و مبارزه با سلطه‌گری استعمار فرهنگی تلقی می‌شود. در این مقاله تلاش شده است، با استفاده از روش توصیفی تحلیلی و با بهره‌گیری از داده‌ها که عمدتاً از طریق کتابخانه‌ای و بانک اطلاعاتی جمع‌آوری شده‌اند، ضمن تبیین موضوع استعمار نقش و ظرفیت‌هایی را که زنان مسلمان به منظور مبارزه با آن دارند، بررسی شود.

کلیدواژه‌ها: نظام سلطه، استعمار، استثمار، استضعاف، زنان.

دلایل و پیامدهای بی‌حجابی در عصر حاضر

مهدی مظفری زاده^۱

چکیده

زن از دیدگاه اسلام شخصیتی بسیار بزرگ و ارزشمند دارد و تربیت خوبان جامعه در گروی تقوای زن است. او با تربیت کردن بشر می‌تواند جامعه‌ای را اصلاح کند. سعادت و رستگاری مردان در گرو زن پارسا و باتقوایی است که با عفاف و پوشیدگی‌اش راه را برای تربیت بهترین انسان‌های روی زمین هموار می‌کند. عفاف و پوشش، از آن جهت که فطری است، برای جامعه بسیار اهمیت دارد؛ لذا زن باید در جامعه به‌گونه‌ای حجابش را رعایت کند که بیمار دلان به او طمع نکنند و باعث تشویش اذهان و افکار نشود. حجاب و پوشش صحیح زنان یکی از عوامل بسیار مؤثر در حفظ خانواده است. زن با حفظ حجاب اسلامی به تهذیب و تزکیه نفس و ملکات نفسانی می‌پردازد و قرب الهی را فراهم می‌سازد و زمینه رشد معنوی مردان را در اثر حفظ نگاه تأمین می‌کند. پوشش بانوان از مسائل مهمی است که از جنبه‌های گوناگون قابل بررسی و ملاحظه می‌باشد. آفرینش لباس و پوشش به تناسب ویژگی‌های جسمی و روحی بشر

۱. کارشناسی علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد.

و روی آوردن فطری انسان به آن، یکی از نعمت‌ها و هدایای الهی محسوب می‌شود و دین اسلام به این امر توجه ویژه‌ای داشته است. قرآن کریم برهنگی و کنارگذاشتن لباس را به عنوان دامی که شیطان آن را در مسیر انسان گسترانده است، معرفی می‌کند و آن را مخالف فطرت بشر می‌داند. تمام کسانی که زندگی بشر و تحولات آن را ارزیابی کرده‌اند، تصدیق کرده‌اند که انسان از همان آغاز پیدایش، پوشیده است تا پوشش مناسبی برای خودش تهیه کند. به‌گواهی تاریخ، در بیشتر قریب به اتفاق کشورهای جهان، حجاب در بین زنان معمول بوده است. با اینکه حجاب در طول تاریخ، فرازونشیب‌های زیادی را طی کرده و گاهی با اعمال سلیقه حاکمان یا متنفذان مذهبی، شدت و ضعف یافته است، هیچ‌گاه به‌طور کامل از بین نرفته است. این نوشتار از منظری عام و با رویکردی بیشتر جامعه‌شناختی به شناسایی و تحلیل علل مؤثر در شکل‌گیری و بقای این پدیده پرداخته است. در پایان نیز مجموعه‌ای از سیاست‌ها و راهکارهای بایسته که اجرای دقیق آن‌ها در کنار سایر تمهیدات بالقوه، از رشد روزافزون این معضل جلوگیری می‌کند و همگان را درباره مبارزه ریشه‌ای با آن حساس می‌سازد و پژوهشگران را در دستیابی به حقیقت و زوایای بحث‌یاری می‌رساند، به‌دست داده شده است.

کلیدواژه‌ها: حجاب، الگوها، هشدارها، عفاف، سواد رسانه.

نقش نهادهای فرهنگی در گسترش حجاب

محسن موحدی^۱

چکیده

براساس اهمیت موضوع «نقش نهادهای فرهنگی در گسترش حجاب»، در این پژوهش بر رابطه بین نهادهای فرهنگی جامعه و حجاب تأکید می‌شود. روش تحقیق از نوع پیمایشی است که در جامعه فرهنگیان شهرستان نجف‌آباد انجام شده است. سؤالات تحقیق درباره نقش سیاست‌های پنج نهاد مهم تربیتی جمهوری اسلامی ایران تنظیم شده است. برخی نتایج و یافته‌های تحقیق عبارت‌اند از: غنی‌سازی جلسات آموزش خانواده درباره اهمیت حجاب و تأثیر آن بر خانواده و جامعه از طریق به‌کارگیری متخصصان و کارشناسان، مهم‌ترین نقش آموزش و پرورش، درک عوامل مؤثر بر جذب بانوان به رعایت حجاب و استفاده از نتایج حاصل در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی، مهم‌ترین نقش وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ساخت برنامه‌هایی درباره آشناسازی خانواده‌ها با تأثیر حجاب بر عملکرد اعضای خانواده، به‌ویژه جوانان و نوجوانان، مهم‌ترین نقش صداوسیما، تبیین سیره پیامبر اعظم... و ائمه اطهار علیهم‌السلام در اهمیت دادن به حجاب، مهم‌ترین نقش حوزه علمیه و ارائه اولویت‌های پژوهشی مطالعات راهبردی حجاب و راه‌های گسترش آن برای موضوعات پایان‌نامه‌های رشته‌های علوم انسانی به صورت فراخوان به دانشگاه‌ها، مهم‌ترین نقش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در گسترش حجاب.

کلیدواژه‌ها: نهادهای فرهنگی، حجاب، زنان، جامعه.

۱. کارشناس ارشد علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی تهران.

نسبت قیام گوهرشاد با سیاست‌های فرهنگی رضاشاه

علی جان مرادی جوا^۱

چکیده

رضاشاه به‌عنوان عامل اجرای برنامه‌ها و اقدامات دولت‌های بزرگ، فرهنگ اسلامی را مانعی برای اهداف دولت‌های استعمارگر می‌دانست و سعی کرد به بهانه مدرن‌سازی ایران اوضاع را برای تحقق اهداف دولت‌های بزرگ فراهم آورد؛ بنابراین ضمن درپیش گرفتن سیاست شبه‌ترقی غرب‌گرا و باستان‌گرایی، مذهب‌زدایی را در رأس برنامه‌های فرهنگی‌اش قرار داد. سیاست کشف حجاب یکی از این نمونه‌ها بود که در نتیجه مقابله روحانیان و مردم با این سیاست‌ها، قیام گوهرشاد به وقوع پیوست. مقاله حاضر بر آن است تا نسبت قیام گوهرشاد را با سیاست‌های فرهنگی رضاشاه بسنجد و راهبردهای رضاشاه را برای مبارزه با فرهنگ مذهبی بیان کند و نقش قیام گوهرشاد را در این زمینه بررسی کند. حاصل این مطالعه تاریخی، ما را به این حقیقت رهنمون می‌سازد که قضیه کشف حجاب با سیاست فرهنگی رضاشاه و به‌ویژه سیاست مذهب‌زدایی وی همسوبود.

کلیدواژه‌ها: رضاشاه، کشف حجاب، قیام گوهرشاه، مذهب‌زدایی، باستان‌گرایی، غرب‌گرایی.

۱. دانشجوی دکتری علوم سیاسی و عضو هیئت علمی دانشگاه افسری امام حسین (ع).

بررسی زمینه‌ها و مقدمات کشف حجاب در ایران

قاسم مرادی^۱

چکیده

مسئله تغییر لباس و کشف حجاب، مهم‌ترین و حساس‌ترین جریان در ایجاد تنش و اختلاف بین دین و دولت در دوران رضاخان به‌شمار می‌رود که نتیجه آن، فاجعه خونین مسجد گوهرشاد بود و حادثه‌ترین حادثه طی دهه‌های اخیر، بین دین و دولت خوانده شده است. تجددگرایی و تضعیف ارزش‌های دینی، بخشی از برنامه‌های نوسازی فرهنگی دولت رضاخان به‌شمار می‌آید؛ زیرا او حاکم بودن تفکر دینی و مبانی ارزشی آن را بر جامعه ایران، مانعی جدی برای فرایند غربی‌سازی کشور می‌دانست؛ از این رو دولت‌مردان رژیم سلطنتی با رواج بی‌قیدی و تحقیر نهادهای دینی و سنت‌های ملی، مبارزه‌شان را علیه مذهب آغاز کردند. نمونه بارز این مبارزه را می‌توان در کشف حجاب مشاهده کرد. واکنش جامعه مذهبی ایران در قبال اقدامات تجددگرایانه و فرهنگی رضاشاه، کشتار مردم در مسجد گوهرشاد را در پی داشت. این واقعه، راه را برای تسریع کشف حجاب در کشور باز کرد. این مقاله در صدد است تا زمینه‌ها و مقدمات کشف حجاب در ایران را بررسی و واکاوی کند.

کلیدواژه‌ها: کشف حجاب، رضاخان، گوهرشاد، نوسازی فرهنگی، تجدد.

۱. کارشناسی ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه ارومیه.

مقایسه تطبیقی تجددگرایی در ایران و ژاپن در اوایل قرن بیستم میلادی

کونومی مورایاما^۱

چکیده

در حدود ۸۰ سال پیش دو کشور آسیایی ایران و ژاپن برای نیل به تجدد و ایجاد تحولات اجتماعی دست به اقداماتی زدند. در این دوره پادشاه ایران، رضاشاه پهلوی و امپراطور ژاپن، هیروهیتو بودند. پرسش بنیادی این پژوهش این است: «میان روش‌های اتخاذ شده برای ایجاد تجدد در دو جامعه ایران و ژاپن در اوایل قرن بیستم میلادی، چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی وجود دارد؟» این پژوهش که براساس منابع کتابخانه‌ای و به شیوه توصیفی تحلیلی گردآوری شده، به این نتیجه رسیده است که روش اتخاذ شده توسط صاحبان قدرت در دو کشور، وجوه تشابه و تفاوتی با یکدیگر داشته است. شباهت موجود، اجباری بودن یا آمرانه بودن تجدد در هر دو کشور است. این تفاوت‌ها را نیز می‌توان برشمرد: ژاپن در رویارویی با مسئله تجدد، علاوه بر اتخاذ رویکردهای بومی و تقلید نکردن از سبک کشورهای دیگر، به تعامل با مذهب شینتو به عنوان دین اکثریت مردم ژاپن پرداخته بود. در مقابل در ایران الگوی تجدد، تقلیدی از اقدامات امان‌الله خان در افغانستان و آتاترک در ترکیه بود و رضاشاه برای عملی کردن اقدامش به ستیز با مبانی دین اسلام به عنوان دین اکثر مردم ایران می‌پردازد.

کلیدواژه‌ها: تجدد، تحول آمرانه، ایران، ژاپن، تحولات اجتماعی.

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد ادبیات فارسی، دانشگاه مطالعات خارجی توکیو.

مسئله حجاب و مشارکت سیاسی زنان در دوره پهلوی اول

بهرام نوازی^۱
آرام یزدی^۲

چکیده

دولت ایران در دوره رضاشاه پهلوی در تلاش برای همگام سازی جامعه ایرانی با انقلاب صنعتی و پیشرفت های فنی ملل اروپایی و همچنین، جبران آنچه عقب ماندگی شدید مسلمانان در نتیجه بازماندن نیمی از بدنه اجتماع؛ یعنی زنان، از تحصیل و رشد و مشارکت در کار و تولید و سازندگی کشور خوانده می شد، با شتابی بیش از گذشته و اشتباهی زائد الوصف، مسیر نوسازی کشور را در پیش گرفت. رضاشاه در این مسیر، سیاست هایی ضربتی را اجرا کرد که از جمله آن، می توان به کشف حجاب نسوان اشاره کرد. به زعم شاه پهلوی اول با اجرای کشف حجاب، نخستین و مهم ترین عامل انزوا و خانه نشینی زنان و بازماندن آنان از دانش روز و سازندگی کشور برطرف و عقب ماندگی کشور از قافله تمدن جهانی جبران می شد. اما این نهضت یا تحول شاه خواسته، به

۱. دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) قزوین.
۲. کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه بین المللی امام خمینی (ره) قزوین.

این راحتی ممکن نبود و سیل اعتراضات و مخالفت‌های مردمی از جمله از میان زنان کار را به بن‌بست کشاند. آشناکردن زنان ایران با دانش روز و ورود عده‌ای از دختران به مراکز آموزشی عالی، زمینه‌های اولیه مشارکت سیاسی زنان و جهش آنان به ارکان بالاتر اجتماع را فراهم می‌کرد؛ اما در مواردی نیز به شیفتگی و خودباختگی آنان در برابر فرهنگ غرب می‌انجامید که همین عامل، بر اعتراض و مخالفت با دولت دامن می‌زد. این مقاله با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، به روشی توصیفی و تحلیلی، ضمن تشریح روند نوسازی ایران در دوره پهلوی اول، چگونگی و میزان مشارکت سیاسی زنان در این روند را توضیح می‌دهد.

کلیدواژه‌ها: ایران، پهلوی اول، کشف حجاب، مشارکت سیاسی زنان.

تحلیل مناسبات فتح‌الله پاکروان با ایرج مطبوعی و محمدولی اسدی در قیام مسجد گوهرشاد

هادی وکیلی^۱
جلیل قصابی گزکوه^۲

چکیده

قیام مسجد گوهرشاد یکی از وقایع بسیار مهم سدهٔ اخیر ایران است که در تیرماه ۱۳۱۴ به دنبال اجرای سیاست‌های فرهنگی رضاشاه و با هدف ضدیت با دین و روحانیت، به دنبال رسمی شدن لباس و استفادهٔ اجباری از کلاه شاپو به وقوع پیوست. در این واقعه نهادهای دولتی و نظارتی مانند استانداری، ارتش و نایب‌التولیه آستان قدس دیدگاه‌ها و گاه عملکردهای متفاوتی در مقابله با آن داشتند. با وجود کوتاهی آستان قدس در اجرای اجباری استفاده از کلاه شاپو و لباس رسمی، استاندار خراسان بدون تأمل، امر مرکز را به اجرا گذاشت. ارتش نیز در این ماجرا با استانداری همکاری و همراهی می‌کرد. اجرای این حکم در مشهد تا اندازه‌ای مشکل بود؛ زیرا مخالفان و متدینان و مجاوران، آشکارا و پنهانی بنای اعتراض گذاشتند. این اعتراض‌ها سرانجام به شکل قیام گوهرشاد

۱. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

۲. دانشجوی دکتری تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

نمود یافت و نتیجه آن کشتار برخی از متحصنان مسجد گوهرشاد بود. مقاله حاضر با استفاده از روش پژوهش تاریخی و به شیوه توصیفی تحلیلی به دنبال بررسی و تحلیل مناسبات شخصیت‌ها و نهادهای تأثیرگذار در مشهد؛ مانند فتح‌الله پاکروان، استاندار، ایرج مطبوعی، فرمانده لشکر، محمدولی اسدی، نایب‌التولیت آستان قدس، در جریان وقایع قیام مسجد گوهرشاد است.

کلیدواژه‌ها: قیام گوهرشاد، فتح‌الله پاکروان، ایرج مطبوعی، محمدولی اسدی، تحلیل مناسبات.

مواضع روشن فکران عصر رضاشاه در برابر کشف حجاب

(فروغی، تقی زاده، عیسی صدیق، مخبر السلطنه)

هادی وکیلی^۱

رضا عباسی ماکرانی^۲

چکیده

جریان روشن فکری در هر کشوری یکی از جریان های مهم و تأثیرگذار در آن جامعه است. در ایران این جریان به صورت زنده و پویا سابقه زیادی نداشته است. به هر حال مواضع روشن فکران در برابر برخی مسائل، مهم به نظر می رسد. این پژوهش با روش توصیفی تحلیلی و با استفاده از منابع کتابخانه ای، مواضع برخی از روشن فکران دوره پهلوی اول نظیر فروغی، تقی زاده، عیسی صدیق و مخبر السلطنه را به صورت موردی در برابر کشف حجاب بررسی خواهد کرد. البته برخی از روشن فکران شاید در این باره سکوت کرده باشند. دلایل سکوتشان بررسی خواهد شد. به نظر می رسد، بیشتر روشن فکران شاید با اصل کشف حجاب موافق بوده باشند؛ ولی با روشی که حکومت پهلوی آن را به اجرا در آورده بود، مخالف بودند.

کلیدواژه ها: مواضع، روشن فکران، کشف حجاب، رضاشاه.

۱. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد.

تأثیر آموزه‌های اسلامی بر مقاومت‌های جامعه در مقابل سیاست تغییر کلاه در دوره رضاشاه (باتکیه بر قیام گوهرشاد)

هادی وکیلی^۱

مصطفی لعل شاطری^۲

امید مجنون^۳

چکیده

یکی از موضوعات مهمی که رضاشاه با پشتیبانی کشورهای استعمارگر، از جمله انگلیس در نظر گرفت، باورها و اعتقادات فرهنگی مردم بود. پیش از روی کار آمدن رضاشاه، تنها فرهنگ ملی به همراه فرهنگ مذهبی بر جامعه حاکم بود؛ اما پس از آن، ضلع دیگری به نام فرهنگ غربی در کنار دو ضلع دیگر فرهنگ ایران قرار گرفت و با نفوذ در ایران رشد کرد. در حکومت رضاشاه این سه بُعد به طور کامل تحت تأثیر افکاروی قرار گرفته بود. تغییر کلاه هم از اقداماتی بود که رضاشاه در ادامه سیاست‌های غرب‌گرایانه‌اش عملی کرد. گرچه موضوع تغییر کلاه در درجه اول، مسئله‌ای اجتماعی تلقی می‌شد، در خلال مقاومت‌هایی

۱. دانشیار گروه تاریخ، دانشگاه فردوسی مشهد.

۲. کارشناس ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد.

۳. کارشناس ارشد تاریخ ایران اسلامی، دانشگاه فردوسی مشهد.

که در جامعه در مقابل این سیاست رضاشاه ایجاد شد، رنگ‌وبویی از آموزه‌های اسلامی دیده می‌شود. به‌عنوان نمونه می‌توان به قیام مسجد گوهرشاد مشهد اشاره کرد. پرسش این است: «میزان و چگونگی تأثیرگذاری آموزه‌های اسلامی بر این مقاومت‌ها چقدر است؟» به‌نظر می‌رسد، با توجه به هم‌زمانی تغییر کلاه با مسائلی از جمله کشف حجاب و درک این مسائل از سوی مردم، مردم خواستار مطابقت کلاه با ارزش‌های اسلامی جامعه خودشان در مقابل ارزش‌های غرب بودند. این پژوهش براساس روش توصیفی تحلیلی و اتکا به اسناد، مسئله تغییر کلاه از سال ۱۳۱۴ش تا ۱۳۰۷ش را بررسی می‌کند که مصادف با واقعه قیام مسجد گوهرشاد است و برآن است تا میزان و نحوه تأثیرگذاری آموزه‌های اسلامی بر این قیام را تحلیل و در آن مذاقه می‌کند.

کلیدواژه‌ها: آموزه‌های اسلامی، مقاومت‌های جامعه، سیاست تغییر کلاه، رضاشاه، قیام گوهرشاد.

قیام مسجد گوهرشاد؛ تهدیدی برای سیاست‌های غرب‌گرایی رضاخان در فرایند توسعه ملی

ماریا یزدانی^۱

رضا آقایی مزرگی^۲

چکیده

وقوع انقلاب صنعتی پیشرفت‌های روزافزونی را برای جوامع غربی در زمینه‌های مختلف اقتصادی، تجاری و صنایع رقم زد. اروپاییان در این فرایند برای به دست آوردن مواد خام مورد نیاز خودشان متوجه سرزمین‌های شرق شدند و ایران یکی از این کشورها بود که به دور از این تحولات و خارج از این پیشرفت‌ها به زندگی ادامه می‌داد. در اواخر دوره قاجاریه روابط بین ایران و کشورهای اروپایی شدت می‌گیرد و با اعزام محصلان ایرانی به اروپا، عقب‌ماندگی ایران از پیشرفت و تجارت غرب روز به روز نمایان‌تر می‌شود. بعد از انقلاب مشروطه و همچنین با روی کار آمدن سلسله جدیدی به نام پهلوی، توجه به غرب و توسعه ملی بیشتر مد نظر روشن‌فکران و سیاست‌مداران ایرانی قرار می‌گیرد

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه الزهرا.

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد روابط بین‌الملل، دانشگاه فردوسی مشهد.

که به دنبال آن، رضاخان برای غربی شدن ایران تلاش‌هایی کرد. این مهم زمینه منفعت‌طلبی قدرت‌های غربی، به ویژه بریتانیا را مهیا می‌ساخت. سیاست‌های غربی شدن مردم ایران با طیفی از مخالفت مخالفان، متشکل از مردم و روحانیت روبه‌رو می‌شود که از مهم‌ترین آن‌ها، قیام مسجد گوهرشاد است. این مقاله با استفاده از روش توصیفی و تحلیلی به دنبال پاسخ به این سؤال است: «قیام مسجد گوهرشاد چه تهدیداتی را برای سیاست‌های غرب‌گرایی رضاخان و الگوگیری از غرب در فرایند توسعه ملی ایران به وجود آورد؟» به نظر می‌رسد هرچه برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌های منتهی به توسعه مطابق با اوضاع آن جامعه و به دور از تحمیل باشد، امکان دوام پیشرفت و توسعه ملی در ابعاد مختلف فراهم می‌شود. مقاله حاضر در سه بخش ارائه خواهد شد: نخست، نظریه‌های توسعه در چهارچوب دولت و توسعه ملی و رابطه آن‌ها با الگوی غربی رضاخان بررسی می‌شود؛ سپس به شاخص‌ها و زمینه‌های قیام گوهرشاد در سطح داخلی و خارجی می‌پردازیم و در بخش سوم، چگونگی تبدیل شدن قیام گوهرشاد به تهدیدی برای سیاست‌های غرب‌گرایانه را بررسی خواهیم کرد.

کلیدواژه‌ها: غرب، رضاخان، روحانیت، توسعه ملی، مسجد گوهرشاد.